

Ερευνητικά
Κείμενα

31

Μάρτιος 2023

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegsevee.gr

Εμπόδια στην πρόσβαση των μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα

Τιμόθεος Ρέκκας

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

Εμπόδια στην πρόσβαση των μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα

Τιμόθεος Ρέκκας

IME ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων

Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας

Αριστοτέλους 46, 104 33 Αθήνα

Τηλ: 210 8846852, Φαξ: 210 884653

Email: info@imegsevee.gr

www.imegsevee.gr

Τίτλος: «Εμπόδια στην πρόσβαση των μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα»

Τύπος δημοσίευσης: Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Χρονολογία δημοσίευσης: Μάρτιος 2023 Νο: 30/ 2023

Συγγραφέας: Τιμόθεος Ρέκκας

Σχεδιασμός εξωφύλλου: The Birthdays Design

Σελιδοποίηση: Διονυσία Ανυφαντή, Γιάννης Μισεντζής

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ρέκκας, Τ. (2023), «Εμπόδια στην πρόσβαση των μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα», *Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ* 31, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, σσ. 112

Οι γνώμες και τα επιχειρήματα που διατυπώνονται στο παρόν Ερευνητικό Κείμενο δεσμεύουν τους συντάκτες του και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη τις επίσημες θέσεις του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ και της ΓΣΕΒΕΕ

Το παρόν ερευνητικό κείμενο εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Υποέργου 1: "Μηχανισμός μελέτης και ανάλυσης οικονομικού περιβάλλοντος λειτουργίας μικρομεσαίων επιχειρήσεων" της Πράξης "Παρεμβάσεις της ΓΣΕΒΕΕ για τη συστηματική παρακολούθηση και πρόγνωση αλλαγών του παραγωγικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων" με κωδικό ΟΠΣ 5003864, του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία (ΕΠΑΝΕΚ)

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Βιογραφικό συγγραφέα

Ο κ. Τιμόθεος Ρέκκας είναι πτυχιούχος Οικονομικών Επιστημών και κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Master of Science (MSc) στην «Οικονομική Πολιτική κι Εφαρμοσμένη Οικονομική» από τη Σχολή Οικονομικών Επιστημών του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ). Είναι επίσης απόφοιτος του Τμήματος Γενικής Διοίκησης της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης - ΕΣΔΔΑ (ΙΣΤ' Εκπαιδευτική Σειρά) και κάτοχος διδακτορικού διπλώματος στη Δημόσια Πολιτική και Διοίκηση από το Selinus University of Science and Literature by distance learning. Εργάζεται από το 2005 ως μόνιμος δημόσιος υπάλληλος στο Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων. Άρθρα του έχουν δημοσιευθεί σε επιστημονικά περιοδικά για θέματα που αφορούν μεταξύ άλλων τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τις δημόσιες πολιτικές για τη διευκόλυνση της πρόσβασής τους σε χρηματοδότηση, τις άμεσες ξένες επενδύσεις και τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

@ timotheosrekkas@gmail.com

 <https://www.linkedin.com/in/rekkas-timotheos-2567259a/>

 <https://independent.academia.edu/TimosRekkas>

 https://www.researchgate.net/profile/Timotheos_Rekkas

**Εμπόδια στην
πρόσβαση των μικρών
επιχειρήσεων σε
συγχρηματοδοτούμενα
προγράμματα**

Περιεχόμενα

Ενότητα 1η: Εισαγωγή – Περιγραφή αντικειμένου και σκοπών του έργου	14
1.1. Αντικείμενο έργου	14
1.2. Ορισμός μικρομεσαίας επιχείρησης	14
1.3. Ομάδα – στόχος της έρευνας	15
Ενότητα 2η: Η συμβολή των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων στην οικονομία	18
2.1. Βιβλιογραφία – Στατιστικά στοιχεία	18
2.2. Η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις ΜΜΕ	20
2.2.1. Small Business Act για την Ευρώπη	21
2.3. Οι ΜΜΕ στην Ελλάδα	22
2.3.1. Κατηγοριοποίηση των ΜΜΕ στην Ελλάδα ανά κλάδο	25
2.4. Πρόσβαση των ΜΜΕ στην Ελλάδα σε χρηματοδότηση	30
Ενότητα 3η: Δημόσιες πολιτικές για την ενίσχυση των μικρών και των πολύ μικρών επιχειρήσεων σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο	34
3.1. Οριζόντιες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενίσχυση των ΜΜΕ	34
3.1.1. Η Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης	35
3.1.2. Η Πολιτική Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης	36
3.1.3. Κανονιστικό πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων προς ΜΜΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση	38
3.1.4. Η νέα Βιομηχανική Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Εθνική Στρατηγική για τη Βιομηχανία στην Ελλάδα	41
3.2. Δημόσιες πολιτικές για την ενίσχυση των ΜΜΕ σε εθνικό επίπεδο: Η περίπτωση του ΕΣΠΑ 2014–2020	43
3.2.1. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» (ΕΠΑνεΚ)	44
3.2.1.1. Γενικά στοιχεία για το ΕΠΑνεΚ	44

3.2.1.2. Απολογιστικά στοιχεία δράσεων ΕΠΑνΕΚ για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας	46
3.2.1.3. Παράγοντες που επηρεάζουν τη συμμετοχή των επιχειρήσεων στις δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας	53
3.2.2. Δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας ΠΕΠ: Η περίπτωση της δράσης «Σύγχρονη Μεταποίηση στην Δυτική Ελλάδα»	55
3.3. Δημόσιες πολιτικές για την ενίσχυση των ΜΜΕ σε εθνικό επίπεδο: Η περίπτωση του Αναπτυξιακού Νόμου 4399/2016	57
Ενότητα 4η: Νέα εργαλεία στήριξης και ενίσχυσης της μικρής επιχειρηματικότητας	61
4.1. Το Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» του ΕΣΠΑ 2021–2027	61
4.2. Ο νέος Αναπτυξιακός Νόμος 4887/2022	62
4.3. Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	64
4.4. Το Πρόγραμμα COSME (Competitiveness SMEs) και το Single Market Programme/COSME Pillar της Ευρωπαϊκής Επιτροπής	65
4.5. Το Πρόγραμμα InvestEU της Ευρωπαϊκής Επιτροπής	67
Ενότητα 5η: Κύρια ευρήματα δευτερογενούς έρευνας	69
Ενότητα 6η: Πρωτογενής έρευνα	75
6.1. Σκοπός και μέθοδος της έρευνας	75
6.2. Συνέντευξη με εκπροσώπους ΕΦΕΠΑΕ	76
6.2.1. Γενικά πληροφοριακά στοιχεία για τον ΕΦΕΠΑΕ	76
6.2.2. Αποτελέσματα focus group ΕΦΕΠΑΕ	76
6.3. Συνέντευξη με εκπροσώπους ΕΥΔΕ ΒΕΚ	81
6.3.1. Γενικά πληροφοριακά στοιχεία για την ΕΥΔΕ ΒΕΚ	81
6.3.2. Αποτελέσματα focus group ΕΥΔΕ ΒΕΚ	82
6.4. Συνέντευξη με εκπροσώπους ΕΥΔ Ε.Π. Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας	86

6.4.1. Γενικά πληροφοριακά στοιχεία για το Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας	86
6.4.2. Αποτελέσματα focus group ΠΕΠ	87
6.5. Συνέντευξη με εκπροσώπους επιχειρήσεων	90
Ενότητα 7η: Ευρήματα πρωτογενούς έρευνας	93
Ενότητα 8η: Συμπεράσματα και προτάσεις	97
8.1. Συμπεράσματα	97
8.2. Προτάσεις	100
Βιβλιογραφία	104

Ευρετήριο πινάκων

Πίνακας 1: Οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις στην Ελλάδα και την ΕΕ-27	26
Πίνακας 2: Κατηγοριοποίηση ΜΜΕ στην Ελλάδα (αριθμός επιχειρήσεων) το 2021	28
Πίνακας 3: Η συνεισφορά των ΜΜΕ στην απασχόληση το 2021	30
Πίνακας 4: Η συνεισφορά των ΜΜΕ σε όρους προστιθέμενης αξίας το έτος 2021	31
Πίνακας 5: Πρόγραμμα Competitiveness SMEs (COSME) 2014–2020 – Κατανομή προϋπολογισμού	68

Ευρετήριο διαγραμμάτων

Γράφημα 1: Κατηγοριοποίηση ΜΜΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση	18
Γράφημα 2: Εργαλεία υλοποίησης της Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις ΜΜΕ	25
Γράφημα 3: Κατηγοριοποίηση ΜΜΕ ανά κλάδο το 2021	29
Γράφημα 4: Η συνεισφορά των ΜΜΕ στην απασχόληση το 2021	29
Γράφημα 5: Η συνεισφορά των ΜΜΕ στην προστιθέμενη αξία το έτος 2021	32
Γράφημα 6: Τα 14 βιομηχανικά συστήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης	44
Γράφημα 7: Κατηγορίες δράσεων επιχειρηματικότητας ΕΠΑνΕΚ 2014–2021	48
Γράφημα 8: Συμμετοχή κλάδων σε δράσεις επιχειρηματικότητας ΕΠΑνΕΚ	49
Γράφημα 9: Επενδυτικά έργα σε επιλεγμένες επενδυτικές προτεραιότητες του ΕΠΑνΕΚ	51
Γράφημα 10: Ποσά αιτήσεων και εκταμιεύσεων επενδυτικής προτεραιότητας 1b ΕΠΑνΕΚ	51
Γράφημα 11: Ποσά αιτήσεων και εκταμιεύσεων επενδυτικών προτεραιοτήτων 1b και 2b ΕΠΑνΕΚ	52
Γράφημα 12: Συμβάσεις δανείων ΤΕΠΙΧ II	54

Επεξήγηση συντομεύσεων

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

ΑΠΑ: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία

ΓΑΚ: Γενικός Απαλλακτικός Κανονισμός κατά κατηγορίες ενισχύσεων

ΓΓΒ: Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας

ΓΓΔΕ-ΕΣΠΑ: Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων – ΕΣΠΑ

ΕΔΕΤ: Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΛΣΤΑΤ: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

ΕΠΑ: Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης

ΕΠΑΕ: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα»

ΕΠΑΝΕΚ: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα Καινοτομία»

ΕΣΑΑ: Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

ΕΣΕΕ: Εθνικής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης

ΕΣΠΑ: Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης

ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ: Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα Καινοτομία».

ΕΥΔΕ ΒΕΚ Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης τομέων Βιομηχανίας Εμπορίου και Καταναλωτή

ΕΦΕΠΑΕ: Ενδιάμεσος Φορέας Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα»

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΚΑΔ: Κωδικοί Αριθμοί Δραστηριότητας

ΜΜΕ: Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΠΔΕ: Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων

ΠΕΠ: Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

ΣΛΕΕ: Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΤΠΕ: Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών

ΥπΑνΕπ: Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων

ΥπΟιΑν: Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης

Ενότητα 1η: Εισαγωγή – Περιγραφή αντικειμένου και σκοπών του έργου

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται συνοπτικά το αντικείμενο και ο σκοπός του ερευνητικού έργου, προσδιορίζοντας την έννοια της μικρομεσαίας επιχείρησης και την ομάδα-στόχο της συγκεκριμένης έρευνας.

1.1. Αντικείμενο έργου

Το παρόν ερευνητικό κείμενο εξετάζει ερωτήματα που σχετίζονται ενδεικτικά, με τα προβλήματα και τα εμπόδια που συναντούν οι μικρές επιχειρήσεις στο πλαίσιο των διαδικασιών των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων (π.χ. προκήρυξη δράσης, υποβολή αιτήσεων, αξιολόγηση, έγκριση, εκταμίευση κ.λπ.), με τις αδυναμίες που αντιμετωπίζουν οι μικρές επιχειρήσεις για την εκδήλωση ενδιαφέροντος σε δράσεις χρηματοδότησης και την πιθανή συσχέτισή τους με εγγενή χαρακτηριστικά τους (π.χ. μικρό μέγεθος, περιορισμένη πληροφόρηση κ.λπ.), καθώς και το βαθμό επάρκειας των αλλαγών που επιχειρήθηκαν κατά την υλοποίηση συγχρηματοδοτούμενων δράσεων κρατικών ενισχύσεων στην προγραμματική περίοδο 2014–2020.

Λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα από δευτερογενείς πηγές καθώς και τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας (συνεντεύξεις, ομάδες εστιασμένης συζήτησης/focus groups), η έρευνα καταλήγει στη διατύπωση στοχευμένων προτάσεων άρσης των δυσκολιών πρόσβασης των μικρών επιχειρήσεων ενόψει και των νέων συγχρηματοδοτούμενων δράσεων κρατικών ενισχύσεων του ΕΣΠΑ 2021–2027. Απώτερος στόχος είναι να δοθούν απαντήσεις στα βασικά ερωτήματα της πρόσκλησης με ιδιαίτερη αναφορά στο θεμελιώδη ρόλο του κράτους ως βασικού δρώντος στη διαμόρφωση και υλοποίηση δημόσιων πολιτικών για την εξάλειψη των εμποδίων πρόσβασης των μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις, καθώς και να διατυπωθούν προτάσεις ενόψει της Προγραμματικής Περιόδου 2021–2027.

1.2. Ορισμός μικρομεσαίας επιχείρησης

Στη διεθνή βιβλιογραφία και πρακτική δεν υπάρχει ένας ενιαίος και κοινά αποδεκτός ορισμός για τη μικρομεσαία επιχείρηση (εφεξής «ΜΜΕ»). Στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επικρατήσει μία οριζόντια προσέγγιση, η οποία λαμβάνει υπόψη συγκεκριμένους παράγοντες για τον προσδιορισμό του μεγέθους των επιχειρήσεων, όπως ο αριθμός των εργαζομένων, ο κύκλος εργασιών ή το μέγεθος του ισολογισμού. Αντίθετα, στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ) για τον προσδιορισμό του μεγέθους των επιχειρήσεων κι επομένως και των ΜΜΕ, χρησιμοποιούνται μεν παρόμοια κριτήρια, δηλαδή ο αριθμός εργαζομένων και ο κύκλος εργασιών ή τα κέρδη, όμως το μέγεθος των επιχειρήσεων εξαρτάται από τον τομέα και τον επιμέρους κλάδο στον οποίο οι επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται. Σύμφωνα επομένως με την πρακτική που ακολουθούν οι ΗΠΑ και ο Καναδάς, το κατώφλι για τον προσδιορισμό μιας επιχείρησης ως ΜΜΕ στον τομέα της μεταποίησης είναι διαφορετικό από το αντίστοιχο στους τομείς του εμπορίου ή των υπηρεσιών, ενώ παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις ακόμα και μεταξύ διακριτών κλάδων εντός ενός τομέα (Ward, 2020 και

US Small Business Administration 2019¹).

Στην παρούσα έρευνα, για τον προσδιορισμό της έννοιας της μικρής επιχείρησης λαμβάνεται υπόψη ο ισχύων ορισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως διατυπώνεται στη [Σύσταση 2003/361 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της 6ης Μαΐου 2003, σχετικά με τον ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων](#). Σύμφωνα με τον εν λόγω ορισμό, ως μικρομεσαίες χαρακτηρίζονται οι επιχειρήσεις με λιγότερους από 250 εργαζομένους και ετήσιο κύκλο εργασιών κάτω των 50 εκ. ευρώ ή/και ισολογισμό κάτω των 43 εκ. ευρώ. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο συγκεκριμένος ορισμός, παρόλο που διατυπώθηκε με τη μορφή σύστασης και όχι κανονισμού ή οδηγίας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, χρήζει καθολικής εφαρμογής στα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έως σήμερα.

Σύμφωνα με τα καθοριζόμενα στο άρθρο 2 της Σύστασης 2003/361 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η κατηγορία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων διακρίνεται στις παρακάτω υποκατηγορίες:

- ως *πολύ μικρή* επιχείρηση ορίζεται η επιχείρηση που απασχολεί έως 9 άτομα και της οποίας ο ετήσιος κύκλος εργασιών ή/και το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα 2 εκ. ευρώ,
- ως *μικρή* επιχείρηση ορίζεται η επιχείρηση που απασχολεί από 10 έως 49 άτομα και της οποίας ο ετήσιος κύκλος εργασιών ή/και το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα 10 εκ. ευρώ,
- ως *μεσαία* επιχείρηση ορίζεται η επιχείρηση που απασχολεί από 50 έως 249 άτομα και της οποίας ο ετήσιος κύκλος εργασιών δεν υπερβαίνει τα 50 εκ. ευρώ και το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού δεν υπερβαίνει τα 43 εκ. ευρώ.

Με βάση το άρθρο 3 της Σύστασης 2003/361, για τον υπολογισμό του μεγέθους των επιχειρήσεων (πολύ μικρές, μικρές, μεσαίες, μεγάλες) λαμβάνονται υπόψη πιθανές διασυνδέσεις των επιχειρήσεων και η κατηγοριοποίησή τους σε «ανεξάρτητες» (δηλαδή χωρίς διασυνδέσεις), «συνεργαζόμενες» και «συνδεδεμένες». Οι επιμέρους κατηγορίες των μικρομεσαίων επιχειρήσεων παρουσιάζονται στο γράφημα 1.

1.3. Ομάδα – στόχος της έρευνας

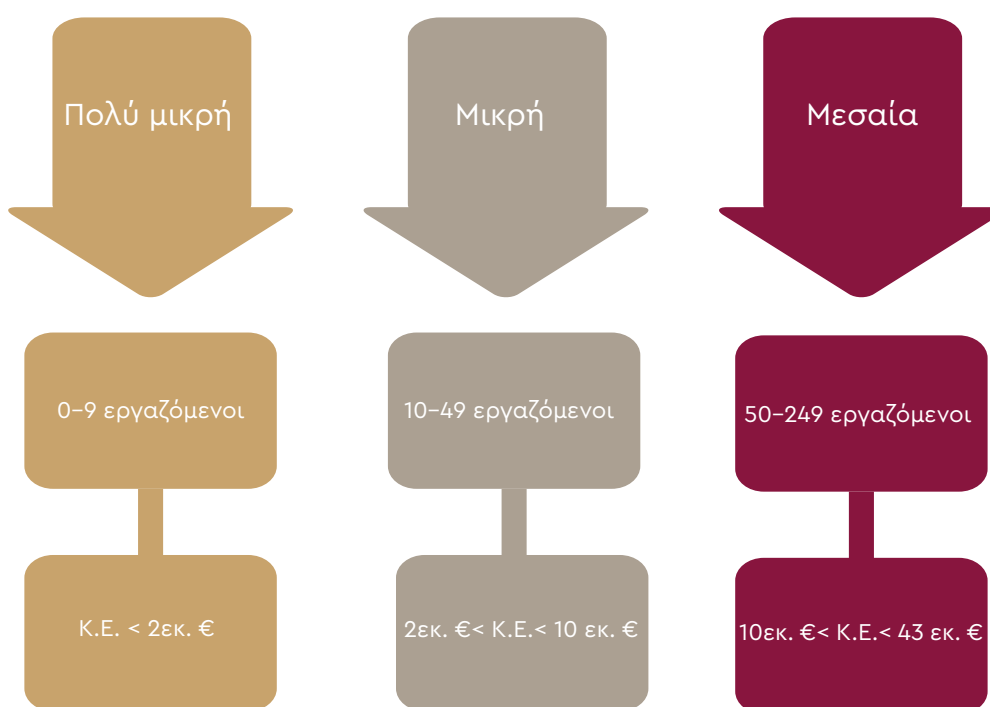
Η έρευνα επικεντρώνεται στον εντοπισμό των εμποδίων πρόσβασης των μικρών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις.

1. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις ΗΠΑ η πρωτοβουλία Small Business Act έχει θεσμοθετηθεί από το 1958 και τροποποιείται σε τακτά χρονικά διαστήματα από το Κογκρέσο, αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερη σημασία των μικρών επιχειρήσεων για την αμερικανική οικονομία και την ανάγκη διαφύλαξης εκ μέρους του κράτους ίσων όρων ανταγωνισμού για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (βλ. σχετικά, US Small Business Administration, <https://www.sba.gov/about-sba/organization> και <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1834/pdf/COMPS-1834.pdf>). Η αντίστοιχη πρωτοβουλία σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης "Small Business Act for Europe" θεσμοθετήθηκε το 2008 (βλ. σχετικές αναφορές στη συνέχεια).

Γράφημα 1: Κατηγοριοποίηση ΜΜΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση

ΟΡΙΣΜΟΣ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ – ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σύσταση 2003/361 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της 6ης Μαΐου 2003, σχετικά με τον ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων.

Ομάδα - στόχος της έρευνας είναι οι μικρές επιχειρήσεις όπως ορίζονται ανωτέρω, δηλαδή όλες οι επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από 50 εργαζόμενους κι έχουν κύκλο εργασιών μικρότερο των 10 εκ. ευρώ, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και η πολυπληθής και με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στην περίπτωση της Ελλάδας υποκατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων.

Το ερευνητικό κείμενο εστιάζει στον ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο των μικρών επιχειρήσεων στην ελληνική οικονομία, τόσο λόγω του συντριπτικού αριθμού τους στο σύνολο των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, όσο και λόγω της συμβολής τους στη διαμόρφωση θεμελιωδών μακροοικονομικών δεικτών, όπως η απασχόληση, η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) και το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ). Επιπρόσθετα, παρουσιάζονται στοιχεία που επιβεβαιώνουν το σημαντικό ρόλο των μικρών επιχειρήσεων ως προς την κοινωνική συνοχή και την περιφερειακή σύγκλιση. Για την τεκμηρίωση των ανωτέρω χρησιμοποιούνται στοιχεία από επίσημες στατιστικές βάσεις δεδομένων, όπως της Eurostat ([Structural Business Statistics](#)) και του ΟΟΣΑ ([OECD Stats](#)), καθώς και από δημοσιευμένες δευτερογενείς πηγές.

Ο θεμελιώδης ρόλος της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας στην οικονομική ανάπτυξη και την

απασχόληση αναγνωρίζεται θεσμικά στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το Small Business Act(SBA) or Europe (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2008, καθώς επίσης και στη σχετική βιβλιογραφία που παρουσιάζεται στη συνέχεια. Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης μάλιστα επιβεβαιώνεται σε ετήσια βάση στο πλαίσιο της έκθεσης για την εφαρμογή των δέκα αρχών του SBA στα κράτη-μέλη ([SBA Factsheet](#)).

Ενότητα 2η: Η συμβολή των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων στην οικονομία

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται ενδεικτική βιβλιογραφία που τεκμηριώνει το θεμελιώδη ρόλο της επιχειρηματικότητας και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) στην οικονομία, καθώς και η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις ΜΜΕ όπως έχει διαμορφωθεί από την υιοθέτηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο της αρχής «Σκέψου πρώτα σε μικρή κλίμακα» (Think Small First) και του Small Business Act (SBA) το 2008. Επιπρόσθετα, η ενότητα περιλαμβάνει στατιστικά στοιχεία που αφορούν τις ΜΜΕ στην Ελλάδα και την κατηγοριοποίησή τους ανά κλάδο, ενώ παράλληλα αναδεικνύονται ορισμένα διαρθρωτικά στοιχεία της επιχειρηματικότητας στη χώρα τα οποία κρίνεται σκόπιμο να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στο ευρύτερο πλαίσιο σχεδιασμού αναπτυξιακών παρεμβάσεων.

2.1. Βιβλιογραφία - Στατιστικά στοιχεία

Ο ζωτικός ρόλος της επιχειρηματικότητας στην οικονομία έχει επισημανθεί στη βιβλιογραφία του εικοστού αιώνα υπό εναλλακτικές οπτικές. Στο εμβληματικό έργο του, ο Schumpeter (1934) τόνισε τον σημαντικό ρόλο των επιχειρηματιών στην οικονομική ανάπτυξη, τονίζοντας τη σημασία της καινοτομίας και της εισαγωγής νέων τεχνικών που βελτιώνουν τις υφιστάμενες και συμβάλουν στην παραγωγή νέων προϊόντων. Αυτή η διαδικασία, γνωστή ως «δημιουργική καταστροφή», αναπτύχθηκε κατά τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα όταν οι μικρές επιχειρήσεις θεωρούνταν όχημα για την επιχειρηματικότητα και πηγή απασχόλησης και εισοδήματος (Thurik, 2009). Μετά τη δεκαετία του 1930, η επιστημονική έρευνα έστρεψε το ενδιαφέρον της στις μεγάλες επιχειρήσεις και στο πώς αυτές συμβάλλουν στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία. Είναι αλήθεια ότι οι μεγάλες εταιρείες προσφέρουν τη δυνατότητα σημαντικής εξοικονόμησης πόρων λόγω της δυνατότητάς τους να δημιουργούν οικονομίες κλίμακας, οι οποίες με τη σειρά τους οδηγούν σε αυξημένη παραγωγική ικανότητα και διανομή προϊόντων που παράγονται με ευνοϊκότερους όρους, καθώς επίσης και σε αποτελεσματικότερη οργάνωση και διαχείριση των πόρων και τη δυνατότητα διενέργειας επενδύσεων σε έρευνα και ανάπτυξη που οδηγεί σε νέα ή βελτιωμένα προϊόντα και υπηρεσίες. Ο σημαντικός ρόλος των μεγάλων επιχειρήσεων έχει επισημανθεί από αρκετούς ερευνητές (Schumpeter, 1942 · Galbraith J.K., 1956 · Bell, 1960 and Chandler, 1977, 1990), οι οποίοι μάλιστα διατύπωσαν την εκτίμηση ότι στο μέλλον ο ρόλος των μικρών επιχειρήσεων σταδιακά θα εξασθενούσε σε αντίθεση με τις μεγάλες επιχειρήσεις, οι οποίες και θα αποτελούσαν την ατμομηχανή της οικονομικής ανάπτυξης. Αξίζει να σημειωθεί, ότι στη συνέχεια του ερευνητικού του έργου ο Schumpeter (1942) εστίασε την προσοχή του στην έννοια της «δημιουργικής συσσώρευσης» την οποία οι μεγάλες επιχειρήσεις έχουν την ευκαιρία να επιτύχουν μέσω των καινοτόμων δραστηριοτήτων τους και την ικανότητά τους να επενδύουν στην έρευνα και ανάπτυξη, σε αντίθεση με τις μικρές επιχειρήσεις που υστερούν σε αυτόν τον τομέα παρουσιάζοντας σημαντικές ανεπάρκειες και ελλείψεις.

Από τα τέλη του εικοστού αιώνα έως σήμερα, η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη στους τομείς των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών και η παγκοσμιοποίηση των κεφαλαιαγορών και των προϊόντων έχουν αλλάξει ριζικά τις συνθήκες παραγωγής διεθνώς. Σημαντικός αριθμός ΜΜΕ απασχολεί εργατικό δυναμικό με υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας που επηρεάζει καθοριστικά

τις συνθήκες και τις διαδικασίες παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών. Η γνώση αποτελεί πλέον σημαντικό παραγωγικό συντελεστή που συμπληρώνει τους παραδοσιακούς δηλαδή το κεφάλαιο, την εργασία και τη γη, η ανάπτυξη των οποίων θεωρούνταν θεμελιώδης από τους υποστηρικτές του ρόλου των μεγάλων επιχειρήσεων στην οικονομία. Ο Solow (1956) για παράδειγμα, όρισε το κεφάλαιο και την εργασία ως τις κύριες πηγές ανάπτυξης, καθώς την εποχή εκείνη οι δύο αυτοί παράγοντες ήταν η βάση για τη μεγάλης κλίμακας παραγωγή της βιομηχανίας, ενώ χρόνια νωρίτερα ο Coase (1936) είχε τονίσει ότι το αυξημένο κόστος συναλλαγής σε μεγάλη κλίμακα παραγωγής επιβάλλει αυξημένο επιχειρηματικό μέγεθος. Ταυτόχρονα, όμως, η γνώση χαρακτηρίζεται από υψηλή αβεβαιότητα και ασυμμετρίες πληροφόρησης, ενώ η μεταφορά τεχνογνωσίας έχει υψηλό κόστος για τις επιχειρήσεις. Καθώς οι ΜΜΕ έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν σημαντικά στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας υψηλής ποιότητας στις νέες τεχνολογίες και τις σύγχρονες απαιτήσεις που επιβάλλει η εποχή της παγκοσμιοποίησης, οι δημόσιες πολιτικές των αναπτυγμένων οικονομιών έχουν στραφεί στις ΜΜΕ², όχι μόνο για την επίτευξη κοινωνικής συνοχής, αλλά κι επειδή συμβάλουν σημαντικά στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία. Η ανταπόκριση δε της δημόσιας πολιτικής στην αυξανόμενη ζήτηση που αναγνωρίζει τη γνώση ως την κύρια πηγή για τη δημιουργία συγκριτικού πλεονεκτήματος, έχει συμβάλει στην επανεμφάνιση του όρου της «επιχειρηματικής οικονομίας» (Thurik, 2009).

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τις ΜΜΕ, η σημαντική συμβολή τους στη δημιουργία απασχόλησης τονίζεται ιδιαίτερα από τον ΟΟΣΑ (2017³), ενώ οι Haltiwanger et.al. (2012) και Lawless (2014) υποστηρίζουν ότι οι νέες και μικρές επιχειρήσεις είναι σημαντικοί δημιουργοί θέσεων απασχόλησης. Σύμφωνα με τον Lawless (2014), οι μικρότερες σε μέγεθος επιχειρήσεις αποτελούν πράγματι την κύρια πηγή απασχόλησης⁴. Σε κλαδική βάση, οι Rotar et.al. (2019) παρέχουν εμπειρικά στοιχεία που επιβεβαιώνουν τη θετική συσχέτιση ανάμεσα στην απασχόληση των ΜΜΕ στον τομέα των υπηρεσιών και τη συνολική απασχόληση. Επιπλέον, βρίσκουν μια θετική σχέση μεταξύ του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και της συνολικής απασχόλησης στις ΜΜΕ με διαφοροποιήσεις ωστόσο μεταξύ κλάδων. Πέραν των ανωτέρω, η μέχρι σήμερα βιβλιογραφία έχει αναδείξει τη συμβολή της μικρής σε μέγεθος επιχειρηματικότητας στην οικονομική ανάπτυξη, τονίζοντας περαιτέρω τη θετική συνεισφορά των νεοφυών επιχειρήσεων (start-ups) στη δημιουργία θέσεων εργασίας, τη μείωση των ποσοστών ανεργίας (Hart & Oulton, 2001 · Thurik, 2003 · Ayyagari et al, 2011) και τη σημαντική συμβολή τους στην οικονομική ανάπτυξη (Van Stel et al, 2005 · Audretsch et al, 2006 · Van Praag & Versloot, 2007 · Koellinger & Thurik, 2012). Αυτή η θετική επίδραση προέρχεται, τόσο από καινοτόμους επιχειρηματίες που βρίσκονται στο επίκεντρο της ανάλυσης του Schumpeter, όσο και από επιχειρηματίες που δεν αναλαμβάνουν απαραίτητα αυτόν τον ρόλο έχοντας υποχρεωτικά ανακαλύψει κάποια ευκαιρία στην αγορά, αλλά δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά για λόγους επιβίωσης (Baumol, 1990 · Vivarelli, 2013).

Οι ΜΜΕ αντιπροσωπεύουν τη συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων παγκοσμίως, κάτι

2. Χαρακτηριστικά παραδείγματα έχουν ήδη προαναφερθεί (US Small Business Act, 1958 και Small Business Act for Europe, 2008).

3. OECD (2017), *Enhancing the Contributions of SMEs in a Global and Digitalized Economy* και OECD (2017), *Entrepreneurship at a Glance 2017*.

4. Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγουν οι Anderson & Eshima (2013), Huber et al (2017), Heyman et al (2018), Love et al (2016) και Ayyagari et al (2014) in Rota et al (2019).

που παρατηρείται ανεξάρτητα από τους διάφορους ορισμούς που χρησιμοποιούνται για τον χαρακτηρισμό μίας επιχείρησης ως ΜΜΕ⁵. Σύμφωνα με το Γραφείο του Εμπορικού Αντιπροσώπου των Ηνωμένων Πολιτειών⁶, οι ΜΜΕ αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της αμερικανικής αλλά και της ευρωπαϊκής οικονομίας. Στην πραγματικότητα, 30 εκατομμύρια ΜΜΕ στις ΗΠΑ αντιπροσωπεύουν σχεδόν τα δύο τρίτα (2/3) των καθαρών νέων θέσεων εργασίας στον ιδιωτικό τομέα τις τελευταίες δεκαετίες σε ολόκληρη τη χώρα. Επιπλέον, οι ΜΜΕ αντιπροσώπευαν το 99,9% των 27 εκατομμυρίων ιδιωτικών επιχειρήσεων στις ΗΠΑ το 2006, ενώ η συντριπτική πλειονότητα των ΜΜΕ ήταν επιχειρήσεις με λιγότερους από 20 υπαλλήλους. Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, οι ΜΜΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση αντιπροσωπεύουν το 99,8% των επιχειρήσεων το 2021 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, SME Performance Review – SPR – 2022⁷), ενώ η πλειοψηφία (93,1%) των ευρωπαϊκών ΜΜΕ είναι πολύ μικρές και 5,9% είναι μικρές. Συνολικά δηλαδή, ποσοστό 99% των επιχειρήσεων της ΕΕ-27 είναι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις. Επιπρόσθετα, το 64,4% του ευρωπαϊκού εργατικού δυναμικού απασχολείται στις ευρωπαϊκές ΜΜΕ, οι οποίες συμβάλλουν κατά 51,8% στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-27). Τα παραπάνω στοιχεία δικαιολογούν τη μεγάλη σημασία των ΜΜΕ και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, κάτι που έχει αναγνωριστεί στη Διατλαντική Εταιρική Σχέση Εμπορίου και Επενδύσεων (ΤΤΙΡ) μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ⁸. Επιπρόσθετα, μεταξύ των κρατών – μελών του ΟΟΣΑ, οι ΜΜΕ αντιπροσωπεύουν το 99% όλων των επιχειρήσεων που δημιουργούν περίπου το 70% των θέσεων εργασίας κατά μέσο όρο και συνεισφέρουν μεταξύ 50% και 60% της προστιθέμενης αξίας κατά μέσο όρο (ΟΟΣΑ, 2016⁹).

2.2. Η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις ΜΜΕ

Σύμφωνα με την [Ανακοίνωση COM\(2020\) 103 final/10.3.2020 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής](#)¹⁰, «Οι ΜΜΕ διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο παρέχοντας προστιθέμενη αξία σε κάθε τομέα της οικονομίας. Οι ΜΜΕ προσφέρουν καινοτόμες λύσεις σε προκλήσεις όπως η κλιματική αλλαγή, η αποδοτική χρήση των πόρων και η κοινωνική συνοχή και διευκολύνουν τη διάδοση αυτής της καινοτομίας σε όλες τις περιφέρειες της Ευρώπης. Ως εκ τούτου, έχουν κομβική σημασία για τη διττή μετάβαση της ΕΕ σε μια βιώσιμη και ψηφιακή οικονομία. Συμβάλλουν σημαντικά στην ανταγωνιστικότητα και την ευημερία της Ευρώπης, στην οικονομική και τεχνολογική της αυτοδυναμία, καθώς και στην ανθεκτικότητά της στους εξωτερικούς κλυδωνισμούς. Συνεπώς, αποτελούν νευραλγικό στοιχείο για την υλοποίηση της βιομηχανικής στρατηγικής της ΕΕ». Είναι σαφές ότι στο εν λόγω κείμενο στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναγνωρίζεται ο ιδιαίτερος ρόλος των ΜΜΕ για τη διατήρηση του οικονομικού και κοινωνικού ιστού της Ευρώπης, καθώς «παρέχουν δύο στις τρεις θέσεις

5. Για παράδειγμα, στις ΗΠΑ το μέγεθος μίας επιχείρησης εξαρτάται από τον τομέα και τον επιμέρους κλάδο στον οποίο ανήκει, σε αντίθεση με την Ευρωπαϊκή Ένωση που έχει υιοθετήσει έναν οριζόντιο ορισμό σύμφωνα με τη Σύσταση 361/2003 (Rekkas, 2021b, ch. 1.5).

6. Office of the United States Trade Representative (2010), *Small and Medium-Sized Enterprises: Overview of Participation in U.S. Exports*, <https://www.usitc.gov/publications/332/pub4125.pdf>

7. Βλ. https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/sme-strategy/sme-performance-review_en.

8. Transatlantic Economic Council (2019), *Joint Statement from the 10th U.S.-EU SME Workshop*, Kansas, September 2019, <https://ustr.gov/issue-areas/small-business>.

9. OECD (2016), *Entrepreneurship at a Glance 2016*.

10. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), Ανακοίνωση «Στρατηγική για τις ΜΜΕ με στόχο μια βιώσιμη και ψηφιακή Ευρώπη», COM(2020) 103 final/10.3.2020.

εργασίας, προσφέρουν ευκαιρίες κατάρτισης – ακόμη και σε εργαζομένους χαμηλής ειδίκευσης – σε όλες τις περιφέρειες και τους τομείς, και στηρίζουν την ευημερία της κοινωνίας».

Η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις ΜΜΕ, βασισμένη στην πρωτοβουλία «Small Business Act» του 2008, την πρωτοβουλία του 2016 για τις νεοφυείς και τις αναπτυσσόμενες επιχειρήσεις, το πρόγραμμα για την ανταγωνιστικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (COSME) και το Πρόγραμμα για την Εσωτερική Αγορά, καθώς και στις δράσεις στήριξης των ΜΜΕ που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του προγράμματος «Horizon 2020» και των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων και αναγνωρίζοντας τις διαφορετικές τους ανάγκες σύμφωνα με το επιχειρηματικό μοντέλο, το μέγεθος, την ηλικία και το προφίλ των επιχειρήσεων, προσφέρει το κατάλληλο πλαίσιο για την ανάπτυξη δημόσιων πολιτικών, τόσο στο επίπεδο της ΕΕ, όσο και στο επίπεδο των κρατών – μελών, για την υποστήριξη των ΜΜΕ για την περαιτέρω ανάπτυξη και επέκτασή τους, αλλά για να είναι ανταγωνιστικές, ανθεκτικές και βιώσιμες. Παράλληλα, η Στρατηγική για τις ΜΜΕ είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη Νέα Βιομηχανική Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020 και 2021¹¹). Προς την κατεύθυνση αυτή, η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις ΜΜΕ επικεντρώνεται στους ακόλουθους τρεις πυλώνες:

- ανάπτυξη ικανοτήτων και στήριξη για τη μετάβαση στη βιωσιμότητα και την ψηφιοποίηση,
- μείωση του κανονιστικού φόρτου και βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά,
- βελτίωση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση.

2.2.1. Small Business Act για την Ευρώπη

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2008), ο ρόλος των ΜΜΕ στην ευρωπαϊκή οικονομία αναγνωρίζεται ευρέως στο υψηλότερο πολιτικό επίπεδο με την Ανακοίνωση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Μαρτίου 2008 "Small Business Act for Europe" (SBA) για την ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Το SBA αποτελεί εμβληματική πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την υποστήριξη των ΜΜΕ και της επιχειρηματικότητας, καθιστώντας την αρχή «Προτεραιότητα στις μικρές επιχειρήσεις» ("Think Small First") ως μια βασική πολιτική στο πλαίσιο λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πρωτοβουλία SBA περιλαμβάνει ένα σύνολο μέτρων πολιτικής γύρω από δέκα (10) αρχές που κυμαίνονται από την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την αύξηση του βαθμού ανταπόκρισης της δημόσιας διοίκησης στις διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες των ΜΜΕ από την διοίκηση έως τη διεθνοποίηση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει δώσει σημαντική προσοχή στην εφαρμογή του SBA, τόσο κεντρικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και στο επίπεδο των κρατών – μελών, ζητώντας από το 2011, από κάθε κράτος – μέλος της ΕΕ να ορίσει υψηλόβαθμο κυβερνητικό στέλεχος ως Εθνικό Απεσταλμένο για τις ΜΜΕ (SME Envoy). Ο κύριος ρόλος των Εθνικών Απεσταλμένων των ΜΜΕ είναι η εφαρμογή της ατζέντας του SBA στα κράτη – μέλη, η οποία έχει ως στόχο τη δημιουργία ίσων όρων ανταγωνισμού για τις ΜΜΕ και τη βελτίωση του νομικού και διοικητικού περιβάλλοντος για την επιχειρηματικότητα σε ολόκληρη την ΕΕ μέσα από την εφαρμογή των παρακάτω δέκα (10) αρχών:

11. Για περισσότερες πληροφορίες,

βλ. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1593086905382&uri=CELEX%3A52020DC0102> και https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-industrial-strategy-update-2020_en.pdf.

- Δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για τους επιχειρηματίες και τις οικογενειακές επιχειρήσεις.
- Εξασφάλιση της παροχής δεύτερης ευκαιρίας σε πτωχευμένους επιχειρηματίες.
- Σχεδιασμός κανόνων σύμφωνα με την αρχή «Think Small First».
- Ανταπόκριση των δημοσίων διοικήσεων στις ανάγκες των ΜΜΕ.
- Προσαρμογή των εργαλείων δημόσιας πολιτικής στις ανάγκες των ΜΜΕ: διευκόλυνση της συμμετοχής των ΜΜΕ στις δημόσιες συμβάσεις και καλύτερη χρήση των δυνατοτήτων κρατικής ενίσχυσης για τις ΜΜΕ.
- Διευκόλυνση της πρόσβασης των ΜΜΕ σε χρηματοδότηση και ανάπτυξη νομικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος που να υποστηρίζει τις έγκαιρες πληρωμές στις εμπορικές συναλλαγές.
- Υποστήριξη των ΜΜΕ ώστε να επωφεληθούν από τις ευκαιρίες που προσφέρει η ενιαία αγορά.
- Προώθηση της αναβάθμισης των δεξιοτήτων στις ΜΜΕ και όλων των μορφών καινοτομίας.
- Παροχή δυνατότητας στις ΜΜΕ ώστε να μετατρέψουν τις περιβαλλοντικές προκλήσεις σε ευκαιρίες.
- Ενθάρρυνση και υποστήριξη των ΜΜΕ για να επωφεληθούν από την ανάπτυξη των αγορών.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η έκτη αρχή του SBA αφορά τη διευκόλυνση της πρόσβασης των ΜΜΕ σε χρηματοδότηση και αφορά προγράμματα/δράσεις δημόσιας χρηματοδότησης για υφιστάμενες ΜΜΕ, νεοσύστατες επιχειρήσεις (start-ups) και επιχειρήσεις σε στάδιο ανάπτυξης (scale-ups), μέσω επιχορηγήσεων (grants), χρηματοδοτικών εργαλείων δημιουργίας χρέους (debt/loan instruments) και κεφαλαίου (equity instruments) ή συνδυασμό αυτών. Η χρηματοδοτική ενίσχυση των ΜΜΕ με τα κατάλληλα προγράμματα και δράσεις, αποτελεί μία από τις βασικές προτεραιότητες της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας, την οικονομική ανάπτυξη και την περιφερειακή και κοινωνική συνοχή.

Η αποτελεσματική εφαρμογή των δέκα αρχών του SBA εξετάζεται σε ετήσια βάση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσω της διαδικασίας [SME Performance Review](#), στην οποία συμμετέχουν υποχρεωτικά όλα τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαμέσου των Εθνικών Απεσταλμένων για τις ΜΜΕ (SME Envoy) και των εκπροσώπων τους στην αντίστοιχη ομάδα εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η SME Performance Review χρηματοδοτήθηκε κατά την προγραμματική περίοδο από το πρόγραμμα COSME (Competitiveness SMEs), ενώ κατά την τρέχουσα περίοδο συνεχίζεται απρόσκοπτα η χρηματοδότησή της από το Single Market Programme/COSME Pillar.

Τα κύρια εργαλεία υλοποίησης της Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις ΜΜΕ παρουσιάζονται στο παρακάτω γράφημα:

2.3. Οι ΜΜΕ στην Ελλάδα

Σε χώρες όπως η Ελλάδα που αποτελεί μια μικρή εθνική αγορά σε σύγκριση με άλλες μεγάλες εθνικές οικονομίες στην Ευρώπη (όπως η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η

Γράφημα 2: Εργαλεία υλοποίησης της Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις ΜΜΕ

Ισπανία), οι ΜΜΕ διαδραματίζουν θεμελιώδη ρόλο στην εθνική οικονομία και την κοινωνία. Σύμφωνα με το SBA Factsheet 2022 για την Ελλάδα¹², 694.346 επιχειρήσεις, δηλαδή 99,9% του συνόλου των ελληνικών επιχειρήσεων, ορίζονται ως ΜΜΕ. Ποσοστό 92,7% των ελληνικών επιχειρήσεων (644.264) είναι πολύ μικρές, ενώ 6,5% (45.401) είναι μικρές, το 0,7% (4.681) είναι μεσαίες και μόλις 0,1% (600) είναι μεγάλες επιχειρήσεις. Περίπου τα 2/3 του ελληνικού εργατικού δυναμικού απασχολείται σε πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις και συνολικά 8 στους 10 εργαζόμενους απασχολούνται σε ΜΜΕ. Οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις αντιπροσωπεύουν το 38,8 % της προστιθέμενης αξίας στην οικονομία, ενώ συμπεριλαμβανομένων και των μεσαίων επιχειρήσεων, η συνολική συνεισφορά των ΜΜΕ στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία ανέρχεται σε 61,6%.

Επιπρόσθετα, σε σύγκριση με την ΕΕ-27, τα στοιχεία του SBA Factsheet για την Ελλάδα το 2022 καταδεικνύουν τη σημαντική συμβολή συνολικά των μικρομεσαίων επιχειρήσεων αλλά και των υποκατηγοριών των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων στην απασχόληση. Ειδικότερα, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα συνεισφέρουν κατά 81,8% στην απασχόληση έναντι 64,4% στην ΕΕ-27, ενώ οι πολύ μικρές και οι μικρές επιχειρήσεις συμβάλουν κατά 67,2% στην απασχόληση έναντι 48,5% στην ΕΕ-27. Η διαφορά σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ-27 είναι σημαντική. Παράλληλα, το γεγονός ότι σχεδόν δύο (2) στις τρεις (3) θέσεις απασχόλησης στην Ελλάδα καλύπτονται από τις πολύ μικρές και τις μικρές επιχειρήσεις, αναδεικνύει τον ιδιαίτερο ρόλο των επιχειρήσεων αυτών για την επίτευξη κοινωνικής συνοχής.

Επίσης, 61,6% της προστιθέμενης αξίας στην ελληνική οικονομία παράγεται συνολικά από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ενώ στην ΕΕ-27 το αντίστοιχο ποσοστό είναι χαμηλότερο και ανέρχεται σε 51,8%. Το μερίδιο δε των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας ανέρχεται σε 38,8%, το οποίο είναι υψηλότερο σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ-27 (34,9%) και καταδεικνύει επίσης, το σημαντικό τους ρόλο για την ελληνική οικονομία¹³.

12. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *2022 SME Country Factsheet's evidence background document - Greece*.

13. Παρόμοια στοιχεία προκύπτουν διαχρονικά (βλ. σχετικά [Ευρωπαϊκή Επιτροπή, SME Performance Review, Rekkas 2021a, Αρανίτου κ.α. 2022](#)).

Τα παραπάνω στοιχεία παρουσιάζονται συγκριτικά για την Ελλάδα και την ΕΕ-27 ανά κατηγορία επιχειρήσεων στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 1: Οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις στην Ελλάδα και την ΕΕ-27

Μέγεθος	Αριθμός επιχειρήσεων			Αριθμός εργαζομένων			Προστιθέμενη αξία		
	Ελλάδα		ΕΕ-27	Ελλάδα		ΕΕ-27	Ελλάδα		ΕΕ-27
	Αριθμός	%	%	Αριθμός	%	%	Δις €	%	%
Πολύ μικρές	644.264	92,7%	93,1%	1.020.712	40,1%	28,5%	10,7	19,6%	18,2%
Μικρές	45.401	6,5%	5,9%	690.200	27,1%	20,0%	10,5	19,2%	16,7%
Μεσαίες	4.681	0,7%	0,9%	372.089	14,6%	15,9%	12,4	22,8%	16,8%
MME	694.346	99,9%	99,8%	2.083.001	81,8%	64,4%	33,6	61,6%	51,8%
Μεγάλες	600	0,1%	0,2%	462.360	18,2%	35,6%	21,0	38,4%	48,2%
Σύνολο	694.946	100%	100%	2.545.361	100%	100%	54.6	100%	100%

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), [SME Performance Review, Country SME figures 2022](#).

Από την ανάλυση των στοιχείων της κατηγορίας των ΜΜΕ στην Ελλάδα, προκύπτει ότι παρατηρείται μία μεγάλη συγκέντρωση ανθρώπινου δυναμικού στις πολύ μικρές και τις μικρές επιχειρήσεις, καθώς από τα στοιχεία προκύπτει ότι σχεδόν 2 στους 3 εργαζόμενους (67,2%) απασχολείται σε αυτές. Επιπρόσθετα, η υποκατηγορία των μεσαίων επιχειρήσεων, ανέρχεται σε ποσοστό 0,7% του συνόλου των επιχειρήσεων οι οποίες συνεισφέρουν κατά 14,6% στην απασχόληση και κατά 22,8% σε όρους προστιθέμενης αξίας στην οικονομία. Από τη σύγκριση των στοιχείων για τις ΜΜΕ με αυτά των μεγάλων επιχειρήσεων για την περίπτωση της Ελλάδας, προκύπτει ότι η πλειοψηφία των εργαζομένων απασχολείται στην κατηγορία των ΜΜΕ (81,8%) οι οποίες συνεισφέρουν κατά 61,6% στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία.

Συμπερασματικά, οι ΜΜΕ αποτελούν την πλειοψηφία των επιχειρήσεων παγκοσμίως και διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην οικονομία όσον αφορά την απασχόληση και την προστιθέμενη αξία. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση από το 2008 και το Small Business Act που αντικατοπτρίζει την αρχή «Προτεραιότητα στις μικρές επιχειρήσεις» ("Think Small First") στις ευρωπαϊκές πολιτικές, είναι

σαφές ότι οι ΜΜΕ χρειάζονται ειδική μεταχείριση προκειμένου να παραμείνουν ανταγωνιστικές τόσο στην εθνική, όσο και στην παγκόσμια αγορά. Μεγάλος αριθμός των ΜΜΕ στην Ελλάδα και την ΕΕ δραστηριοποιούνται στους τομείς των υπηρεσιών και του εμπορίου συμβάλλοντας σημαντικά στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την παραγωγή προστιθέμενης αξίας στην οικονομία. Τα παραπάνω στοιχεία αναδεικνύουν τον πολύ σημαντικό ρόλο των ΜΜΕ στην ελληνική οικονομία και την ανάγκη κρατικής στήριξης της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας με τα κατάλληλα εργαλεία, είτε σε όρους χρηματοδότησης (προγράμματα επιχορηγήσεων, δανειοδοτικά/εγγυοδοτικά/κεφαλαιουχικά χρηματοδοτικά εργαλεία, φορολογικές απαλλαγές κ.λπ.), είτε με επιμέρους μέτρα που αφορούν το επιχειρηματικό περιβάλλον (αδειοδότηση, χωροθέτηση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων κ.λπ.). Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος των κυβερνήσεων καθίσταται κρίσιμος για τη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος που θα επιτρέψει στις ΜΜΕ να έχουν καλύτερη πρόσβαση σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις και σε χρηματοδότηση.

2.3.1. Κατηγοριοποίηση των ΜΜΕ στην Ελλάδα ανά κλάδο

Από τα στοιχεία του SME Performance Review (SPR) που λαμβάνονται από τη Eurostat και στα οποία βασίζεται η ετήσια έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εφαρμογή του SBA (SBA Factsheet), προκύπτει ότι η πλειοψηφία (49,3%) των ΜΜΕ στην Ελλάδα δραστηριοποιείται στον κλάδο των υπηρεσιών, στον οποίο συμπεριλαμβάνονται οι οικονομικές δραστηριότητες μεταφοράς και αποθήκευσης (8,0%), διαμονής και φαγητού (13,9%), η πληροφορική και οι επικοινωνίες (2,4%), η διαχείριση/αγοραπωλησίες ακινήτων (1,5%), επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνολογικές δραστηριότητες (20,6%), καθώς και οι υπηρεσίες διοίκησης και υποστήριξης (3%). Ακολουθούν ο κλάδος του εμπορίου με ποσοστό 32,2%, οι κατασκευές με ποσοστό 8,7% και η μεταποίηση με ποσοστό 8,4% (βλ. παρακάτω στοιχεία του Πίνακα 2 και του Γραφήματος 3),

Σε όρους απασχόλησης οι ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα ακολουθούν την ακόλουθη κατανομή: Ο κλάδος των υπηρεσιών συνολικά συνεισφέρει σε ποσοστό 49,5% στην απασχόληση. Ειδικότερα, στην απασχόληση οι οικονομικές δραστηριότητες μεταφοράς και αποθήκευσης συνεισφέρουν σε ποσοστό 5,6%, οι υπηρεσίες διαμονής και φαγητού 25,2%, η πληροφορική και οι επικοινωνίες 2,6%, η διαχείριση/αγοραπωλησίες ακινήτων 1%, οι επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνολογικές δραστηριότητες 11% και οι υπηρεσίες διοίκησης και υποστήριξης 4,1%. Ακολουθούν ο κλάδος του εμπορίου με ποσοστό 28,6%, οι κατασκευές με ποσοστό 6% και η μεταποίηση με ποσοστό 12,2% (βλ. παρακάτω στοιχεία Πίνακα 3). Επισημαίνεται, ότι παρόλο που οι επιχειρήσεις του κλάδου της μεταποίησης αποτελούν το 6,3% του συνόλου των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, ο κλάδος της μεταποίησης συνολικά συνεισφέρει κατά 13,9% στην απασχόληση (βλ. παρακάτω στοιχεία του Γραφήματος 4 και του Πίνακα 3).

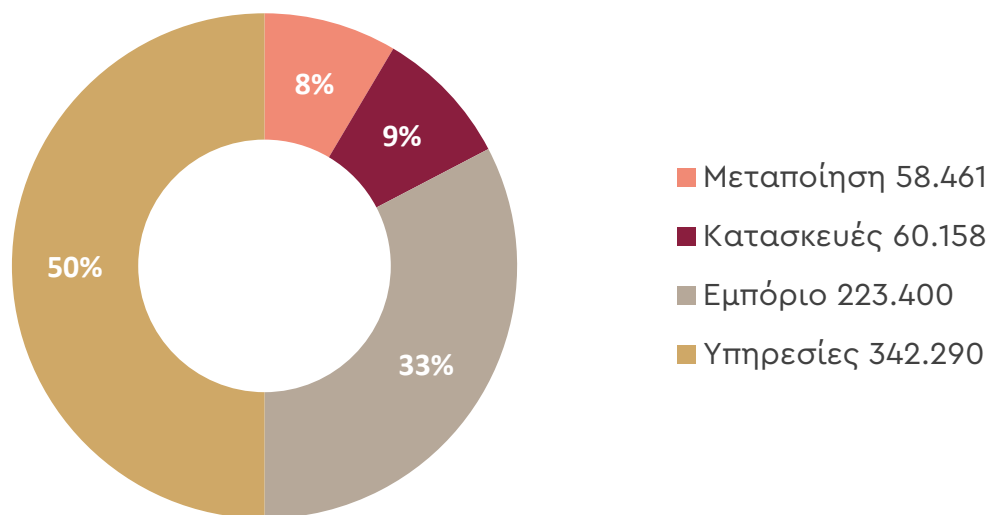
Σε όρους προστιθέμενης αξίας, ο κλάδος των υπηρεσιών συνεισφέρει το μεγαλύτερο μερίδιο (42,1%) σε όρους προστιθέμενης αξίας με την ακόλουθη κατανομή: οι οικονομικές δραστηριότητες μεταφοράς και αποθήκευσης συνεισφέρουν σε προστιθέμενη αξία κατά 8,1%, οι υπηρεσίες διαμονής και φαγητού 9,8%, η πληροφορική και οι επικοινωνίες 4,8%, η διαχείριση/αγοραπωλησίες ακινήτων 2,9%, οι επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνολογικές δραστηριότητες 11,4% και οι υπηρεσίες διοίκησης και υποστήριξης 4,2%. Η συνεισφορά του κλάδου του εμπορίου στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία ανέρχεται σε ποσοστό 26,0%, της μεταποίησης σε 19,3% και των κατασκευών σε 7,5% (βλ. παρακάτω στοιχεία Πίνακα 4 και Γραφήματος 5).

Πίνακας 2: Κατηγοριοποίηση ΜΜΕ στην Ελλάδα (αριθμός επιχειρήσεων) το 2021

Κλάδος - Τομέας	Ελλάδα 2021 (εκτίμηση)	
	Αριθμός επιχειρήσεων	Ποσοστό (%)
Μη χρηματοπιστωτικός τομέας	694.346	100,0%
Μεταλλεία και λατομεία	565	0,1%
Μεταποίηση	58.461	8,4%
Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο	7.576	1,1%
Υδρευση, αποχέτευση, διαχείριση απορριμμάτων	1.896	0,3%
Κατασκευές	60.158	8,7%
Διανεμητικό εμπόριο	223.400	32,2%
Μεταφορές και αποθήκευση	55.266	8,0%
Καταλύματα και υπηρεσίες εστίασης	96.320	13,9%
Ενημέρωση και επικοινωνία	16.759	2,4%
Υπηρεσίες διαχείρισης ακινήτων - Real estate	10.248	1,5%
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	143.046	20,6%
Υπηρεσίες διοίκησης και υποστήριξης	20.651	3,0%
Σύνολα (χωρίς Μεταλλεία & λατομεία, Ηλεκτρισμό & φυσικό αέριο, Υδρευση, αποχέτευση & διαχείριση απορριμμάτων)		
Μεταποίηση	58.461	8,4%
Κατασκευές	60.158	8,7%
Εμπόριο	223.400	32,2%
Υπηρεσίες	342.290	49,3%

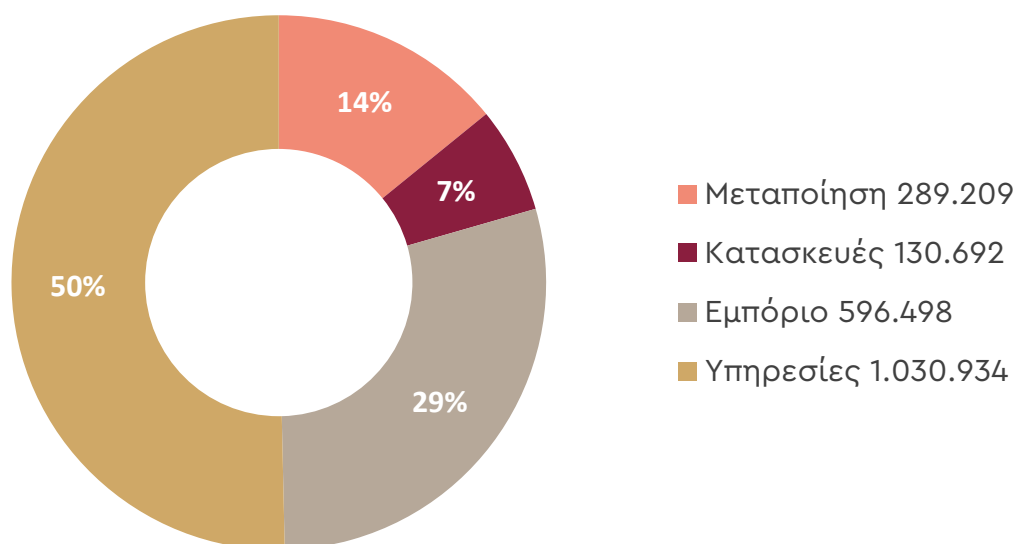
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), SME Performance Review, Country SME figures 2022.

Γράφημα 3: Κατηγοριοποίηση ΜΜΕ ανά κλάδο το 2021

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *SME Performance Review, Country SME figures 2022*.

Γράφημα 4: Η συνεισφορά των ΜΜΕ στην απασχόληση το 2021

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *SME Performance Review, Country SME figures 2022*.

Πίνακας 3: Η συνεισφορά των ΜΜΕ στην απασχόληση το 2021

Κλάδος - Τομέας	Ελλάδα 2021 (εκτίμηση)	
	Αριθμός εργαζομένων	Ποσοστό (%)
Μη χρηματοπιστωτικός τομέας	2.083.001	100,0%
Μεταλλεία και λατομεία	3.542	0,2%
Μεταποίηση	289.209	13,9%
Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο	19.375	0,9%
Υδρευση, αποχέτευση, διαχείριση απορριμμάτων	12.751	0,6%
Κατασκευές	130.692	6,3%
Διανεμητικό εμπόριο	596.498	28,6%
Μεταφορές και αποθήκευση	116.423	5,6%
Καταλύματα και υπηρεσίες εστίασης	525.071	25,2%
Ενημέρωση και επικοινωνία	54.610	2,6%
Υπηρεσίες διαχείρισης ακινήτων - Real estate	21.014	1,0%
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	229.222	11,0%
Υπηρεσίες διοίκησης και υποστήριξης	84.594	4,1%
Σύνολα (χωρίς Μεταλλεία & λατομεία, Ηλεκτρισμό & φυσικό αέριο, Υδρευση, αποχέτευση & διαχείριση απορριμμάτων)		
Μεταποίηση	289.209	13,9%
Κατασκευές	130.692	6,3%
Εμπόριο	596.498	28,6%
Υπηρεσίες	1.030.934	49,5%

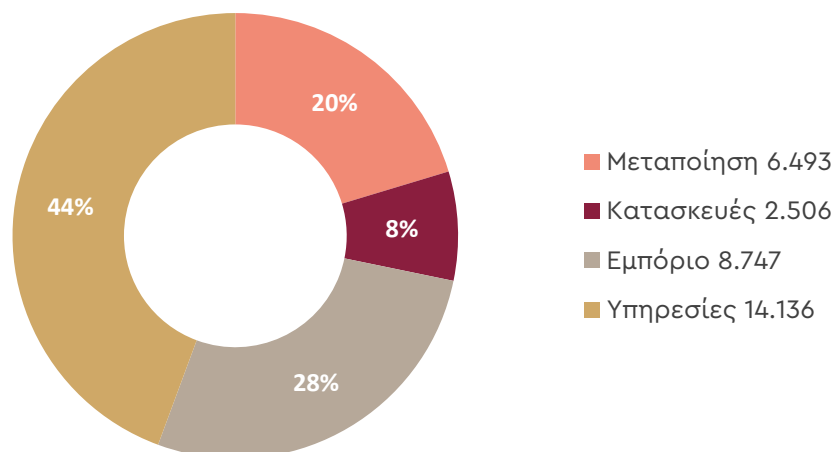
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *SME Performance Review, Country SME figures 2022*.

Πίνακας 4: Η συνεισφορά των ΜΜΕ σε όρους προστιθέμενης αξίας το έτος 2021

Κλάδος - Τομέας	Ελλάδα 2021 (εκτίμηση)	
	Ποσά σε εκ. €	Ποσοστό (%)
Μη χρηματοπιστωτικός τομέας	33.611	100,0%
Μεταλλεία και λατομεία	130	0,4%
Μεταποίηση	6.493	19,3%
Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο	1.213	3,6%
Υδρευση, αποχέτευση, διαχείριση απορριμμάτων	386	1,1%
Κατασκευές	2.506	7,5%
Διανεμητικό εμπόριο	8.747	26,0%
Μεταφορές και αποθήκευση	3.007	8,9%
Καταλύματα και υπηρεσίες εστίασης	3.296	9,8%
Ενημέρωση και επικοινωνία	1 617	4,8%
Υπηρεσίες διαχείρισης ακινήτων - Real estate	962	2,9%
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	3.834	11,4%
Υπηρεσίες διοίκησης και υποστήριξης	1.419	4,2%
Σύνολα (χωρίς Μεταλλεία & λατομεία, Ηλεκτρισμό & φυσικό αέριο, Υδρευση, αποχέτευση & διαχείριση απορριμμάτων)		
Μεταποίηση	6.493	19,3%
Κατασκευές	2.506	7,5%
Εμπόριο	8.747	26,0%
Υπηρεσίες	14.136	42,1%

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *SME Performance Review, Country SME figures 2022*.

Γράφημα 5: Η συνεισφορά των ΜΜΕ στην προστιθέμενη αξία το 2021

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *SME Performance Review, Country SME figures 2022*.

2.4. Πρόσβαση των ΜΜΕ στην Ελλάδα σε χρηματοδότηση

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω στοιχεία, οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων συνεισφέροντας σημαντικά, τόσο σε όρους απασχόλησης, όσο και στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση ΜΜΕ παρουσιάζεται στους κλάδους του εμπορίου και των υπηρεσιών (49,3% και 39,2%, αντίστοιχα), οι οποίοι συνεισφέρουν κατά 49,5% και 28,6%, αντίστοιχα στην απασχόληση και κατά 42,1% και 26%, αντίστοιχα στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία. Ακολουθεί ο τομέας της μεταποίησης συνεισφέροντας κατά 13,9% στην απασχόληση και κατά 19,3% σε όρους προστιθέμενης αξίας στην οικονομία. Βάσει επομένως των επίσημων στατιστικών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σε κλαδικό επίπεδο το 92% των εργαζόμενων στην Ελλάδα απασχολείται σε ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται στο εμπόριο, τις υπηρεσίες και τη βιομηχανία. Επιπρόσθετα, το 87,4% της προστιθέμενης αξίας στην οικονομία δημιουργείται από ΜΜΕ με κωδικούς δραστηριότητας εμπορίου, υπηρεσιών και βιομηχανίας.

Παρόλο που η επιχειρηματικότητα μικρής κλίμακας συνεισφέρει σημαντικά, τόσο σε όρους απασχόλησης, όσο και στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία, δεν εμφανίζει υψηλό βαθμό πρόσβασης σε χρηματοδότηση, είτε με τη μορφή επιδότησης (grant) μέσω συγχρηματοδοτούμενων δράσεων κρατικών ενισχύσεων, είτε μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων. Ειδικότερα, σύμφωνα με έρευνα του ΥπΑνΕπ/ΓΓΒ (2021), η κύρια πηγή χρηματοδότησης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων είναι οι ίδιοι πόροι, ενώ η αδυναμία ανεύρεσης των απαιτούμενων κεφαλαίων οδηγεί συχνά στη λήψη απόφασης για μη υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων. Επιπρόσθετα, μόνο 2 στις 10 ΜΜΕ χρησιμοποίησαν την επιδότηση ως μορφή χρηματοδότησης για την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων την τριετία 2018-2020 (ΥπΑνΕπ/ΓΓΒ, 2021), ενώ από τις ΜΜΕ που χρησιμοποίησαν κάποια πηγή χρηματοδότησης κατά την ίδια τριετία, σχεδόν 8 στις 10 χρησιμοποίησαν ίδια κεφάλαια και μόλις 3 στις 10 έκαναν χρήση επιχορήγησης (grant) από συγχρηματοδοτούμενη δράση κρατικής ενίσχυσης. Επισημαίνεται, ότι οι επιχορηγήσεις αποτελούν το πλέον ζητούμενο μέσο ενίσχυσης από την πλευρά των πολύ μικρών επιχειρήσεων

που αποτελούν την πλειοψηφία σε κλάδους της χειροτεχνίας και της καλλιτεχνικής βιοτεχνίας, όπου το σχετικό ποσοστό για τη ζήτηση επιχορηγήσεων ανέρχεται σε 75%, ακολουθούμενο από 60,8% για φοροαπαλλαγές και 28,4% από τις μικροπιστώσεις (ΥΠΑνΕπ, 2022α)¹⁴. Το συμπέρασμα αυτό αναδεικνύει την ανάγκη σχεδιασμού κατάλληλων δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη τον αποκλεισμό μεγάλου ποσοστού πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων από την πρόσβαση σε τραπεζικό δανεισμό. Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα οξύ αν ληφθεί περαιτέρω υπόψη το γεγονός ότι, όπως προκύπτει από την πρόσφατη έρευνα οικονομικού κλίματος της ΓΣΕΒΕΕ για το πρώτο εξάμηνο του 2022, οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ρευστότητας, καθώς μόλις μία στις τρεις (ποσοστό 37,1%) δήλωσαν ότι έχουν μηδενικά ρευστά διαθέσιμα (27,8%) ή διαθέσιμα που επαρκούν λιγότερο από ένα μήνα (9,2%). Επιπλέον, οι ελληνικές ΜΜΕ φαίνεται ότι δεν είναι ενημέρες και δεν έχουν γνώση των εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης, όπως η χρηματοδοτική μίσθωση (leasing), εμπορική πίστωση (credit finance), μικρο-πιστώσεις (microfinance), πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring) κ.λπ.

Επιπρόσθετα, οι ΜΜΕ παρουσιάζουν διαφορετικές ανάγκες χρηματοδότησης ανά μέγεθος και τομέα (ΥΠΑνΕπ/ΓΓΒ, 2021 · Rekkas, 2021b). Ειδικότερα, οι ΜΜΕ του μεταποιητικού τομέα έχουν μεγαλύτερες απαιτήσεις χρηματοδότησης και θεωρούν το κεφάλαιο κίνησης ως το καταλληλότερο εργαλείο για την ανάπτυξή τους, ενώ ακολουθούν διαδοχικά η δημιουργία αφορολόγητων αποθεματικών για μελλοντικές επενδύσεις και οι επιχορηγήσεις (grants) από δράσεις κρατικών ενισχύσεων. Παρόμοιες ανάγκες έχουν και οι ΜΜΕ στον τομέα του εμπορίου, ενώ όσες δραστηριοποιούνται στον τομέα των υπηρεσιών θεωρούν τις επιχορηγήσεις ως το πιο κατάλληλο εργαλείο για την ανάπτυξή τους ακολουθούμενο από τη δημιουργία αφορολόγητων αποθεματικών για μελλοντικές επενδύσεις και τη μείωση της φορολογίας. Κατά συνέπεια, οι ανάγκες των ΜΜΕ ανάλογα με το μέγεθος και τον τομέα τους θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό το πλαίσιο, το σκοπό και τον προϋπολογισμό καθεμίας δράσης χρηματοδότησης των ΜΜΕ (Rekkas, 2021b). Ιδιαίτερο στοιχείο των ΜΜΕ αποτελεί η ποικιλομορφία και η ετερογένεια των αναγκών και των χαρακτηριστικών τους ανάλογα με το επιχειρηματικό μοντέλο, το μέγεθος, την ηλικία και το προφίλ των επιχειρηματιών, οι οποίοι μπορεί ενδεικτικά να είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και πολύ μικρές επιχειρήσεις στον τομέα των υπηρεσιών, μεσαίες βιομηχανικές επιχειρήσεις, παραδοσιακές βιοτεχνίες ή νεοφυείς επιχειρήσεις (start-ups) υψηλής τεχνολογίας.

Γενικότερα, οι ΜΜΕ παρουσιάζουν ορισμένα κοινά προβλήματα με χαρακτηριστικότερα την υψηλή φορολόγηση, την έλλειψη ρευστότητας, τη γραφειοκρατία, το χαμηλό βαθμό πρόσβασης σε χρηματοδότηση στα οποία προστέθηκαν πρόσφατα μετά την έναρξη του ρωσο-ουκρανικού πολέμου το υψηλό ενεργειακό κόστος και το κόστος βασικών πρώτων υλών. Σε πρόσφατη έρευνα (ΥΠΑνΕπ/ΓΓΒ, 2021¹⁵), η υψηλή φορολόγηση αναδείχθηκε το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ΜΜΕ και ακολουθεί η έλλειψη ρευστότητας η οποία σχετίζεται με την πρόσβαση σε χρηματοδότηση. Η έλλειψη ρευστότητας αποτελεί επίσης το σημαντικότερο πρόβλημα που

14. Οι ανάγκες των επιχειρήσεων των κλάδων της χειροτεχνίας και της καλλιτεχνικής βιοτεχνίας σε επιχορήγηση ανέρχονται έως το ποσό των 50 χιλ.€ (ποσοστό 89,6% των επιχειρήσεων του δείγματος) κι έως το ποσό των 30 χιλ.€ (ποσοστό 67,8% των επιχειρήσεων του δείγματος) (ΥΠΑνΕπ, 2022α).

15. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. ΥΠΑνΕπ/ΓΓΒ (2021), Έρευνα – Μελέτη για την ενίσχυση της ρευστότητας των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων με σύγχρονα χρηματοδοτικά εργαλεία – Παραδοτέο Π.1.2.

αντιμετωπίζουν επιχειρήσεις οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε κλάδους που χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα υψηλή συχνότητα πολύ μικρών επιχειρήσεων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τους κλάδους της χειροτεχνίας και της καλλιτεχνικής βιοτεχνίας οι οποίοι έχουν χαμηλή πρόσβαση σε χρηματοδότηση (ΥΠΑνΕπ/ΓΓΒ, 2022α).

Είναι χαρακτηριστικό ότι από τη συγκεκριμένη έρευνα προκύπτει ότι 7 στις 10 ΜΜΕ δεν έχουν καθόλου πρόσβαση σε χρηματοδότηση (στις πολύ μικρές επιχειρήσεις το ποσοστό ανέρχεται ακόμη υψηλότερα σε 84%), στηρίζονται αποκλειστικά σε ίδια κεφάλαια για την χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων τους (ΥΠΑνΕπ/ΓΓΒ, 2021¹⁶) κι έχουν υψηλό φόβο απόρριψης της αίτησής τους για δάνειο ή επιλέγουν άλλους τρόπους που δημιουργούν περαιτέρω υποχρεώσεις σε τρίτους (Rekkas, 2021b). Το γεγονός αυτό, συνδέεται άμεσα με την πολιτική των τραπεζικών ιδρυμάτων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα και τα οποία επιλέγουν τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων που πληρούν τα αυστηρά τραπεζικά κριτήρια ή μπορούν να παρέχουν τις ζητούμενες από τις τράπεζες εξασφαλίσεις. Το αποτέλεσμα είναι η ελλιπής χρηματοδότηση της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας, ακόμα και νέων επιχειρήσεων με σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης, οι οποίες είναι σύνηθες να μην έχουν αξιόπιστο ιστορικό χρηματοοικονομικών στοιχείων και αδυναμία παροχής εξασφαλίσεων και τελικά, η χρηματοδότηση των λεγόμενων "bankable" επιχειρήσεων, οι οποίες όμως, ούτως ή άλλως, έχουν πρόσβαση σε κεφάλαια. Πρόκειται για άλλη μία περίπτωση εκδήλωσης του γνωστού στη βιβλιογραφία φαινομένου credit rationing (Stiglitz & Weiss, 1981). Επισημαίνεται, ότι από τα χρόνια της οικονομικής κρίσης και της εφαρμογής των μνημονίων, η πρόσβαση σε χρηματοδότηση (access to finance) προκύπτει ως το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές ΜΜΕ σύμφωνα με την έρευνα SAFE (Survey on Access to Finance for SMEs)¹⁷, η οποία διενεργείται δύο φορές ετησίως από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στην οποία συμμετέχει συγκεκριμένο δείγμα ΜΜΕ από κάθε κράτος – μέλος¹⁸.

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία του ΟΟΣΑ (2022)¹⁹, τα νέα δάνεια προς ΜΜΕ αυξήθηκαν μεν το 2020 κατά 1,7 φορές σε σχέση με το 2019 ως αποτέλεσμα της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής με τη χορήγηση εγγυήσεων και δανείων με ευνοϊκούς όρους προς τις επιχειρήσεις που ακολουθήθηκε στην Ελλάδα όπως και στο σύνολο των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως, ο συγκεκριμένος δείκτης (νέα δάνεια προς ΜΜΕ) συνέχισε να κινείται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα σε σχέση με την περίοδο πριν την οικονομική κρίση και την επίσημη είσοδο της χώρας στη μνημονιακή εποχή το 2010, καθώς μειώθηκε κατά 1,2 φορές σε σχέση με το 2009. Επίσης, το ανεξόφλητο απόθεμα δανείων προς ΜΜΕ συνέχισε να μειώνεται για έκτη συνεχόμενη χρονιά μετά το 2014 κατά 30%

16. ΥΠΑνΕπ/ΓΓΒ (2021), Έρευνα – Μελέτη για την ενίσχυση της ρευστότητας των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων με σύγχρονα χρηματοδοτικά εργαλεία – Παραδοτέο Π.2.2.

17. Αναλυτικές πληροφορίες παρέχονται στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/safe/html/index.en.html.

18. Το δείγμα καθορίζεται με βάση συγκεκριμένη μεθοδολογία και για την Ελλάδα έχει καθορισθεί στις 800 ΜΜΕ (ECB, 2022).

19. OECD, (2022), *Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard 2022*, <https://www.oecd.org/cfe/smes/financing-smes-and-entrepreneurs-23065265.htm> και https://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/financing-smes-and-entrepreneurs-2022_e9073a0f-en.

περίπου²⁰. Παράλληλα, το μέσο επιτόκιο δανεισμού προς ΜΜΕ, παρόλο που συνέχισε να μειώνεται για όγδοη συνεχόμενη χρονιά μετά το 2012 (6,87%) και διαμορφώθηκε σε 3,9%, εξακολουθεί να είναι από τα μεγαλύτερα στην ΕΕ-27 και τη ζώνη του ευρώ, ενώ το spread μεταξύ του μέσου επιτοκίου δανεισμού προς ΜΜΕ και των μεγάλων επιχειρήσεων αυξήθηκε σε 1,1% το 2021, καθώς το μέσο επιτόκιο δανεισμού των μεγάλων επιχειρήσεων διαμορφώθηκε το ίδιο έτος σε 2,8%. Σύμφωνα δε με την έρευνα SAFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Ελλάδα παρουσιάζει διαχρονικά από τα χρόνια της κρίσης υψηλά ποσοστά ΜΜΕ που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβαση σε χρηματοδότηση, καθώς και το υψηλότερο ποσοστό φόβου απόρριψης αίτησης για τη χορήγηση δανείου μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ. Μεταξύ άλλων, τα παραπάνω στοιχεία αναδεικνύουν το ιδιαίτερα σημαντικό και διαχρονικό πρόβλημα πρόσβασης των ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα σε χρηματοδότηση.

Εξίσου σημαντικά ζητήματα αποτελούν η ελλιπής πληροφόρηση των ΜΜΕ γύρω από τις δυνατότητες που παρέχουν τα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα/δράσεις και τα χρηματοδοτικά εργαλεία, κάτι που διαφέρει μάλιστα, τόσο με βάση το μέγεθος των επιχειρήσεων, όσο και μεταξύ επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικούς τομείς²¹, η έλλειψη επαρκών γνώσεων των ΜΜΕ γύρω από χρηματοοικονομικά θέματα (financial literacy) το οποίο επηρεάζει σημαντικά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη λήψη εξωτερικής χρηματοδότησης και τη μορφή αυτής, καθώς και τα υψηλά επιτόκια δανεισμού των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων που παρατηρούνται στην ελληνική περίπτωση (ΥΠΑνΕπ/ΓΓΒ, 2021), τόσο σε σχέση με τα επιτόκια δανεισμού των μεγάλων επιχειρήσεων, όσο και σε σύγκριση με άλλες χώρες ([OECD Stas/Finance/SME Financing](#), OECD, 2022).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω δεδομένα και ιδιαίτερα το γεγονός ότι οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις που αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων ουσιαστικά είναι αποκλεισμένες από τον παραδοσιακό τραπεζικό δανεισμό, η λήψη επιχορήγησης (grant) από κάποια δράση κρατικών ενισχύσεων αποτελεί σημαντική διέξοδο για την ανθεκτικότητα και την περαιτέρω ανάπτυξή τους. Κρίνεται δε επιτακτική η ανάγκη διαμόρφωσης δημόσιων πολιτικών και λήψης μέτρων για τη στήριξη της μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητας προς την κατεύθυνση ενίσχυσης της πρόσβασης σε χρηματοδοτικά προγράμματα, καθώς οι ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, έχοντας βιώσει τις αρνητικές συνέπειες διαδοχικών κρίσεων σε ένα περιβάλλον διεθνοποιημένου καπιταλισμού, αντιμετωπίζουν τόσο συνολικά, όσο και σε επίπεδο επιμέρους τομέων και κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, σημαντικά προβλήματα ρευστότητας που απειλούν την επιβίωσή τους και τα οποία χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης. Ο σχεδιασμός των κατάλληλων δράσεων κρατικών ενισχύσεων για την ενίσχυση των μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητας μπορεί να συμβάλει σημαντικά προς την κατεύθυνση τόνωσης της ανθεκτικότητας και της περαιτέρω ανάπτυξης των ΜΜΕ, αρκεί να διασφαλίζουν τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή τους σε αυτές εντός πάντοτε του κανονιστικού πλαισίου χορήγησης κρατικών ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της τήρησης των κανόνων του ανταγωνισμού.

20. Αντίστοιχα, η μείωση του ανεξόφλητου αποθέματος δανείων για το σύνολο των επιχειρήσεων (ΜΜΕ και μεγάλες) συνέχισε να μειώνεται για όγδοη χρονιά από το 2012.

21. Οι επιχειρήσεις του μεταποιητικού τομέα είναι καλύτερα ενημερωμένες για τα χρηματοπιστωτικά εργαλεία σε σύγκριση με τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο εμπόριο και την παροχή υπηρεσιών, όπως επίσης και οι μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις σε σύγκριση με τις πολύ μικρές (Rekkas, 2021b, ch. 7.6).

Ενότητα 3η: Δημόσιες πολιτικές για την ενίσχυση των μικρών και των πολύ μικρών επιχειρήσεων σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται οι κυριότερες δημόσιες πολιτικές που επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό το σχεδιασμό των παρεμβάσεων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και σε εθνικό επίπεδο. Ειδικότερα, αναδεικνύεται ο ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος των οριζόντιων πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ιδιαίτερα, της περιφερειακής πολιτικής για τη σύγκλιση των περιφερειών της ΕΕ, καθώς και της πολιτικής για την προστασία του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά σύμφωνα με τη Συνθήκη Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Επιπρόσθετα, παρουσιάζεται το κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη χορήγηση κρατικών ενισχύσεων προς τις επιχειρήσεις βάσει του οποίου σχεδιάζονται οι προκλήσεις των δράσεων στήριξης της επιχειρηματικότητας στα κράτη – μέλη, καθώς και οι βασικές πτυχές της νέας Βιομηχανικής Στρατηγικής Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία εκτιμάται ότι θα επηρεάσει σημαντικά στο άμεσο μέλλον τις ακολουθούμενες σε επίπεδο κρατών-μελών δημόσιες πολιτικές για τη μικρομεσαία επιχειρηματικότητα.

Σε εθνικό επίπεδο παρουσιάζονται τα κυριότερα εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την υποστήριξη των ΜΜΕ της χώρας, δηλαδή το Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ 2014–2020), με επικέντρωση στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα Καινοτομία» (ΕΠΑΝΕΚ) και σε ενδεικτική δράση στήριξης της επιχειρηματικότητας του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος (ΠΕΠ) Δυτικής Ελλάδας («Σύγχρονη Μεταποίηση στη Δυτική Ελλάδα»), καθώς και ο Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016 (ΦΕΚ Α'/117). Επιπλέον, παρουσιάζονται αποτελέσματα υλοποίησης των δράσεων με βάση διαθέσιμα δευτερογενή στοιχεία προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα για τους δυνητικούς δικαιούχους ανάλογα με το μέγεθος και με επικέντρωση στις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις που αποτελούν το αντικείμενο της έρευνας, των κατηγοριών ενίσχυσης, του ακολουθούμενου κανονιστικού πλαισίου ενισχύσεων, καθώς και των ποσοστών ενισχύσεων ανά περιφέρεια και μέγεθος των επιχειρήσεων/τελικών δικαιούχων των ενισχύσεων.

3.1. Οριζόντιες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη ενίσχυση των ΜΜΕ

Αν και υπάρχουν πολλές πτυχές των οριζόντιων πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα, το παρόν ερευνητικό κείμενο επικεντρώνεται σε εκείνες τις πολιτικές που επηρεάζουν άμεσα τους υφιστάμενους ή δυνητικούς επιχειρηματίες διαμέσου δράσεων και προγραμμάτων για τη στήριξη της επιχειρηματικότητας. Πράγματι, τόσο η περιφερειακή πολιτική όσο και η πολιτική ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα και τις ΜΜΕ.

Ειδικότερα, η περιφερειακή πολιτική κατευθύνει δημόσια ευρωπαϊκά κονδύλια για την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας που βοηθούν τις επιχειρήσεις να αναπτυχθούν μέσω της παροχής διαφόρων χρηματοδοτικών μέσων (επιχορηγήσεις, δάνεια, εγγυήσεις δανείων, επιχειρηματικά κεφάλαια, ίδια κεφάλαια κ.λπ.). Τα κονδύλια της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης συλλέγονται από τη συνεισφορά των κρατών – μελών στον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αντίθετα, η πολιτική ανταγωνισμού επηρεάζει την επιχειρηματικότητα και τις ΜΜΕ επειδή το κύριο καθήκον της είναι να διασφαλίζει τον ανταγωνισμό στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά προκειμένου: (α) να απαγορεύει αθέμιτες πρακτικές από τυχόν συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων που ενδέχεται να νοθεύουν τον ανταγωνισμό και να επηρεάζουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών - μελών, (β) να απαγορεύει τη δημιουργία δεσπόζουσας θέσης από τις επιχειρήσεις στην ενιαία αγορά σύμφωνα με τα άρθρα 101-102 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και γ) για τον έλεγχο των κρατικών ενισχύσεων σύμφωνα με τα άρθρα 107-109 της εν λόγω Συνθήκης.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι κυριότερες πτυχές της περιφερειακής πολιτικής και της πολιτικής ανταγωνισμού που επιδρούν στις δημόσιες πολιτικές και μέτρα ενίσχυσης των ΜΜΕ στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3.1.1. Η Περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο κύριος στόχος της ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής είναι η μείωση των περιφερειακών και οικονομικών ανισοτήτων μέσω της μεταφοράς πόρων από τις πιο εύρωστες στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, η περιφερειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμπληρώνει τις εθνικές περιφερειακές πολιτικές που επιδιώκουν να συμβάλουν στην ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη και παράλληλα, να εμβαθύνουν την εσωτερική αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το πιο σημαντικό εργαλείο για την επίτευξη των παραπάνω στόχων είναι τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ) τα οποία χρηματοδοτούνται από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον οποίο συνεισφέρουν αναλογικά όλα τα κράτη μέλη της. Τα ΕΔΕΤ λειτουργούν βάσει κοινού κανονιστικού πλαισίου (για την προγραμματική περίοδο 2014-2020 το γενικό πλαίσιο ορίσθηκε από τον Κανονισμό 1303/2013)²² και περιλαμβάνουν: (α) το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)²³, (β) το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)²⁴, (γ) το Ταμείο Συνοχής²⁵, (δ) το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)²⁶ και (ε) το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (ΕΤΘΑ)²⁷.

Στο πλαίσιο της κοινής περιφερειακής πολιτικής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συντονίζει τις επιμέρους ενέργειες μέσω της Γενικής Διεύθυνσης Περιφερειακής Πολιτικής (DG REGIO). Ο απώτερος στόχος είναι να περιοριστούν οι οικονομικές συγκεντρώσεις σε ορισμένες περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να επιτευχθεί ισόρροπη ανάπτυξη εντός της εσωτερικής αγοράς. Η περιφερειακή πολιτική συντονίζεται και αλληλοεπιδρά με άλλες κοινές πολιτικές της ΕΕ, όπως η κοινωνική, η βιομηχανική, η περιβαλλοντική, η γεωργία και η αλιεία. Κατά την προγραμματική περίοδο 2014-2020 και σύμφωνα με τον Κανονισμό ΕΚ 1303/2013 που θεσπίζει τις γενικές διατάξεις για τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία, οι πόροι για την οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση

22. Κανονισμός (ΕΕ) 1303/2013, ΟJ L 347, 201.12.2013 όπως ισχύει μετά τις τροποποιήσεις του (Κανονισμός (ΕΕ) 2015/1839, ΟJ L 270, 15.10.2015 και Απόφαση 2014/190, ΟJ L 104, 8.4.2014.

23. Κανονισμός (ΕΕ) 1301/2013, ΟJ L 347, 201.12.2013.

24. Κανονισμός (ΕΕ) 1304/2013, ΕΕ L 347, 201.12.2013.

25. Κανονισμός (ΕΕ) EC 1300/2013, ΕΕ L 347, 201.12.2013.

26. Κανονισμός (ΕΕ) 305/2013, ΕΕ L 347, 201.12.2013.

27. Κανονισμός (ΕΕ) 1299/2013, ΕΕ L 347, 201.12.2013.

κατανέμονται στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες περιφερειών με βάση τα επίπεδα NUTS2²⁸: α) οι λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάτω του 75% του μέσου ΑΕΠ της ΕΕ-27, (β) οι περιφέρειες μετάβασης (δηλαδή από τις λιγότερο ανεπτυγμένες στις πιο ανεπτυγμένες περιφέρειες) με κατά κεφαλήν ΑΕΠ άνω του 75% και κάτω από 90% του μέσου ΑΕΠ της ΕΕ-27 και (γ) τις πιο ανεπτυγμένες περιφέρειες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ άνω του 90% του μέσου ΑΕΠ της ΕΕ-27. Η ταξινόμηση των περιφερειών της ΕΕ στις παραπάνω τρεις κατηγορίες προκύπτει από τη σύγκριση του ΑΕΠ κάθε περιφέρειας με το μέσο ΑΕΠ της ΕΕ-27 κατά την ίδια περίοδο αναφοράς.

Επιπλέον, ο Κανονισμός ΕΚ 1303/2013 είναι το βασικό κανονιστικό κείμενο με το οποίο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιδίωξε κατά την περίοδο 2014–2020 να διασφαλίσει την αποτελεσματικότητα των ΕΔΕΤ, τον συντονισμό μεταξύ αυτών και άλλων χρηματοπιστωτικών μέσων της Ένωσης, όπως η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕΠ). Στόχος του εν λόγω κανονισμού ήταν η μείωση των κοινωνικών, οικονομικών και εδαφικών ανισοτήτων που προέκυψαν μετά τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικότερα, σε εκείνες τις χώρες και περιφέρειες που χαρακτηρίζονται από σημαντική οικονομική καθυστέρηση. Οι εκτεταμένες διευρύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2004 και το 2007 δημιούργησαν την ανάγκη επανεξέτασης των κριτηρίων συμβατότητας των κρατικών ενισχύσεων με το άρθρο 107 παράγραφοι 3α και 3γ της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) (Μούσης, 2018). Πράγματι, το άρθρο 174 της ΣΛΕΕ προβλέπει ότι προτεραιότητα της ΕΕ είναι η οικονομική και κοινωνική συνοχή, η οποία θα επιτευχθεί με τη μείωση των περιφερειακών οικονομικών ανισοτήτων. Οι Κατευθυντήριες Γραμμές για τις Περιφερειακές Ενισχύσεις 2014–2020 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013) κινήθηκαν επίσης προς αυτή την κατεύθυνση, ορίζοντας ότι οι ενισχύσεις για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης των μειονεκτικών περιοχών της ΕΕ στρεβλώνουν λιγότερο τον ανταγωνισμό από τις ενισχύσεις που δίνουν τα κράτη μέλη σε ανεπτυγμένες περιοχές της ΕΕ²⁹.

3.1.2. Η Πολιτική Ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ανάγκη συμμόρφωσης με το κανονιστικό πλαίσιο για τις κρατικές ενισχύσεις στο πλαίσιο της πολιτικής ανταγωνισμού είναι υποχρεωτικό να λαμβάνεται υπόψη από όλα τα κράτη-μέλη κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων στήριξης και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας. Ειδικότερα, το άρθρο 107 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ)³⁰ θεσπίζει την αρχή του ασυμβίβαστου των κρατικών ενισχύσεων με την εσωτερική αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Η ΣΛΕΕ παρέχει επίσης τις εξαιρούμενες κατηγορίες ενισχύσεων που έχουν ηπιότερες και μικρότερης εμβέλειας δυσμενείς επιπτώσεις στον ανταγωνισμό και επομένως, μπορούν να θεωρηθούν συμβατές με τη ΣΛΕΕ, το κανονιστικό πλαίσιο για την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και την αποφυγή στρεβλώσεων του ανταγωνισμού μεταξύ ευρωπαϊκών επιχειρήσεων.

28. Το [Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques \(NUTS\)](#) είναι ένα ιεραρχικό σύστημα ταξινόμησης των γεωγραφικών περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όσον αφορά την Ελλάδα, το επίπεδο NUTS 1 αντιπροσωπεύει όλη τη χώρα, το NUTS 2 αντιπροσωπεύει τις περιφέρειες και το NUTS 3 αντιπροσωπεύει περιφερειακές ενότητες ή συνδυασμούς τους, μερικές φορές ισοδύναμες με πρώην νομούς.

29. Για την προγραμματική περίοδο 2021–2027 έχουν εκδοθεί και ισχύουν πλέον οι νέες [Κατευθυντήριες Γραμμές της ΕΕ για τις Ενισχύσεις Περιφερειακού Χαρακτήρα 2021–2027](#) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021α).

30. Ευρωπαϊκή Ένωση (2012), *Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 2012/C 326/01, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>.

Ειδικότερα, η έννοια της κρατικής ενίσχυσης περιλαμβάνει τα ακόλουθα τέσσερα βασικά και σωρευτικά κριτήρια: (α) τη χορήγηση οικονομικού πλεονεκτήματος με κρατικούς πόρους, (β) την επιλεκτική – προνομιακή μεταχείριση ορισμένων εταιρειών ή οικονομικών τομέων, (γ) την πιθανή στρέβλωση του ανταγωνισμού και (δ) τη στρέβλωση του εμπορίου εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η έννοια της σώρευσης των παραπάνω κριτηρίων είναι καθοριστική, προκειμένου οι κρατικές ενισχύσεις να κρίνονται ασυμβίβαστες με τη ΣΛΕΕ και να μην στρεβλώνουν τον ανταγωνισμό στην εσωτερική αγορά της ΕΕ.

Οι κρατικές ενισχύσεις προς τις επιχειρήσεις μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές, όπως επιχορηγήσεις, επιδοτήσεις κάθε είδους, φορολογικές απαλλαγές/εκπτώσεις, ρύθμιση/διαγραφές οφειλών και εκπτώσεις/μειώσεις στις ασφαλιστικές εισφορές. Όσον αφορά τα χρηματοδοτικά εργαλεία (financial instruments) ως δημόσια πολιτική που εφαρμόζεται για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση, οι κρατικές ενισχύσεις θεωρούνται δάνεια με επιδότηση επιτοκίου ή/και εγγυήσεις μέχρι ενός ανώτατου ποσοστού του συνολικού δανείου, διάθεση κεφαλαίων σε κεφάλαια για επενδύσεις μέσω συμμετοχών στο μετοχικό κεφάλαιο εταιρειών ή συνδυασμούς αυτών. Θέματα κρατικών ενισχύσεων εγείρονται επίσης στους κρίσιμους τομείς της ιδιωτικοποίησης φορέων του δημόσιου τομέα, της πώλησης δημοσίων περιουσιακών στοιχείων και της αναδιάρθρωσης προβληματικών επιχειρήσεων.

Ωστόσο, δεν είναι όλες οι κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς η κρατική παρέμβαση πρέπει να αιτιολογείται για την κάλυψη των ανεπαρειών της αγοράς (market failures) και να είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της ομαλής και αποτελεσματικής λειτουργίας της οικονομίας. Για το λόγο αυτό, το άρθρο 107 της ΣΛΕΕ καθορίζει τους στόχους πολιτικής για τους οποίους οι ενισχύσεις μπορούν να θεωρηθούν συμβατές με τη συνθήκη, ενώ το πλαίσιο για τους κανόνες χορήγησης κρατικών ενισχύσεων προσδιορίζει περαιτέρω τις κατηγορίες ενισχύσεων που μπορούν να θεωρηθούν συμβατές και τους σχετικούς όρους. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 107, παράγραφος 3 στοιχεία α) και γ) της ΣΛΕΕ, οι κρατικές ενισχύσεις σε επιχειρήσεις για την οικονομική ανάπτυξη περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, μπορούν να χαρακτηριστούν ως συμβατές με την κοινή αγορά³¹. Επιπλέον, το άρθρο 108 της ΣΛΕΕ θεσπίζει ένα σύστημα παρακολούθησης της ομαλής εφαρμογής του πλαισίου για τις κρατικές ενισχύσεις, το οποίο επιτρέπει τη χορήγηση μόνο ενισχύσεων που είναι συμβατές με το ευρωπαϊκό δίκαιο.

Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της (άρθρο 108 ΣΛΕΕ), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρακολουθεί τα μέτρα ενίσχυσης που κοινοποιούνται από τα κράτη μέλη και μπορεί να ελέγχει τις υπάρχουσες ενισχύσεις για να διαπιστώσει εάν είναι ακόμη συμβατές και να καταργεί/ακυρώνει τις κρατικές ενισχύσεις που χορηγούνται από τα κράτη-μέλη χωρίς κοινοποίηση στην Επιτροπή, καθώς και τις ενισχύσεις που έχουν εγκριθεί αλλά έχει διαπιστωθεί κατάχρησή τους χωρίς τα κράτη-μέλη

31. Ειδικότερα, η περίπτωση (α) της παραγράφου 3 του άρθρου 107 ορίζει ότι δύνανται να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά οι ενισχύσεις για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης περιοχών, στις οποίες το βιοτικό επίπεδο είναι ασυνήθως χαμηλό ή στις οποίες επικρατεί σοβαρή υποαπασχόληση, λαμβάνοντας υπόψη τη διαρθρωτική, οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση. Αντίστοιχα, η περίπτωση (α) της παραγράφου 3 του άρθρου 107 ορίζει ότι δύνανται να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την εσωτερική αγορά οι ενισχύσεις για την προώθηση της ανάπτυξης ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων ή οικονομικών περιοχών, εφόσον δεν αλλοιώνουν τους όρους των συναλλαγών κατά τρόπο που θα αντέκειτο προς το κοινό συμφέρον.

να έχουν συμμορφωθεί με τους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις. Η άσκηση του ρόλου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προϋποθέτει στενή συνεργασία με τα κράτη-μέλη, τα οποία έχουν την ευθύνη της κοινοποίησης των κρατικών ενισχύσεων που σχεδιάζουν να χορηγήσουν. Στο πλαίσιο αυτό, ειδικοί κανόνες που ορίζουν ειδικούς όρους απαλλάσσουν ορισμένες κατηγορίες κρατικών ενισχύσεων από την υποχρέωση κοινοποίησης (π.χ. Γενικός Απαλλακτικός Κανονισμός – ΓΑΚ), κάτι που περιορίζει τον έλεγχο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κυρίως στην αντιμετώπιση υποθέσεων κρατικών ενισχύσεων οι οποίες προκαλούν σοβαρή στρέβλωση του ανταγωνισμού κι επηρεάζουν σημαντικά τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι Γενικοί Κανονισμοί Απαλλαγής κατά κατηγορία για τις κρατικές ενισχύσεις (ΓΑΚ) 800/2008 και 651/2014.

3.1.3. Κανονιστικό πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων προς ΜΜΕ στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Όπως προαναφέρθηκε, οι δράσεις κρατικών ενισχύσεων προς τις ΜΜΕ σχεδιάζονται λαμβάνοντας υπόψη το κανονιστικό πλαίσιο των ΕΔΕΤ για κάθε προγραμματική περίοδο και τις απαιτήσεις της περιφερειακής πολιτικής και της πολιτικής ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συμπληρωματικά με τον Κανονισμό Ενισχύσεων Ήσσονος Σημασίας (De minimis) όπως εκάστοτε ισχύει ανά προγραμματική περίοδο³², στο πλαίσιο του οποίου η σώρευση ενισχύσεων έως του ποσού των 200.000 ευρώ εντός τριετίας θεωρείται ότι δεν οδηγεί σε νόθευση των συνθηκών ανταγωνισμού στην οικονομία³³, η υιοθέτηση της αρχής «Προτεραιότητα στις μικρές επιχειρήσεις» ("Think Small First") συνέβαλε καθοριστικά στη θεσμοθέτηση του πρώτου Γενικού Κανονισμού Απαλλαγής κατά κατηγορία κρατικής ενίσχυσης (ΓΑΚ) 800/2008. Επισημαίνεται, ότι ο εκάστοτε ισχύων άνα προγραμματική περίοδο ΓΑΚ προβλέπει εξαιρέσεις από την υποχρέωση κοινοποίησης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή καθεστώτων ενίσχυσης για συγκεκριμένες κατηγορίες κρατικών ενισχύσεων, όπως οι περιφερειακές ενισχύσεις, οι ενισχύσεις προς ΜΜΕ, οι ενισχύσεις για έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία, οι ενισχύσεις για επαγγελματική κατάρτιση, απασχόληση, οι ενισχύσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, οι ενισχύσεις για ευρυζωνικές και τοπικές υποδομές κ.λ.π.

Ειδικότερα, μία από τις κύριες στοχεύσεις του πρώτου ΓΑΚ 800/2008³⁴ αφορούσε τη στήριξη των ΜΜΕ για επενδύσεις και για ενισχύσεις προς νεοσύστατες μικρές επιχειρήσεις στο πλαίσιο των ενισχύσεων περιφερειακού χαρακτήρα (τμήμα 1, άρθρα 13, 14), ενισχύσεις για επενδύσεις και απασχόληση ΜΜΕ και επενδυτικές ενισχύσεις υπέρ νέων μικρών επιχειρήσεων που ιδρύονται από γυναίκες επιχειρηματίες (τμήμα 2, άρθρα 15, 16), επενδυτικές ενισχύσεις για την υπέρβαση κοινοτικών προτύπων ή για την αύξηση της προστασίας του περιβάλλοντος ελλείψει κοινοτικών προτύπων, για την απόκτηση καινούργιων μεταφορικών οχημάτων που καθιστούν δυνατή την υπέρβαση κοινοτικών προτύπων προστασίας του περιβάλλοντος ή την αύξηση της προστασίας του περιβάλλοντος ελλείψει κοινοτικών προτύπων, ενισχύσεις υπέρ ΜΜΕ για την πρόωρη προσαρμογή σε

32. Για την προγραμματική περίοδο 2014–2020, βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1407>.

33. Σημειώνεται, ότι ο Κανονισμός Ενισχύσεων Ήσσονος Σημασίας προϋπήρχε της υιοθέτησης της αρχής «Προτεραιότητα στις μικρές επιχειρήσεις» ("Think Small First").

34. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2008), [Κανονισμός 800/2008 της 6ης Αυγούστου 2008 για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατών με την κοινή αγορά κατ' εφαρμογή των άρθρων 87 και 88 της Συνθήκης \(Γενικός κανονισμός απαλλαγής κατά κατηγορία\)](#).

μελλοντικά κοινοτικά πρότυπα, περιβαλλοντικές επενδυτικές ενισχύσεις για μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας κλπ στο πλαίσιο των ενισχύσεων για την προστασία του περιβάλλοντος (τμήμα 4, άρθρα 17-25), ενισχύσεις για συμβουλευτικές υπηρεσίες προς ΜΜΕ και για τη συμμετοχή τους σε εκθέσεις (τμήμα 5, άρθρα 26, 27), ενισχύσεις με τη μορφή επιχειρηματικών κεφαλαίων (equity), με τη μορφή κεφαλαίου εκκίνησης (start-up ή seed capital) ή επέκτασης (expansion capital) τα οποία παρέχονται στις ΜΜΕ από ειδικά για το σκοπό αυτό ταμεία (τμήμα 6, άρθρο 29), ενισχύσεις για τη βιομηχανική ιδιοκτησία και δαπάνες δικαιωμάτων, ενισχύσεις σε νέες καινοτόμες επιχειρήσεις και ενισχύσεις για συμβουλευτικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες καινοτομίας για ΜΜΕ (τμήμα 7, άρθρα 33, 35 και 36). Σύμφωνα δε με το άρθρο 15 του ΓΑΚ 800/2008 περί ενισχύσεων για ΜΜΕ και την απασχόληση, «οι ενισχύσεις για επενδύσεις και απασχόληση στις ΜΜΕ είναι συμβατές με την κοινή αγορά κατά την έννοια του άρθρου 87 παράγραφος 3 της Συνθήκης και εξαιρούνται από την υποχρέωση κοινοποίησης του άρθρου 88 παράγραφος 3. της Συνθήκης». Η εφαρμογή του ΓΑΚ 800/2008 ήταν υποχρεωτική για όλα τα κράτη-μέλη κατά την περίοδο 2008-2013 (2015 με κανόνα n+2, περίοδος επιλέξιμων δαπανών) για κάθε μέτρο πολιτικής στο πλαίσιο των περιφερειακών ενισχύσεων και των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων.

Το 2014 ο ΓΑΚ 800/2008 αντικαταστάθηκε από το Γενικό Κανονισμό Απαλλαγής κατά κατηγορία για τις κρατικές ενισχύσεις 651/2014³⁵ για συγκεκριμένες κατηγορίες κρατικών ενισχύσεων που είναι συμβατές με τα άρθρα 107 και 108 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Ειδικότερα, ο ΓΑΚ 651/2014 προσπάθησε να καθορίσει σαφείς περιπτώσεις και κατώτατα όρια σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις προς τις ΜΜΕ. Ειδικότερα, το άρθρο 4 καθορίζει, μεταξύ άλλων, τα κατώτατα όρια κοινοποίησης προς τις ΜΜΕ στις ακόλουθες περιπτώσεις: i) για επενδυτικές ενισχύσεις σε ΜΜΕ: 7,5 εκατ. ευρώ ανά επιχείρηση ανά επενδυτικό σχέδιο, ii) για ενίσχυση για παροχή συμβουλών υπέρ ΜΜΕ: 2 εκατ. ευρώ ανά επιχείρηση, ανά έργο, iii) για ενίσχυση σε ΜΜΕ για συμμετοχή σε εκθέσεις: 2 εκατομμύρια ευρώ ανά επιχείρηση, ετησίως, (iv) για ενίσχυση σε ΜΜΕ για δαπάνες συνεργασίας που προκύπτουν από τη συμμετοχή σε έργα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας: 2 εκατομμύρια ευρώ ανά επιχείρηση, ανά έργο, (v) ενίσχυση καινοτομίας για ΜΜΕ: ευρώ 5 εκατομμύρια ανά επιχείρηση, ανά έργο.

Στο πλαίσιο των περιφερειακών ενισχύσεων, ο ΓΑΚ 651/2014 καθορίζει την παροχή κρατικών ενισχύσεων σε όλες τις επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων των ΜΜΕ, σύμφωνα με τα ανώτατα όρια που παρουσιάζονται στον Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων (ΧΠΕ) που καθορίζεται για κάθε προγραμματική περίοδο (2000-2006, 2007-2013, 2014-2020, 2021-2027, κ.λ.π.), λαμβάνοντας υπόψη συγκεκριμένους παράγοντες όπως το ΑΕΠ ή το ποσοστό ανεργίας κάθε περιοχής σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ε.Ε. Είναι άξιο αναφοράς ότι οι ΜΜΕ λαμβάνουν μεγαλύτερα ποσοστά κρατικής ενίσχυσης, κάτι που αναδεικνύει τις προτεραιότητες της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενίσχυση της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας. Στην πραγματικότητα, οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις λαμβάνουν ένταση ενίσχυσης προσαυξημένες κατά 20% σε σχέση με τη μέγιστη ένταση ενίσχυσης για τις μεγάλες επιχειρήσεις σύμφωνα με τον εκάστοτε ισχύοντα ΧΠΕ, ενώ οι μεσαίες επιχειρήσεις λαμβάνουν αντίστοιχα προσαυξημένη ενίσχυση κατά 10%.

35. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014), [Κανονισμός 651/2014 της 17ης Ιουνίου 2014 για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατές με την εσωτερική αγορά κατ' εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 της Συνθήκης](#).

Σύμφωνα με το άρθρο 14 για τις περιφερειακές επενδυτικές ενισχύσεις, τα μέτρα περιφερειακής επενδυτικής ενίσχυσης είναι συμβατά με την εσωτερική αγορά κατά την έννοια του άρθρου 107 παράγραφος 3 της συνθήκης και εξαιρούνται από την υποχρέωση κοινοποίησης του άρθρου 108 παράγραφος 3 της ΣΛΕΕ. Επιπλέον, σε ενισχυόμενες περιοχές που πληρούν τους όρους του άρθρου 107 παράγραφος 3 στοιχείο α) της Συνθήκης, η ενίσχυση μπορεί να χορηγηθεί για αρχική επένδυση ανεξάρτητα από το μέγεθος του δικαιούχου. Επίσης, σε ενισχυόμενες περιοχές που πληρούν τους όρους του άρθρου 107 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της Συνθήκης, η ενίσχυση μπορεί να χορηγηθεί σε ΜΜΕ για οποιαδήποτε μορφή αρχικής επένδυσης. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 17 για τις επενδυτικές ενισχύσεις προς ΜΜΕ οι επενδυτικές ενισχύσεις προς ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται εντός ή εκτός του εδάφους της Ένωσης είναι συμβατές με την εσωτερική αγορά κατά την έννοια του άρθρου 107 παράγραφος 3 της συνθήκης και εξαιρούνται από την απαίτηση κοινοποίησης του άρθρου 108 παράγραφος 3 της Συνθήκης.

Στο πλαίσιο του ΓΑΚ 651/2014, οι κρατικές ενισχύσεις προς ΜΜΕ καθορίζονται στο τμήμα 2 (Ενίσχυση προς ΜΜΕ), άρθρο 18 (Ενίσχυση για παροχή συμβουλών υπέρ ΜΜΕ), άρθρο 19 (Ενισχύσεις προς ΜΜΕ για συμμετοχή σε εκθέσεις), άρθρο 20 (Ενισχύσεις για δαπάνες συνεργασίας στις ΜΜΕ που συμμετέχουν σε έργα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας), στο τμήμα 3 (Βοήθεια για πρόσβαση σε χρηματοδότηση για ΜΜΕ), άρθρο 21 (Χρηματοδοτικές ενισχύσεις κινδύνου), άρθρο 22 (Βοήθεια για νεοσύστατες επιχειρήσεις), άρθρο 23 (Βοήθεια σε εναλλακτικές πλατφόρμες συναλλαγών που ειδικεύονται στις ΜΜΕ), στην ενότητα 4 (Βοήθεια για έρευνα και ανάπτυξη και καινοτομία), άρθρο 28 (Βοήθεια καινοτομίας για ΜΜΕ), καθώς και στην ενότητα 7 (Βοήθεια για την προστασία του περιβάλλοντος), άρθρα 36-40 (σελ. L 187/53-59). Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι ο ΓΑΚ 651/2014, εκτός των επιχορηγήσεων (grants) αναφέρεται εκτεταμένα σε ποικιλία χρηματοπιστωτικών μέσων (ίδια κεφάλαια, δάνεια, εγγυήσεις κ.λπ.), τα οποία παρουσιάζονται αναλυτικά στα άρθρα 21 (Χρηματοοικονομική ενίσχυση κινδύνου) και 22 (Βοήθεια για νεοσύστατες επιχειρήσεις). Πρόκειται για μια σημαντική εξέλιξη σε σύγκριση με τον GBER 800/2008, η οποία αντικατοπτρίζει μία στροφή της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τα χρηματοδοτικά εργαλεία στο πλαίσιο σχεδιασμού και υλοποίησης δημόσιων πολιτικών για την οικονομική ανάπτυξη.

Επίσης, πρέπει να επισημανθεί ότι δεν επιτρέπεται η ενίσχυση προβληματικών επιχειρήσεων κατά τον ΓΑΚ 651/2014, όπως ισχύει. Ως προβληματική νοείται η Επιχείρηση που δεν είναι ικανή να ανακόψει τη ζημιογόνο πορεία της με δικούς της οικονομικούς πόρους ή με πόρους που εξασφαλίζει από τους ιδιοκτήτες/μέτοχους και τους πιστωτές της και η οποία χωρίς κρατική παρέμβαση θα οδηγηθεί προς οικονομική εξαφάνιση βραχυπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα. Οι προβληματικές επιχειρήσεις εξαιρούνται από τα προγράμματα με τα οποία παρέχεται κρατική ενίσχυση με τη μορφή επιχορήγησης, δανείου, επιδότησης επιτοκίου κλπ., είτε αυτά χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ, είτε από εθνικούς πόρους ή από άλλες πηγές, ενώ η διερεύνηση για το αν μια επιχείρηση είναι προβληματική ή όχι γίνεται πριν τη χορήγηση της ενίσχυσης, δηλαδή κατά το στάδιο αξιολόγησης του επενδυτικού σχεδίου.

Ο ΓΑΚ 651/2014 τροποποιήθηκε το 2021 μετά από σχετική διαβούλευση που προηγήθηκε υπό το συντονισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής³⁶. Σημειώνεται, ότι κατά την τρέχουσα προγραμματική

36. Βλ. σχετικά: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02014R0651-20210801&from=EN>.

περίοδο το κανονιστικό πλαίσιο των ΕΔΕΤ που εφαρμόζεται στις δράσεις κρατικών ενισχύσεων προς τις επιχειρήσεις είναι οι Κανονισμοί Ευρωπαϊκής Ένωσης 2021/1060 (για όλα τα ταμεία), 2021/1058 (για δράσεις του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης – ΕΤΠΑ και του Ταμείου Συνοχής – ΤΣ) και 2021/1057 (για δράσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – ΕΚΤ)³⁷.

3.1.4. Η νέα Βιομηχανική Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Εθνική Στρατηγική για τη Βιομηχανία στην Ελλάδα

Στο πλαίσιο της επικαιροποίησης της Ευρωπαϊκής Βιομηχανικής Στρατηγικής που αρχικά προτάθηκε το 2020 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή προς το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021β) η οποία επισημαίνεται ότι περιλαμβάνει ειδική στρατηγική για τις ΜΜΕ, η Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη και τις αρνητικές οικονομικές συνέπειες της πανδημίας του Covid-19, ανέπτυξε ένα σχέδιο για την ανάδειξη της ευρωπαϊκής βιομηχανίας σε ηγετική θέση παγκοσμίως όσον αφορά τη διττή μετάβαση (πράσινη και ψηφιακή) και με απώτερο στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς της. Για την επίτευξη του εν λόγω στόχου δρομολογήθηκε μια νέα πολιτική προσέγγιση που εστιάζει στην ανάπτυξη των ακόλουθων δεκατεσσάρων (14) ευρωπαϊκών βιομηχανικών οικοσυστημάτων:

- αεροδιαστημική και αμυντική βιομηχανία,
- αγροδιατροφικός τομέας,
- κατασκευαστικός τομέας,
- τομείς του πολιτισμού και της δημιουργικότητας,
- ψηφιακές τεχνολογίες,
- ηλεκτρονικά προϊόντα,
- ενεργοβόρες βιομηχανίες,
- ανανεώσιμες πηγές ενέργειας,
- υγεία,
- κινητικότητα – μεταφορές – αυτοκινητοβιομηχανία,
- υπηρεσίες εγγύτητας, κοινωνικής οικονομίας και πολιτικής προστασίας,
- λιανικό εμπόριο,
- κλωστοϋφαντουργία,
- τουρισμός,

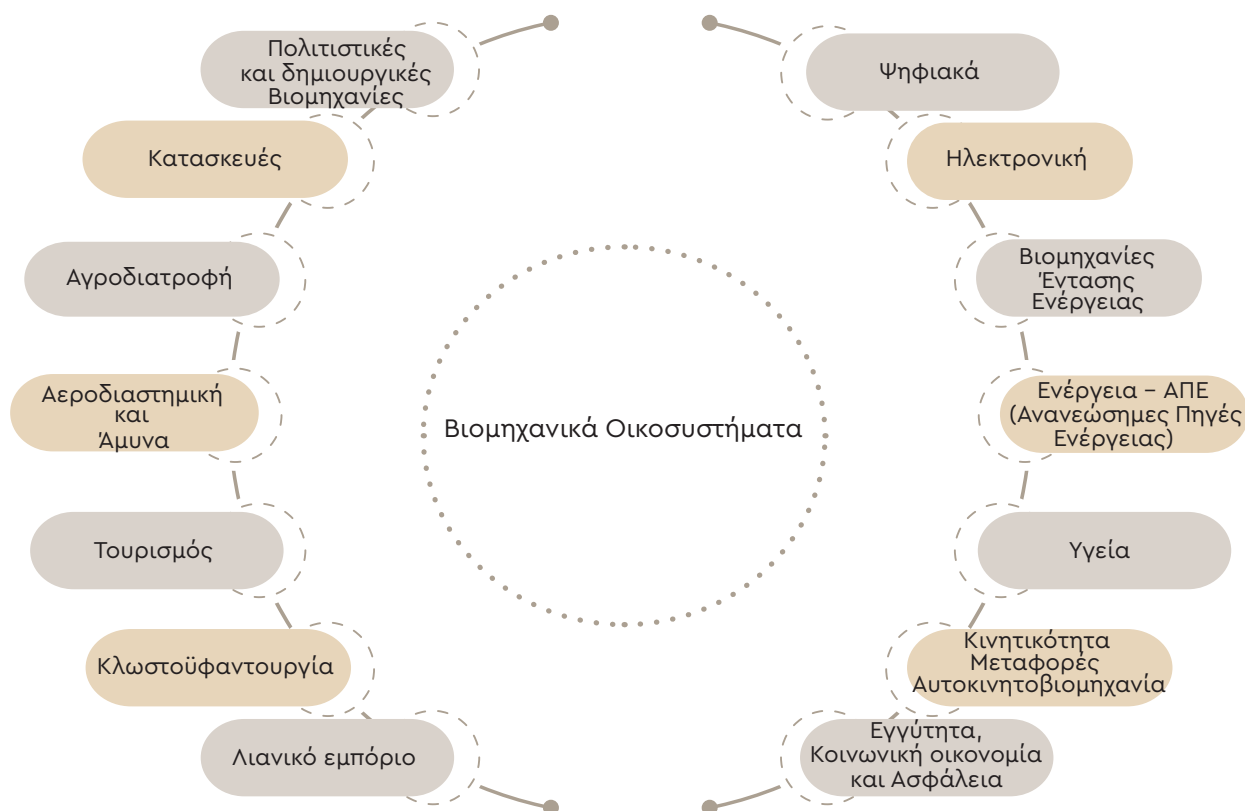
τα οποία παρουσιάζονται σχηματικά στο παρακάτω γράφημα:

Για την υποστήριξη της συγκεκριμένης προσέγγισης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπογράμμισε ότι θεμελιώδεις αρχές της ευρωπαϊκής βιομηχανίας και κατ' επέκταση και της μικρομεσαίας

37. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. αντίστοιχα

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1060> (αφορά όλα τα ΕΔΕΤ), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32021R1058> (αφορά το ΕΤΠΑ και το Ταμείο Συνοχής) και <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vllqc884xczi> (αφορά το ΕΚΤ).

Γράφημα 6: Τα 14 βιομηχανικά συστήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-industrial-strategy_en.

επιχειρηματικότητα είναι η καινοτομία, ο ανταγωνισμός και μια ισχυρή, εύρυθμη και λειτουργική ενιαία αγορά, η υιοθέτηση των οποίων από τα κράτη-μέλη της ΕΕ-27 πρόκειται να ενισχύσει την παγκόσμια ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο των παγκοσμιοποιημένων ανοικτών αγορών και παράλληλα, των ισότιμων όρων ανταγωνισμού. Η νέα Βιομηχανική Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκτιμάται ότι θα επηρεάσει σημαντικά τις δημόσιες πολιτικές των κρατών-μελών για την ανάπτυξη της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας τα επόμενα χρόνια.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, ανακοινώθηκε πρόσφατα η Εθνική Στρατηγική για τη Βιομηχανία (ΥΠΑΝΕΠ, 2022β) με στόχο τον ψηφιακό μετασχηματισμό και την πράσινη μετάβαση των βιομηχανικών επιχειρήσεων και την προσαρμογή τους στις απαιτήσεις του μοντέλου «Βιομηχανία 4.0». Κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων του τομέα της μεταποίησης στην Ελλάδα και συγκεκριμένα το 99,7% είναι μικρομεσαίες, εκ των οποίων 90,6% είναι πολύ μικρές, 7,8% είναι μικρές, 1,3% είναι μεσαίες και μόλις 0,3% είναι μεγάλες (ΥΠΑΝΕΠ 2022γ, κεφ. 1.1.4). Επιπλέον, οι ΜΜΕ ασκούν σημαντική επίδραση στα μεγέθη και τις επιδόσεις

της ελληνικής βιομηχανίας, καθώς παράγουν το 43% του κύκλου εργασιών και το 48% της προστιθέμενης αξίας της βιομηχανίας, ενώ απασχολούν το 75,4% του συνόλου των εργαζομένων του τομέα. Ειδικότερα, η Εθνική Βιομηχανική Στρατηγική, η οποία αναμένεται να επηρεάσει σημαντικά τον αναπτυξιακό σχεδιασμό μέσω του ΕΣΠΑ 2021–2027 και κατ' επέκταση την ελληνική μικρομεσαία επιχειρηματικότητα, έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- εστιάζει στην ανάπτυξη των εξής πέντε (5) βιομηχανικών συστημάτων: (α) της αγροδιατροφής, (β) των δομικών υλικών, (γ) της υγείας, (δ) των ψηφιακών τεχνολογιών και εφαρμογών και (ε) των πράσινων τεχνολογιών και της κυκλικής οικονομίας,
- προσδιορίζει επτά (7) Στρατηγικές Κατευθύνσεις: (α) ανταγωνιστικότητα, (β) καινοτομία, (γ) ψηφιακός μετασχηματισμός, (δ) πράσινος μετασχηματισμός, (ε) ανθρώπινο δυναμικό και δεξιότητες, (στ) επιχειρηματικό περιβάλλον, (ζ) ανθεκτικότητα,
- καταλήγει σε ένα Σχέδιο Δράσης, το οποίο περιλαμβάνει συγκεκριμένες πρωτοβουλίες όπως η κατάρτιση εθνικού σχεδίου δράσης δεξιοτήτων για τη βιομηχανία, εμβληματικά έργα, προγράμματα κρατικών ενισχύσεων για τις επιχειρήσεις του τομέα και σειρά δράσεων για την προσαρμογή των ελληνικών βιομηχανικών επιχειρήσεων στις απαιτήσεις του μοντέλου «Βιομηχανία 4.0».

3.2. Δημόσιες πολιτικές για την ενίσχυση των ΜΜΕ σε εθνικό επίπεδο: Η περίπτωση του ΕΣΠΑ 2014–2020³⁸

Το ΕΣΠΑ (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης/Partnership Agreement for the Development Framework) 2014–2020 αποτέλεσε το βασικό στρατηγικό σχέδιο για την ανάπτυξη της χώρας με τη συγχρηματοδότηση από πόρους που προέρχονται τόσο από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ΕΔΕΤ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και από εθνικούς πόρους. Πιο συγκεκριμένα, στο συνολικό προϋπολογισμό του ΕΣΠΑ 2014–2020, ποσό 20,4 δις ευρώ αποτελεί τη συνεισφορά των ΕΔΕΤ και ποσό 5,2 καταβάλλεται από εθνικούς πόρους.

Βασικός διακηρυγμένος στόχος του ΕΣΠΑ 2014–2020 είναι η αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών που οδήγησαν στην οικονομική κρίση της προηγούμενης δεκαετίας, καθώς και των οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων της. Επιπρόσθετα, μέσω του ΕΣΠΑ 2014–2020 επιδιώχθηκε η συνδρομή της χώρας στην επίτευξη των εθνικών στόχων στο πλαίσιο της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020», κύρια επιδίωξη της οποίας αποτέλεσε η προαγωγή μιας έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αναπτυξιακό όραμα του ΕΣΠΑ 2014–2020 αποτέλεσε η «Συμβολή στην αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας με ανάταξη και αναβάθμιση του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της χώρας και τη δημιουργία και διατήρηση βιώσιμων θέσεων απασχόλησης, έχοντας ως αιχμή την εξωστρεφή, καινοτόμο και ανταγωνιστική επιχειρηματικότητα και γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης».

Το ΕΣΠΑ 2014–2020 οργανώθηκε στο πλαίσιο τεσσάρων χρηματοδοτικών προτεραιοτήτων

38. Το υλικό της ενότητας αντλήθηκε από την ιστοσελίδα <https://www.espa.gr/el/Pages/staticESPA2014-2020.aspx>.

ως εξής: (α) ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα με αιχμή την καινοτομία και αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας, (β) ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων ανθρώπινου δυναμικού – ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση, (γ) προστασία του περιβάλλοντος – μετάβαση σε μία οικονομία φιλική στο περιβάλλον, (δ) ανάπτυξη – εκσυγχρονισμός – ολοκλήρωση υποδομών για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, (ε) βελτίωση της θεσμικής επάρκειας και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Ο αναπτυξιακός σχεδιασμός της περιόδου 2014–2020 βασίστηκε στην εθνική και τις περιφερειακές στρατηγικές έρευνας και καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση, στο πλαίσιο των οποίων επιχειρήθηκε ο εντοπισμός των οικονομικών δραστηριοτήτων που μπορούν να προσδώσουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στην ελληνική οικονομία και η αντίστοιχη κατανομή των διαθέσιμων πόρων για την επίτευξη σημαντικών αναπτυξιακών αποτελεσμάτων. Επιπλέον, σε εθνικό επίπεδο καθορίστηκαν οι εξής οκτώ (8) συγκεκριμένοι τομείς προτεραιότητας, οι οποίοι εκτιμήθηκε ότι δύναται να έχουν σημαντική συμμετοχή στην οικονομική μεγέθυνση: (1) αγροδιατροφή, (2) υγεία – φάρμακα, (3) τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, (4) ενέργεια, (5) περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη, (6) μεταφορές, (7) υλικά – κατασκευές, (8) τουρισμός, πολιτισμός και δημιουργικές βιομηχανίες.

Σημαντικό επίσης χαρακτηριστικό του αναπτυξιακού σχεδιασμού της περιόδου 2014–2020 αποτέλεσαν οι Ολοκληρωμένες Χωρικές Επενδύσεις, ως εργαλεία ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης για την εφαρμογή αναπτυξιακών στρατηγικών σε περιοχές που παρουσιάζουν συγκεκριμένα προβλήματα ή διακρίνονται από σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες στις οποίες μπορούσε να καταστεί δυνατή η υλοποίηση συνδυασμένων επενδύσεων με χρηματοδότηση από περισσότερα του ενός ΕΔΕΤ.

Το ΕΣΠΑ 2014–2020 αποτελείται από είκοσι (20) συνολικά προγράμματα, εκ των οποίων επτά (7) τομεακά³⁹ τα οποία αφορούν έναν ή περισσότερους τομείς κι έχουν ως γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής όλη τη χώρα και δεκατρία (13) περιφερειακά, ένα για κάθε περιφέρεια της χώρας, με δράσεις περιφερειακής εμβέλειας. Στο παρόν ερευνητικό κείμενο παρουσιάζεται το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» (ΕΠΑΝΕΚ) ως το κύριο εργαλείο ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας την προγραμματική περίοδο 2014–2020 στη χώρα.

3.2.1. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» (ΕΠΑΝΕΚ)

3.2.1.1. Γενικά στοιχεία για το ΕΠΑΝΕΚ

Το παρόν ερευνητικό κείμενο εστιάζει στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» (ΕΠΑΝΕΚ), καθώς το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτέλεσε το κύριο μέσο για την ενίσχυση των επιχειρήσεων και της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας της

39. Πρόκειται για τα το Επιχειρησιακά Προγράμματα: (1) Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία (ΕΠΑΝΕΚ), (2) Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη (ΥΜΕΠΕΡΑΑ), (3) Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού – Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση, (4) Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα, (5) Τεχνική Βοήθεια, (6) Αγροτική Ανάπτυξη, (7) Αλιείας και Θάλασσας.

χώρας κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου 2014–2020. Το πρόγραμμα, με αρχικό συνολικό προϋπολογισμό δημόσιας δαπάνης 4,6 δις ευρώ (3,6 δις ευρώ από πόρους ΕΔΕΤ και 1 δις από εθνικούς πόρους), χρηματοδοτεί δράσεις και έργα που ενισχύονται κυρίως από το ΕΤΠΑ για τη διενέργεια επενδύσεων με τελικούς δικαιούχους επιχειρήσεις, αλλά και από το ΕΚΤ για προγράμματα κατάρτισης ανθρωπίνου δυναμικού και προώθησης διοικητικών μεταρρυθμίσεων στο δημόσιο τομέα. Το διακηρυγμένο όραμα του ΕΠΑΝΕΚ είναι να «κατέχει κεντρική θέση στην προσπάθεια της χώρας για τη δημιουργία και στήριξη ενός νέου παραγωγικού μοντέλου που θα οδηγήσει στην ανάπτυξη και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και τη δημιουργία βιώσιμων θέσεων απασχόλησης»⁴⁰. Στρατηγικό στόχο του ΕΠΑΝΕΚ αποτελεί η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, η μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και η αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας. Απώτερος στόχος του ΕΠΑΝΕΚ είναι η ανάδειξη ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου στο οποίο κεντρικό ρόλο επιχειρήθηκε να έχουν σημαντικοί για την ανάπτυξη της χώρας κλάδοι, όπως ο τουρισμός, ο αγροδιατροφικός τομέας, η μεταποίηση και οι υπηρεσίες υψηλής εγχώριας προστιθέμενης αξίας, καθώς και η υλοποίηση της Εθνικής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (ΕΣΕΕ) με στόχο τη σύνδεση της έρευνας και της καινοτομίας με την επιχειρηματικότητα και την ενίσχυση των υφιστάμενων πλεονεκτημάτων της Ελλάδα.

Σε ό,τι αφορά την ενίσχυση της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας, ο σχεδιασμός του ΕΠΑΝΕΚ περιλαμβάνει στοχευμένες ενισχύσεις μέσω επιχορηγήσεων και χρηματοδοτικών εργαλείων με έμφαση στην εξωστρέφεια, την καινοτομία και τη συνεισφορά στη δημιουργία εγχώριας προστιθέμενης αξίας, την προώθηση των συνεργασιών μεταξύ επιχειρήσεων για τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας, την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε νέες αναπτυσσόμενες θεματικές αγορές Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), την ενίσχυση ειδικών μορφών τουρισμού, την υποστήριξη σχεδίων προσαρμογής και αναδιάρθρωσης επιχειρήσεων και για τη βελτίωση των γνώσεων και δεξιοτήτων του ανθρωπίνου δυναμικού τους, την ενίσχυση νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων με παράλληλη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης και τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των μικρομεσαίων μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας Covid-19 στην οικονομία, ο προϋπολογισμός του ΕΠΑΝΕΚ ενισχύθηκε την περίοδο 2020-2021. Ειδικότερα, το 2020 το ΕΠΑΝΕΚ ενισχύθηκε με επιπλέον πόρους από άλλα Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ 2014–2020 με σκοπό την υλοποίηση δράσεων για τη στήριξη των ΜΜΕ που επλήγησαν από την πανδημία Covid-19, ενώ στο πλαίσιο των αναθεωρήσεων του έλαβε συνολικά επιπλέον 1,32 δις ευρώ. Ως αποτέλεσμα, το συνολικό ποσό δημόσιας δαπάνης του ΕΠΑΝΕΚ αυξήθηκε, από 4,6 δις ευρώ που ήταν αρχικά, σε 6,4 δις € ([ΕΠΑΝΕΚ, Συνοπτική Ετήσια Έκθεση 2020](#)). Επιπλέον, το 2021 το ΕΠΑΝΕΚ ενισχύθηκε περαιτέρω με πόρους για την υλοποίηση δράσεων στήριξης των ΜΜΕ που επλήγησαν από την πανδημία Covid-19, με αποτέλεσμα το συνολικό ποσό δημόσιας δαπάνης του προγράμματος να αυξηθεί σε 8 δις ευρώ ([ΕΠΑΝΕΚ, Συνοπτική Ετήσια Έκθεση 2021](#)). Στο παρόν ερευνητικό κείμενο δεν παρουσιάζονται στοιχεία για τις προσκλήσεις στήριξης της επιχειρηματικότητας (παροχή δανείων με εγγυήσεις ελληνικού δημοσίου ή με επιχορήγηση

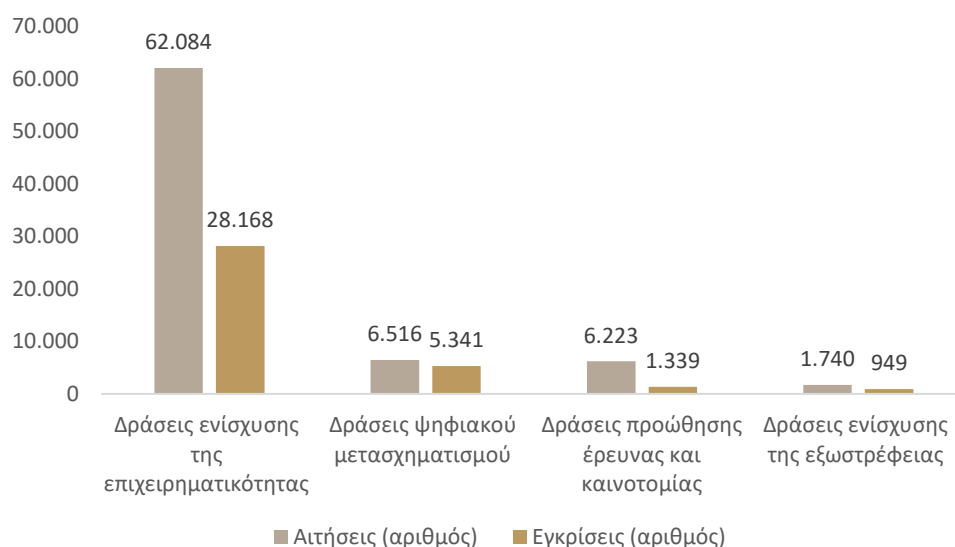
40. Ιστοσελίδα ΕΠΑΝΕΚ <https://www.espa.gr/el/Pages/staticOPEpanek.aspx>.

επιτοκίου, επιστρεπτές προκαταβολές) για την αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών των μέτρων έναντι στην πανδημία Covid-19, καθώς προκηρύχθηκαν με βάση το προσωρινό πλαίσιο παροχής κρατικών ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή κάτω από επείγουσες συνθήκες τον Μάρτιο του 2020⁴¹.

3.2.1.2. Απολογιστικά στοιχεία δράσεων ΕΠΑΝΕΚ για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας

Από την εξέταση δείγματος 74 δράσεων από τις προσκλήσεις του ΕΠΑΝΕΚ⁴² (ΕΥΔΕ-ΒΕΚ, 2021β), οι δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας κατέλαβαν ποσοστό 78,7% των συνολικών εγκρίσεων (28.168 σε σύνολο 35.797 εγκρίσεων) εγκεκριμένης δημόσιας δαπάνης 2,2 δις ευρώ, οι δράσεις ψηφιακού μετασχηματισμού κατέλαβαν αντίστοιχα ποσοστό 14,9% (5.341 εγκρίσεις) εγκεκριμένης δημόσιας δαπάνης 146 εκ. ευρώ, οι δράσεις προώθησης έρευνας και καινοτομίας 3,7% (1.339 εγκρίσεις) εγκεκριμένης δημόσιας δαπάνης 354 εκ. ευρώ και οι δράσεις ενίσχυσης της εξωστρέφειας 2,6% εγκεκριμένης δημόσιας δαπάνης 44,6 εκ. ευρώ (βλ. Γράφημα 7).

Γράφημα 7: Κατηγορίες δράσεων επιχειρηματικότητας ΕΠΑΝΕΚ 2014-2021

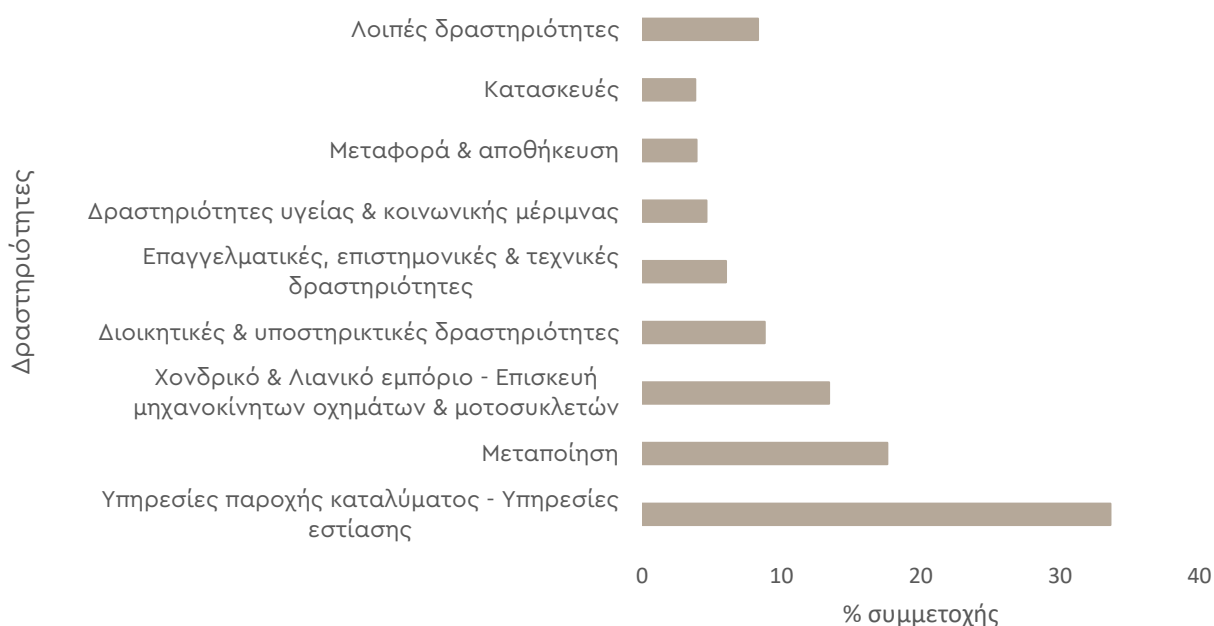
Πηγή: ΥπΑνΕπ/ΕΥΔΕ-ΒΕΚ (2021β).

41. Υπολογίζεται ότι με επιστρεπτές προκαταβολές (1ος, 2ος και 5ος κύκλος της ΑΑΔΕ/Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων) έχουν ωφεληθεί 311.520 ΜΜΕ με βάση το προσωρινό πλαίσιο χορήγησης κρατικών ενισχύσεων (ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ, 2022, Αναλυτική Ετήσια Έκθεση 2021, κεφ. 6).

42. Δεν συμπεριλαμβάνονται οι δράσεις αντιμετώπισης των οικονομικών συνεπειών των μέτρων έναντι της πανδημίας Covid-19 οι οποίες προκηρύχθηκαν με βάση το προσωρινό πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Ταμείο Εγγυοδοσίας COVID-19, ΤΕΠΙΧ ΙΙ/Δράσεις Covid-19, -Επιδότηση τόκων δανείων ΜΜΕ, Επιστρεπτέα Προκαταβολή 1, 2 και 5ος Κύκλος, Θερμαντικά σώματα εξωτερικού χώρου ΜΜΕ, Ανάπτυξη e-shop σε ΜΜΕ λιανεμπορίου, Elevate Greece (Μητρώο νεοφυών επιχειρήσεων, Ενίσχυση ΜΜΕ εστίασης -Ενίσχυση τουριστικών ΜΜΕ φιλοξενίας, Ενίσχυση αυτοαπασχόλησης δικηγόρων και Ενίσχυση γυμναστηρίων/ παιδοτόπων).

Επιπρόσθετα, σε 69 προσκλήσεις του ΕΠΑΝΕΚ και των ΠΕΠ, το ποσοστό των επιχειρήσεων που ανήκουν στις κατηγορίες των δραστηριοτήτων υπηρεσιών παροχής καταλύματος και παροχής εστίασης ανήλθε σε 33,6% των εγκεκριμένων έργων καλύπτοντας το 31% του προϋπολογισμού δημόσιας δαπάνης/επιχορήγησης (ΕΥΔΕ ΒΕΚ, 2021β⁴³). Ακολουθούν οι επιχειρηματικές δραστηριότητες του τομέα της μεταποίησης με 17,6% και 17,4% αντίστοιχα, των κλάδων του χονδρικού και λιανικού εμπορίου και επισκευής μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών με 13,4% και 12,8%, αντίστοιχα, των διοικητικών και υποστηρικτικών δραστηριοτήτων με 8,8% και 8,3%, αντίστοιχα και των επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων με 6% και 8,2%, αντίστοιχα, ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι συμμετείχαν με αρκετά χαμηλότερα ποσοστά (βλ. Γράφημα 8).

Γράφημα 8: Συμμετοχή κλάδων σε δράσεις επιχειρηματικότητας ΕΠΑΝΕΚ

Πηγή: ΥΠΑΝΕΠ/ΕΥΔΕ-ΒΕΚ (2021β).

Έως την 8η Ιουλίου 2022, στο πλαίσιο του ΕΠΑΝΕΚ είχαν δημοσιευθεί συνολικά 180 ενεργές προσκλήσεις συνολικής δημόσιας δαπάνης 11,98 δις. ευρώ κι έχουν ενταχθεί 37.841 έργα συνολικής δημόσιας δαπάνης 11,93 δις ευρώ. Τόσο οι ενεργές προσκλήσεις, όσο και τα ενταγμένα έργα αντιστοιχούν σε ποσοστό περίπου 149% επί του συνολικού προϋπολογισμού του προγράμματος, όπως έχει διαμορφωθεί στα 8 δις ευρώ μετά την ενσωμάτωση 1,6 δις ευρώ πόρων του ReactEU κατά την περίοδο 202–2021, όπως προαναφέρθηκε. Συνολικά, έχουν προκηρυχθεί 32 δράσεις επιχειρηματικότητας που αντιστοιχούν σε 35.700 εντάξεις έργων συνολικής δημόσιας δαπάνης

43. Βλ. ΕΥΔΕ ΒΕΚ (2021β), σελ. 25–28, <http://eysed.gge.gov.gr/?p=3642> (στοιχεία δράσεων έως 31–5–2021).

4,9 δις ευρώ, 6 δράσεις σύστασης ταμείων χαρτοφυλακίου συνολικού προϋπολογισμού σε όρους ένταξης 2,9 δις ευρώ, 21 δράσεις σύνδεσης έρευνας με την επιχειρηματικότητα που αντιστοιχούν σε 1.491 εντάξεις έργων συνολικής δημόσιας δαπάνης 790 εκ. ευρώ και 12 δράσεις αναβάθμισης δεξιοτήτων των εργαζομένων που αντιστοιχούν σε 122 εντάξεις έργων συνολικής δημόσιας δαπάνης 301,4 εκ. ευρώ⁴⁴.

Τα στοιχεία υλοποίησης των δράσεων της επενδυτικής προτεραιότητας 3c που αφορούν κρατικές ενισχύσεις για την επιχειρηματικότητα, έως τις 31-12-2021 δείχνουν χαμηλά ποσοστά πραγματικής απορρόφησης των κονδυλίων (ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ, 2022⁴⁵). Ειδικότερα, για τις δράσεις που υλοποιούνται μέσω του ΕΦΕΠΑΕ (Αναβάθμιση Μικρών/Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων, Ποιοτικός Εκσυγχρονισμός, Εκσυγχρονισμός/Ίδρυση τουριστικών ΜΜΕ, Εργαλειοθήκη Ανταγωνιστικότητας Μικρών/Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων και Εργαλειοθήκη Επιχειρηματικότητας σε Εμπόριο - Εστίαση - Εκπαίδευση και Περιβαλλοντικές Υποδομές), το συνολικό ποσό απορρόφησης από την υλοποίηση 19.954 ενταγμένων επενδυτικών σχεδίων σε όρους δημόσιας δαπάνης (πληρωμές προς δικαιούχους) ανέρχεται σε 483,6 εκ. ευρώ με συνολική εγκεκριμένη δημόσια δαπάνη για τις εν λόγω δράσεις που ανέρχεται σε 1,65 δις ευρώ. Το ποσοστό δηλαδή απορρόφησης των δράσεων κρατικών ενισχύσεων του ΕΠΑΝΕΚ ανέρχεται συνολικά για τις παραπάνω αναφερόμενες δράσεις σε 29% έως τα τέλη του 2021, το οποίο κρίνεται χαμηλό για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο λαμβάνοντας υπόψη ότι το ΕΣΠΑ 2014-2020 βαίνει προς την ολοκλήρωσή του, καθώς η περίοδος επιλεξιμότητας δαπανών, σύμφωνα με τον κανόνα n+3, είναι στις 31-12-2023.

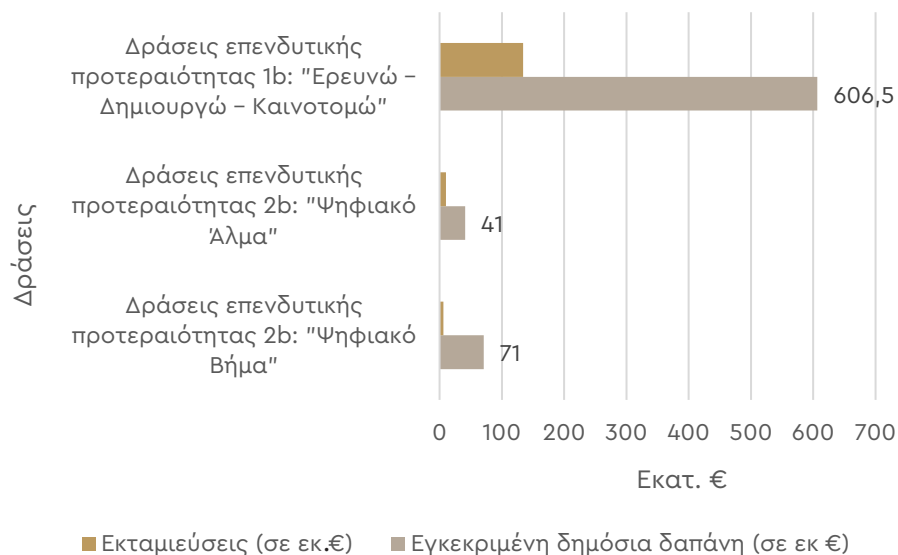
Τα ποσοστά είναι ακόμη χαμηλότερα στις δράσεις της επενδυτικής προτεραιότητας 2b (ψηφιακές ενισχύσεις). Πιο συγκεκριμένα⁴⁶, στη δράση «Ψηφιακό Βήμα» με τελικούς δικαιούχους 4.832 μικρομεσαίες επιχειρήσεις (εγκρίσεις) για επενδυτικά σχέδια από 5 έως 25 χιλ. ευρώ και με ποσοστό ενίσχυσης 50%, είχε μέχρι τις 31-12-2021 πληρωμές 6 εκ. ευρώ προς δικαιούχους (75% πολύ μικρές και 22% μικρές επιχειρήσεις) με εγκεκριμένη δημόσια δαπάνη ποσού 71 εκ. ευρώ, δηλαδή ποσοστό απορρόφησης μόλις 8,45%. Στη δράση «Ψηφιακό Άλμα» με τελικούς δικαιούχους 509 μικρομεσαίες επιχειρήσεις (εγκρίσεις) για επενδυτικά σχέδια από 55 έως 400 χιλ. ευρώ και με ποσοστό ενίσχυσης 50%, είχε μέχρι τις 31-12-2021 πληρωμές ύψους 10 εκ. ευρώ προς δικαιούχους (22% πολύ μικρές, 47% μικρές και 31% μεσαίες επιχειρήσεις) με εγκεκριμένη δημόσια δαπάνη ποσού 41 εκ. ευρώ, δηλαδή ποσοστό απορρόφησης 24,4%. Επιπρόσθετα, στους δύο κύκλους της δράσης «Ερευνώ - Δημιουργώ - Καινοτομώ» της επενδυτικής προτεραιότητας 1b «Ενισχύσεις έρευνας» στο οποίο έχουν ενταχθεί 1.134 έργα, το ποσοστό απορρόφησης σε όρους δημόσιας δαπάνης που αντιστοιχεί σε πληρωμές είναι επίσης χαμηλό καθώς ανερχόταν σε 22,1% στα τέλη του 2021 (καταβληθείσα επιχορήγηση 134 εκ. ευρώ σε σύνολο εγκεκριμένης δημόσιας δαπάνης ποσού 606,5 εκ. ευρώ). Στα Γραφήματα 9 έως 11 παρακάτω παρουσιάζονται συγκριτικά στοιχεία επιλεγμένων δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας που εντάχθηκαν στις επενδυτικές προτεραιότητες του ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020:

44. Τα στοιχεία έχουν αντληθεί από την [ιστοσελίδα του ΕΠΑΝΕΚ](#).

45. Βλ. ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ, Συνοπτική Ετήσια Έκθεση Υλοποίησης 2021, <http://www.antagonistikotita.gr/epanek/events.asp?cs=18>.

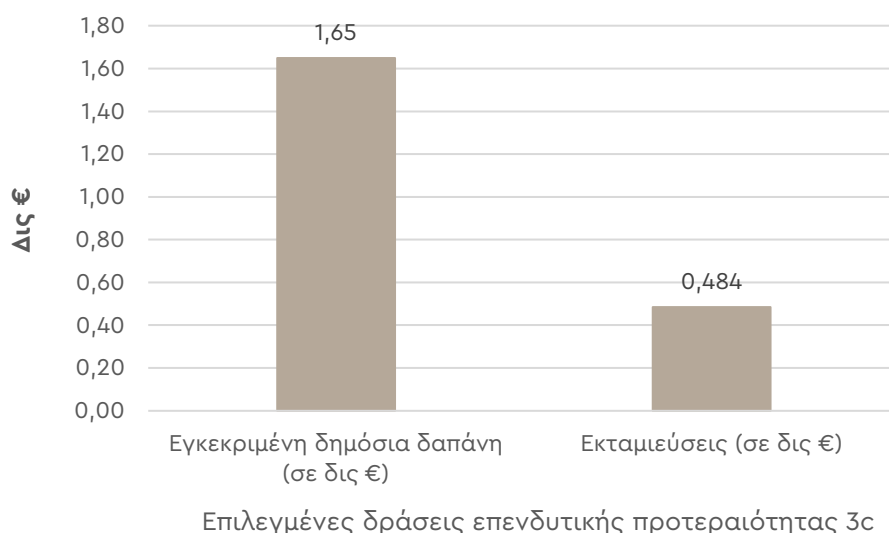
46. Βλ. ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ, 2022 ο.π.

Γράφημα 9: Επενδυτικά έργα σε επιλεγμένες επενδυτικές προτεραιότητες του ΕΠΑΝΕΚ

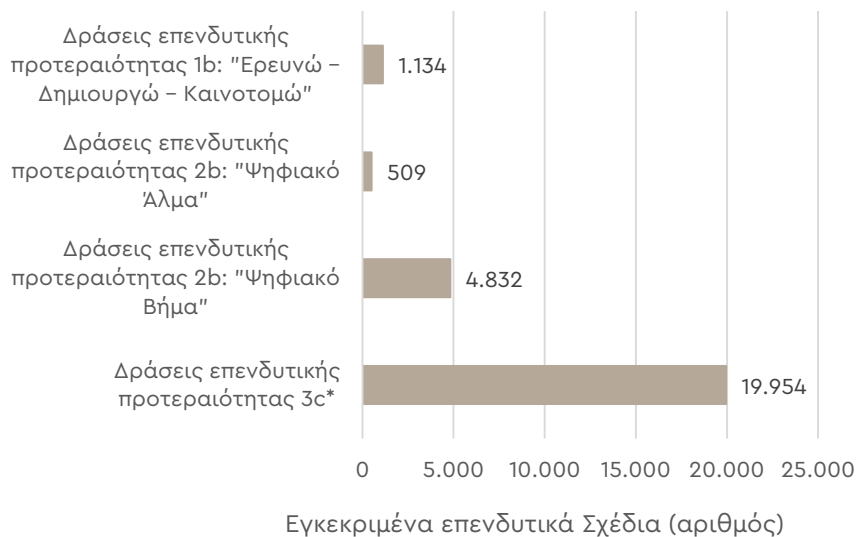
* Περιλαμβάνονται οι δράσεις: Αναβάθμιση Μικρών/Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων, Ποιοτικός Εκσυγχρονισμός, Εκσυγχρονισμός/Ίδρυση τουριστικών ΜΜΕ, Εργαλειοθήκη Ανταγωνιστικότητας Μικρών/Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων και Εργαλειοθήκη Επιχειρηματικότητας σε Εμπόριο - Εστίαση - Εκπαίδευση και Περιβαλλοντικές Υποδομές) - Πηγή: ΥΠΑΝΕΠ/ΕΥΔΕ-ΒΕΚ (2021B).

Γράφημα 10: Ποσά αιτήσεων & εκταμιεύσεων επενδυτικής προτεραιότητας 1b ΕΠΑΝΕΚ

* Περιλαμβάνονται οι δράσεις: Αναβάθμιση Μικρών/Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων, Ποιοτικός Εκσυγχρονισμός, Εκσυγχρονισμός/Ίδρυση τουριστικών ΜΜΕ, Εργαλειοθήκη Ανταγωνιστικότητας Μικρών/Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων και Εργαλειοθήκη Επιχειρηματικότητας σε Εμπόριο - Εστίαση - Εκπαίδευση και Περιβαλλοντικές Υποδομές) - Πηγή: ΥΠΑΝΕΠ/ΕΥΔΕ-ΒΕΚ (2021B).

Γράφημα 11: Ποσά αιτήσεων & εκταμιεύσεων επενδυτικών προτεραιοτήτων 1b και 2b ΕΠΑΝΕΚ

Πηγή: ΥΠΑΝΕΠ/ΕΥΔΕ-ΒΕΚ (2021B).

Αναφορικά με τα χρηματοδοτικά εργαλεία για την ενίσχυση των ΜΜΕ, στο πλαίσιο του ΕΠΑΝΕΚ έχουν χρηματοδοτηθεί τα προγράμματα του Ταμείου Επιχειρηματικότητας II (ΤΕΠΙΧ II) συνεπένδυσης κεφαλαίων με ιδιωτικές τράπεζες, το Ταμείο Equifund για την κεφαλαιακή ενίσχυση start-ups, scale-ups και ΜΜΕ σε φάση ανάπτυξης, το Ταμείο Εγγυοδοσίας για ΜΜΕ, το Ταμείο Εγγυοδοσίας Covid-19, καθώς και το Ταμείο Εξοικονομώ II και το Ταμείο Υποδομών. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά το ΤΕΠΙΧ II, τα συνολικά κεφάλαια που αντιστοιχούν στη δημόσια δαπάνη ανήλθαν σε 1 δις €, εκ των οποίων το ποσό ύψους 880 εκ. € προήλθε από πόρους του ΕΠΑΝΕΚ και ποσό 123,3 εκ. € από τα ΠΕΠ. Τα συνολικό ύψος των κεφαλαίων που συνεπενδύθηκαν με ιδιωτικούς πόρους των συνεργαζόμενων τραπεζών ανήλθε στο ποσό των 2,3 δις € με αποδέκτες τις ελληνικές επιχειρήσεις, κατά μείζονα λόγο ΜΜΕ. Ο επιμερισμός του κινδύνου βασίστηκε στην αρχή *rari passu* που προβλέπει το κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα χρηματοδοτικά εργαλεία, δηλαδή κατ' αναλογία της κεφαλαιακής συμμετοχής του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα στο συνολικό κεφάλαιο για τη χορήγηση δανείων προς ΜΜΕ⁴⁷.

Τόσο το ΤΕΠΙΧ II όσο και τα Ταμεία Εγγυοδοσίας, υλοποιούνται μέσω της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας ως Ενδιάμεσου Χρηματοπιστωτικού Οργανισμού (ΕΧΟ), η οποία έχει υπογράψει ειδικές συμφωνίες με το Υπουργείο Ανάπτυξης για την υλοποίηση των εν λόγω ταμείων. Το Ταμείο Equifund υλοποιείται βάσει σχετικής συμφωνίας με το Υπουργείο Ανάπτυξης επίσης μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων, το οποίο έχει αναλάβει διττό ρόλο ενεργώντας ταυτόχρονα ως χρηματοδότης, αλλά και ως διαχειριστής του ταμείου.

47. Η επιχειρησιακή συμφωνία υπογράφεται μεταξύ του ελληνικού δημοσίου και του εκάστοτε ενδιάμεσου χρηματοπιστωτικού οργανισμού που επιλέγεται για τη συνεπένδυση κεφαλαίων για τη χορήγηση δανείων προς τις επιχειρήσεις.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του ΤΕΠΙΧ ΙΙ σχεδιάσθηκαν και υλοποιήθηκαν κατά την περίοδο 2014-2020 μέσω του ΕΠΑΝΕΚ τα ακόλουθα υποπρογράμματα συνεπένδυσης κεφαλαίων με ιδιωτικές τράπεζες μέσω ΕΤΕΑΝ/ΕΑΤ:

- Υποπρόγραμμα 1 «Δάνεια που χρηματοδοτούν επενδυτικά σχέδια επιχειρήσεων, που δεν έχουν υλοποιηθεί», με επιδότηση επιτοκίου σε δάνεια ύψους 25.000 € – 1,5 εκ. €, διάρκεια δανείου 60 έως 120 μήνες και περίοδο χάριτος έως 36 μήνες κατά τη διάρκεια της οποίας καταβάλλονται μόνον τόκοι και τελικούς δικαιούχους αποκλειστικά ΜΜΕ. Ο προϋπολογισμός δημόσιας δαπάνης ανέρχεται στο ποσό των 375 εκ. €. Το Υποπρόγραμμα 1 αφορά νέα δάνεια τα οποία παρέχονται με συμμετοχή στο κεφάλαιο εκάστου δανείου, κατά 40% άτοκα από την Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα και κατά 60% από τις συμμετέχουσες Τράπεζες⁴⁸.
- Υποπρόγραμμα 2 «Δάνεια Επιχειρηματικής Ανάπτυξης (κεφάλαια κίνησης ειδικού σκοπού, στο πλαίσιο δραστηριοτήτων ανάπτυξης ή επέκτασης της επιχείρησης)»⁴⁹ με επιδότηση επιτοκίου σε δάνεια ύψους 10.000 € – 500 χιλ. €, διάρκεια δανείου 24 έως 60 μήνες και περίοδο χάριτος 6 έως 12 μήνες κατά τη διάρκεια της οποίας καταβάλλονται μόνον τόκοι και τελικούς δικαιούχους αποκλειστικά ΜΜΕ. Ποσοστό 40% αποτελεί την αναλογία συμμετοχής του ΤΕΠΙΧ ΙΙ στο συνολικό κεφάλαιο και 60% καλύπτεται από τις συνεργαζόμενες τράπεζες. Το επιτόκιο δεν μπορεί να υπερβαίνει το 8% για το χρονικό διάστημα κατά το οποίο επιδοτείται, δηλαδή κατά τα πρώτα δύο έτη. Για το διάστημα αυτό το επιτόκιο του δανείου είναι σταθερό και επιδοτείται σε ποσοστό 100% από το ΤΕΠΙΧ ΙΙ.
- Υποπρογράμματα 3 & 4 «Δάνεια κεφαλαίου κίνησης-ενίσχυσης της ρευστότητας των επιχειρήσεων που πλήττονται από COVID-19, με διετή επιδότηση επιτοκίου με υποχρέωση διατήρησης του αριθμού θέσεων εργασίας για δύο έτη» (δράσεις Covid-19), με επιδότηση επιτοκίου, διάρκεια δανείου 24 έως 60 μήνες και περίοδο χάριτος έως 6-12 μήνες και τελικούς δικαιούχους επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους που επλήγησαν από τα μέτρα αντιμετώπισης του Covid-19,

Τα στοιχεία που αφορούν την πορεία υλοποίησης του ΤΕΠΙΧ ΙΙ έως το τέλος του 2021⁵⁰ είναι τα εξής:

- Σύμφωνα με την ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ (2022) στο πλαίσιο των Υποπρογραμμάτων 1 και 2 μέσω των οποίων χρηματοδοτήθηκαν επενδυτικά σχέδια και κεφάλαια κίνησης ειδικού σκοπού και από τον Απρίλιο του 2020 των Υποπρογραμμάτων 3 και 4 για κεφάλαια κίνησης COVID-19 με επιδότηση επιτοκίου δύο ετών, είχαν υπογραφεί 19.618 συμβάσεις δανείων συνολικού ύψους 2,14 δις ευρώ και εγκεκριμένης δημόσιας δαπάνης 850 εκ. ευρώ, συνυπολογίζοντας αθροιστικά τους καταβληθέντες δημόσιους πόρους από το ΕΠΑΝΕΚ και δώδεκα ΠΕΠ (οι πόροι του ΕΠΑΝΕΚ αντιστοιχούν σε 17.586 δάνεια, ύψους 1,88 δις ευρώ και δημόσιας δαπάνης 730 εκ. ευρώ). Πραγματοποιήθηκαν συνολικά εκταμιεύσεις 19.475 δανείων, συνολικού ύψους

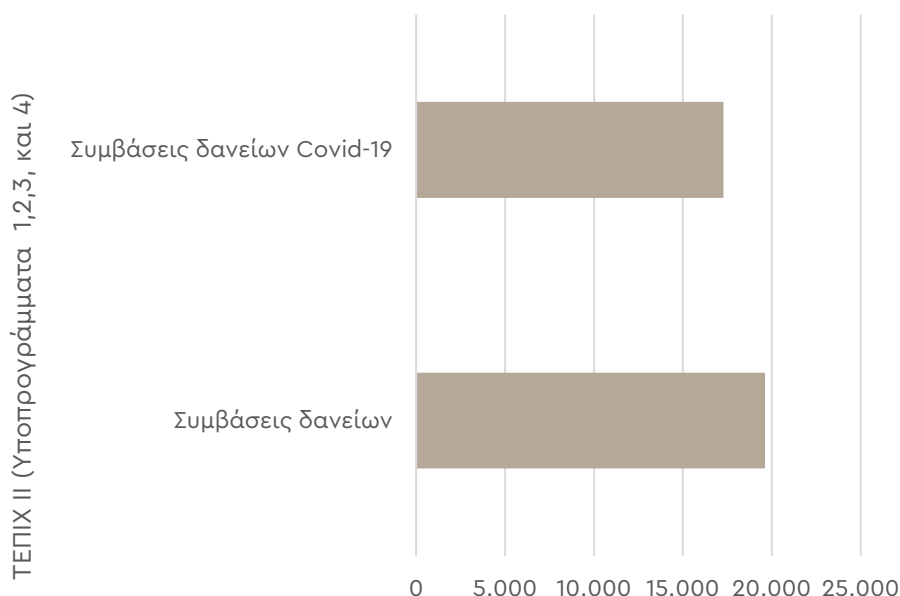
48. Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα, <https://hdb.gr/ependytika-daneaia-tepich-ii/>.

49. Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα, <https://hdb.gr/parochi-kefalaion-kinesis-atoka-gia-dy-2/>.

50. Δεν παρουσιάζονται στοιχεία των Ταμείου Εγγυοδοσίας Covid-19 το οποίο είχε ειδικό σκοπό και στην πρώτη φάση του οποίου είχαν δικαίωμα υποβολής πρότασης και μεγάλες επιχειρήσεις έως ένα συγκεκριμένο ποσοστό των συνολικών εντάξεων, καθώς και τα Ταμεία Εξοικονομώ ΙΙ και Υποδομών, τα οποία δεν έχουν ως άμεσους αποδέκτες/τελικούς δικαιούχους τις επιχειρήσεις.

2,1 δις που αντιστοιχούν σε δημόσια δαπάνη ύψους 686 εκ. ευρώ, έχοντας ως αποτέλεσμα το ποσοστό απορρόφησης να ανέρχεται στο 74,8%. Θα πρέπει πάντως να σημειωθεί, ότι 17.270 δάνεια χορηγήθηκαν ως κεφάλαιο κίνησης Covid-19 με ύψος δημόσιας δαπάνης 538 εκ. ευρώ, δηλαδή η συντριπτική πλειοψηφία των παρεχόμενων δανείων (91%) δόθηκαν στο πλαίσιο αντιμετώπισης των αρνητικών συνεπειών της πανδημίας (βλ. παρακάτω Διάγραμμα 12). Το γεγονός πάντως σύναψης περίπου 20 χιλ. δανείων στο πλαίσιο του ΤΕΠΙΧ II, η μεγάλη μάλιστα πλειοψηφία των οποίων πραγματοποιήθηκε στις έκτακτες συνθήκες της πανδημίας Covid-19, επί συνόλου περίπου 700 χιλ. ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), αποτελεί ιδιαίτερα αρνητικό στοιχείο, καθώς μόλις 2,8% των ελληνικών ΜΜΕ κατόρθωσε να έχει πρόσβαση στις δράσεις διευκόλυνσης της χρηματοδότησης του εν λόγω ταμείου⁵¹. Σημειώνεται επίσης, ότι κατά τη διάρκεια υλοποίησης του προηγούμενου Ταμείου Επιχειρηματικότητας (ΤΕΠΙΧ I) που χρηματοδοτήθηκε επίσης από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα» (ΕΠΑΕ) του ΕΣΠΑ 2007–2013), το ποσοστό συμμετοχής των ΜΜΕ στις δράσεις/επιμέρους ταμεία του ΤΕΠΙΧ I ανήλθε σε 0,95% (Argyriou et al, 2020). Τα πολύ χαμηλά ποσοστά συμμετοχής των ΜΜΕ στα δράσεις των ΤΕΠΙΧ I και II πρέπει να προβληματίσουν περαιτέρω κι επιστάμενα τις αρμόδιες αρχές που εμπλέκονται στο σχεδιασμό των χρηματοδοτικών εργαλείων του ΕΣΠΑ 2021–2027 και γενικότερα, των υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης που έχουν αναπτυξιακό αντικείμενο και διαχειρίζονται ευρωπαϊκούς πόρους.

Γράφημα 12: Συμβάσεις δανείων ΤΕΠΙΧ II

Πηγή: ΕΥΔ ΕΠΑνεΚ (2022)

51. Σημειώνεται, ότι αντίστοιχο συμπέρασμα έχει αποτυπωθεί και στο σχέδιο του Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» της προγραμματικής περιόδου 2021–2027 ([Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα](#), σελ. 25).

Μέσω του Equifund, το οποίο χρηματοδοτείται από πόρους του ΕΠΑνΕΚ (260 εκ. ευρώ) και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων (60 εκ. ευρώ) και στο πλαίσιο του οποίου έχουν συσταθεί και λειτουργούν τα υποταμεία "Innovation Window", "Growth Window" και "Early Stage Window", έχουν επενδυθεί συνολικά 235 εκ. ευρώ εκ των οποίων δημόσια δαπάνη ύψους 107,6 εκ. ευρώ έχει καταλήξει σε 128 καινοτόμες επιχειρήσεις.

- Στο πλαίσιο του Ταμείου Εγγυοδοσίας από το 2020 έχουν εκταμιευθεί 965 δάνεια ύψους 148,5 εκ. ευρώ με εγγύηση του ελληνικού δημοσίου 80% επί του ποσού του δανείου για την οποία έχει καταβληθεί δημόσια δαπάνη ύψους 30 εκ. ευρώ.

3.2.1.3. Παράγοντες που επηρεάζουν τη συμμετοχή των επιχειρήσεων στις δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας

Η συμμετοχή των επιχειρήσεων σε επίπεδο κλάδων ακολουθεί τη στατιστική ταξινόμηση των Κωδικών Αριθμών Δραστηριότητας (ΚΑΔ) της ΕΛΣΤΑΤ και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις στοχεύσεις της κάθε πρόσκλησης σε σχέση με τις οικονομικές δραστηριότητες που επιδιώκει να αναπτύξει, την επιλεξιμότητα δηλαδή των τελικών δικαιούχων κι επίσης, από τις απαιτήσεις και προϋποθέσεις ένταξης που καθορίζει η κάθε δράση και από τα ποσοστά (ένταση) ενίσχυσης ανά περιφέρεια και μέγεθος επιχειρήσεων.

Σημειώνεται, ότι ο βαθμός συμμετοχής των επιχειρήσεων στις δράσεις κρατικών ενισχύσεων για τη στήριξη της επιχειρηματικότητας, σχετίζεται άμεσα και με το εργαλείο που επιλέγεται για την ενίσχυσή τους, αν δηλαδή πρόκειται για δράση επιχορήγησης (grant) έως του επιλέξιμου ποσοστού ενίσχυσης επί των επιλέξιμων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου ή χρηματοδοτικού εργαλείου (financial instrument) για τη χορήγηση δανείου με ευνοϊκούς όρους (π.χ. επιδότηση επιτοκίου ή/ και χορήγηση περιόδου χάριτος ως προς την αποπληρωμή του δανείου) ή χορήγηση δανείου με κρατική εγγύηση έως ένα προκαθορισμένο ποσοστό του δανείου (ανώτατο όριο 80%) ή ενίσχυσης κεφαλαιακού τύπου (equity). Συνήθως οι αρμόδιες υπηρεσίες επιλέγουν τις δράσεις επιχορήγησης οι οποίες είναι και οι πιο δημοφιλείς από την πλευρά των επιχειρήσεων.

Ως εργαλείο δημόσιας πολιτικής οι επιχορηγήσεις αποτελούν μία μη επιστρεπτέα μορφή παρεχόμενης από το κράτος ενίσχυσης η οποία δίνεται εφάπαξ με την υποχρέωση να τηρούνται οι όροι και οι προϋποθέσεις της πρόσκλησης της δράσης και να επιτυγχάνονται κάποια αποτελέσματα, τόσο σε επίπεδο επιχείρησης (π.χ. αύξηση εσόδων, κερδών, πωλήσεων στο εσωτερικό κ.λ.π.), όσο και σε κοινωνικό επίπεδο (αύξηση της απασχόλησης, συνεισφορά στην αύξηση του ΑΕΠ ή στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία, Ρέκκας, 2020). Το χαρακτηριστικό της εφάπαξ καταβολής της ενίσχυσης διακρίνει τις επιχορηγήσεις από τα χρηματοδοτικά εργαλεία δανειακού τύπου τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα ανακύκλωσης των παρεχόμενων δημόσιων πόρων (και ιδιωτικών πόρων στην περίπτωση δράσεων με συνεπένδυση δημόσιων και ιδιωτικών κεφαλαίων, όπως συνέβη στην περίπτωση του Ταμείου Επιχειρηματικότητας Ι και της συνέχειάς του που ονομάστηκε Ενδιάμεσο ΤΕΠΙΧ). Επιπλέον, οι επιχορηγήσεις ευθύνονται για τη δημιουργία μίας κουλτούρας εξάρτησης των επιχειρήσεων από την κρατική στήριξη, την οποία σε πλείστες περιπτώσεις αναμένουν προκειμένου να προχωρήσουν στην υλοποίηση επενδυτικών και αναπτυξιακών σχεδίων, ενώ δύναται να δημιουργήσουν σοβαρές στρεβλώσεις ιδιαίτερα στην περίπτωση που οι πόροι κατευθύνονται σε μη

βιώσιμες οικονομικές μονάδες (Wren, 2005) και να οδηγήσουν τελικά σε ανορθολογική κατανομή των επιχορηγήσεων (Brown et al, 2017). Από την άλλη πλευρά όμως, οι επιχορηγήσεις αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο για το σχεδιασμό και την υλοποίηση δημόσιων πολιτικών για τη στήριξη κυρίως της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας, η οποία αντιμετωπίζει πολύ συχνά εμπόδια πρόσβασης σε χρηματοδότηση, ιδιαίτερα διαμέσου του τραπεζικού συστήματος το οποίο έχει χρησιμοποιηθεί κατά κόρον στην Ελλάδα για τη διοχέτευση δανειακών κεφαλαίων δράσεων χρηματοδοτικών εργαλείων που σχεδιάζει η ελληνική δημόσια διοίκηση και υλοποιούνται μέσα από εξειδικευμένους οργανισμούς όπως η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα ή η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας είναι το κανονιστικό πλαίσιο που επιλέγεται από τις αρμόδιες υπηρεσίες για κάθε δράση και ειδικότερα, όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις⁵², αν ακολουθεί τον Κανονισμό Ενισχύσεων Ήσσονος Σημασίας (de minimis) ή τον Γενικό Απαλλακτικό Κανονισμό άνα κατηγορία ενισχύσεων (ΓΑΚ) ή ακόμα και συνδυασμό των δύο αυτών κανονισμών. Η πρώτη περίπτωση (de minimis) προσφέρει στις αρμόδιες αρχές τη δυνατότητα καθορισμού υψηλότερων ποσοστών ενίσχυσης από το Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων (ΧΠΕ), όμως προσκρούει στον περιορισμό του ανώτατου ποσού επιχορήγησης 200 χιλ. ευρώ εντός τριετίας από την ένταξη μιας επιχείρησης σε δράση που χρησιμοποιεί τον κανόνα de minimis. Το ανώτατο ποσό των 200 χιλ. ευρώ έχει κριθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο ότι δεν επηρεάζει τις συνθήκες ανταγωνισμού στην αγορά. Η δυνατότητα καθορισμού υψηλότερων ποσοστών σε σχέση με το ΧΠΕ αποτελεί σημαντικό κίνητρο για τις αρμόδιες αρχές στην προσπάθειά τους να στηρίξουν τη μικρομεσαία επιχειρηματικότητα, οι απαιτήσεις της οποίας σε επίπεδο επιχορήγησης (grant) στις περιπτώσεις δράσεων που χρησιμοποιούν τον κανονισμό de minimis διαμορφώνονται συνήθως σε σχετικά χαμηλά επίπεδα (κάτω των 60 χιλ. ευρώ) κι εξαρτώνται από τον διαθέσιμο προϋπολογισμό κάθε δράσης και τα όρια προϋπολογισμού των επιλέξιμων προτάσεων, καθώς και το ύψος του ποσοστού ενίσχυσης που προσδιορίζεται σε διαφορετικά επίπεδα άνα δράση (ΥΠΟΙΑν/ΓΓΒ 2017α, κεφ. 2 · ΥΠΟΙΑν/ΓΓΒ, 2017β, κεφ. 2 · Ρέκκας, 2020 · ΥΠΑνΕΠ/ΕΥΔΕ-ΒΕΚ, 2021β, παραρτήματα Ι, V, XI, XII⁵³). Επιπρόσθετα, οι δράσεις που χρησιμοποιούν τον Κανονισμό De Minimis δεν έχουν ως υποχρέωση για τις επιχειρήσεις την υποβολή χρηματοδοτικού στήματος, δηλαδή δεν αξιολογείται η ύπαρξη του 25% των επιλέξιμων δαπανών κατά την ένταξη, όπως συμβαίνει στις δράσεις που χρησιμοποιούν τον ΓΑΚ 651/2014. Αντίθετα, η υποχρέωση των ενταγμένων επιχειρήσεων περιορίζεται στην υποβολή των εξοφλημένων τιμολογίων για τις εγκεκριμένες δαπάνες του επενδυτικού σχεδίου και τελική επιχορήγηση καταβάλλεται σύμφωνα με το ποσοστό (ένταση) ενίσχυσης που έχει προβλεφθεί στην πρόκληση της δράσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πλειοψηφία των εμβληματικών δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας του ΕΠΑνΕΚ την περίοδο 2014–2020 προκηρύχθηκαν με τον Κανονισμό Ενισχύσεων Ήσσονος Σημασίας (de minimis aid) 1407/2013.

52. Εναλλακτικά, παρέχεται η δυνατότητα χρήσης των Κατευθυντήριων Γραμμών ενισχύσεων περιφερειακού χαρακτήρα (για την περίοδο 2014–2020: https://dimossin.gr/wp-content/uploads/2020/05/kateythgia_enisx_perifer_xarakt.pdf, όπως τροποποιήθηκε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52020XC0708%2801%29> και για την περίοδο 2021–2027: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2021:153:FULL&from=NLI> ή των Κατευθυντήριων Γραμμών ενισχύσεων στους τομείς περιβάλλοντος και ενέργειας (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52014XC0628%2801%29>).

53. Πρόκειται για τις δράσεις Επιχειρούμε Έξω, Ψηφιακό Βήμα, Ενίσχυση Αυτοαπασχόλησης και Νεοφυής Επιχειρηματικότητα, αντίστοιχα.

Η δεύτερη περίπτωση (Γενικός Απαλλακτικός Κανονισμός – ΓΑΚ) προσδίδει σημαντικές δυνατότητες χρηματοδότησης δράσεων για συγκεκριμένες κατηγορίες ενισχύσεων στις αρμόδιες αρχές, αλλά πάντοτε στο πλαίσιο των ορίων ενίσχυσης που προβλέπει, τόσο ο εκάστοτε ισχύων ΓΑΚ (για τις συγκεκριμένες κατηγορίες ενίσχυσης), όσο και ο ΧΠΕ. Στο πλαίσιο του ΓΑΚ 651/2014 για παράδειγμα, οι κατηγορίες ενίσχυσης που αφορούν τη βασική και βιομηχανική έρευνα και ανάπτυξη (άρθρο 25) τυγχάνουν ποσοστών ενίσχυσης 100% και 50%, αντίστοιχα, με ρητή πρόβλεψη αύξησης κατά 10% για τις μεσαίες επιχειρήσεις και κατά 20% για τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις στην περίπτωση της βιομηχανικής έρευνας. Επιπρόσθετα, προβλέπονται ποσοστά έντασης ενίσχυσης 50% για τις ΜΜΕ και συγκεκριμένα, για τις κατηγορίες ενίσχυσης που αφορούν την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών (άρθρο 18), τη συμμετοχή σε εμπορικές εκθέσεις (άρθρο 19) και την κάλυψη των δαπανών συνεργασίας των ΜΜΕ που συμμετέχουν σε έργα ευρωπαϊκής εδαφικής συνεργασίας (άρθρο 20). Σε ό,τι αφορά όμως τις επενδυτικές ενισχύσεις προς ΜΜΕ (άρθρο 17), τα ποσοστά έντασης ενίσχυσης είναι ιδιαίτερα χαμηλά (20% για τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις και 10% για τις μεσαίες), κατώτερα δηλαδή των εντάσεων ενίσχυσης που καθορίζει ΧΠΕ για την Ελλάδα σε όλες τις περιοχές NUTS2 και NUTS3, πλην της Περιφέρειας Αττικής για την οποία προβλέπονται αντίστοιχα ποσοστά. Αυτό σε συνδυασμό με τον περιορισμό του άρθρου 14 για τις περιφερειακές επενδυτικές ενισχύσεις περί αρχικής επένδυσης, αποτελούν σημαντικό αντικίνητρο για τις δημόσιες αρχές και επηρεάζουν την απόφασή τους σχετικά με το κανονιστικό πλαίσιο εφαρμογής των δράσεων προς την κατεύθυνση της κατά πολύ συχνότερης χρήσης του κανόνα de minimis έναντι του ΓΑΚ.

Επισημαίνεται πάντως, ότι η πραγματική αποτύπωση των αποτελεσμάτων των δράσεων κρατικών ενισχύσεων απαιτεί την υποχρεωτική διενέργεια εκ των υστέρων (ex-post) αξιολογήσεων από τους φορείς σχεδιασμού και υλοποίησης των δράσεων, κάτι που δεν αποτελεί συνήθη πρακτική σε ό,τι αφορά την ελληνική περίπτωση, εκτός μεμονωμένων προσπαθειών σε δράσεις του προηγούμενου ΕΣΠΑ 2007-2013 (ΕΥΔΕ ΒΕΚ, 2021α, κεφ. 3.1). Η υποχρέωση υποβολής εκ των υστέρων αξιολογήσεων των δράσεων είναι κάτι που πρέπει να προβλεφθεί και να εφαρμοσθεί απαρέγκλιτα από τις αρμόδιες αρχές που εμπλέκονται στο σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων κρατικών ενισχύσεων, ώστε να είναι δυνατή η εξαγωγή αξιόπιστων αποτελεσμάτων και δεικτών αποτελεσματικότητας των δράσεων και της επίπτωσής τους στην πραγματική οικονομία. Προς την κατεύθυνση αυτή, είναι διαθέσιμη σχετική μεθοδολογία, η οποία εστιάζει στην εξαγωγή δεικτών μέτρησης του αποτελέσματος που εστιάζει στη μέτρηση: (α) του αριθμού παραδοτέων κάθε παρέμβασης (output), (β) των άμεσων συνεπειών των παρεμβάσεων στους άμεσους αποδέκτες αυτών (outcomes) και (γ) του επιδιωκόμενου αποτελέσματος της παρέμβασης όσον αφορά τον αντίκτυπο στην ευρύτερη οικονομία/κοινωνία, πέραν αυτών που επηρεάζονται άμεσα (European Commission, 2014).

3.2.2. Δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας ΠΕΠ: Η περίπτωση της δράσης «Σύγχρονη Μεταποίηση στη Δυτική Ελλάδα»

Οι περιφέρειες της χώρας ενσωμάτωσαν στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ) του ΕΣΠΑ 2014-2020 δράσεις για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στο χωρικό πεδίο των αρμοδιοτήτων τους και στο πλαίσιο πάντοτε της εφαρμογής της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης.

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται ενδεικτικά τα κυριότερα σημεία της δράσης του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας με τίτλο «Σύγχρονη Μεταποίηση στη Δυτική Ελλάδα. Ενίσχυση του μεγέθους και

της ανταγωνιστικότητας μεταποιητικών και λοιπών επιχειρήσεων της ΠΔΕ»⁵⁴. Η συγκεκριμένη δράση έχει ως βασικό στόχο την παροχή κινήτρων και επενδυτικών εργαλείων για την επίτευξη των ειδικών στόχων του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας 1.β.1 «Αύξηση της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στην έρευνα και καινοτομία» και 3.α.1 «Ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριότητας των ΜΜΕ σε τομείς προτεραιότητας της περιφερειακής έξυπνης εξειδίκευσης». Η πρόσκληση της δράσης δημοσιεύθηκε τον Αύγουστο του 2020 περιλαμβάνοντας τρεις (3) διακριτές επιλογές – στόχους για τους δυνητικούς δικαιούχους που ήταν μόνο μικρομεσαίες επιχειρήσεις:

- *Μεταποιητική διαφοροποίηση - Παραγωγικό μετασχηματισμό*, για την παραγωγή νέων προϊόντων και υπηρεσιών και την εισαγωγή καινοτομίας στη διαδικασία παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων, με έμφαση των κριτηρίων αξιολόγησης προς τον καινοτομικό και οικολογικό χαρακτήρα του επενδυτικού σχεδίου και τον εξωστρεφή προσανατολισμό της επιχείρησης μέσω της επένδυσης.
- *Ψηφιακή βιομηχανία*, η οποία αφορά την ανταπόκριση των επιχειρήσεων στις ευρωπαϊκές και διεθνείς απαιτήσεις για την ανάπτυξη και στήριξη ψηφιοποιημένων και ευέλικτων γραμμών παραγωγής, σχεδιασμού και διάθεσης προϊόντων και υπηρεσιών.
- *Ενεργειακή αποτελεσματικότητα*, με σκοπό τη στήριξη των επιχειρήσεων για τη βελτίωση της ενεργειακής τους απόδοσης και την προετοιμασία για την εφαρμογή σύγχρονων ενεργειακών ενωσιακών προτύπων σε θέματα κατανάλωσης ενέργειας στις παραγωγικές διεργασίες και τα παραγόμενα προϊόντα.

Η συνολική δημόσια δαπάνη της δράσης ανήλθε στα 10 εκ. ευρώ τα οποία σχεδιάστηκε να κατανεμηθούν σε ποσοστό 70% στις υφιστάμενες επιχειρήσεις και 30% στις νέες ή υπό σύσταση επιχειρήσεις με πρόβλεψη ανάλογης μεταφοράς των πιστώσεων μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών σε περίπτωση μη απορρόφησής τους. Οι επιχειρήσεις είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν μία από τις επιλέξιμες κατηγορίες ανάλογα με την κατάστασή τους κατά την ημερομηνία υποβολής της επενδυτικής πρότασης, καθώς και το καθεστώς ενίσχυσης (Κανονισμός de minimis 1407/2013 ή ΓΑΚ 651/2014) και να υποβάλουν αντίστοιχα το επενδυτικό τους σχέδιο για συγκεκριμένες κατηγορίες επιλέξιμων δαπανών. Τα όρια των επιλέξιμων προϋπολογισμών των επενδυτικών σχεδίων που επέλεξαν να χρηματοδοτηθούν στο πλαίσιο του κανονισμού de minimis καθορίστηκαν από 20.000 ευρώ έως 300.000 ευρώ, ενώ τα αντίστοιχα όρια για τα επενδυτικά σχέδια που υποβλήθηκαν βάσει του ΓΑΚ 651/2014 καθορίστηκαν από 20.000 ευρώ έως 1 εκ. ευρώ.

Η ένταση ενίσχυσης (ανώτατο ποσοστό ενίσχυσης) για τις επιχειρήσεις που επέλεξαν τη χρηματοδότηση μέσω του Κανονισμού de minimis προβλέφθηκε σε ποσοστό 65% των επιλέξιμων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου, ενώ τα ποσοστά ενίσχυσης για τις επιχειρήσεις που επέλεξαν τη χρηματοδότηση μέσω ΓΑΚ 651/2014 ανήλθαν σε 45% για τις μεσαίες και 55% για τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις (σημειώνεται ότι σύμφωνα με το ΧΠΕ για την Ελλάδα την περίοδο 2014-2020, η ανώτατη ένταση ενίσχυσης για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ήταν 35%, προσαυξημένη κατά 10% για τις μεσαίες και 20% για τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις). Επιπλέον, για τα

54. Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας για το πρόγραμμα: <https://www.pde.gov.gr/ependyseis/actions/manufacturing.html>.

επενδυτικά σχέδια που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο του ΓΑΚ 651/2014 ήταν υποχρεωτική η καταβολή ίδιας συμμετοχής τουλάχιστον σε ποσοστό 25% των επιλέξιμων δαπανών της επένδυσης.

3.3. Δημόσιες πολιτικές για την ενίσχυση των ΜΜΕ σε εθνικό επίπεδο: Η περίπτωση του Αναπτυξιακού Νόμου 4399/2016

Κατά την εξεταζόμενη στο παρόν ερευνητικό κείμενο προγραμματική περίοδο (2014–2020), τέθηκε σε ισχύ και εφαρμόστηκε ο Αναπτυξιακός Νόμος 4399/2016 (ΦΕΚ Α' 117) με τίτλο: «Θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων Ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας – Σύσταση Αναπτυξιακού Συμβουλίου και άλλες διατάξεις», οι κυριότεροι διακηρυγμένοι στόχοι του οποίου αφορούσαν:

- τη βελτίωση του τεχνολογικού επιπέδου και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων,
- τη δημιουργία παρεμβάσεων αναπτυξιακού χαρακτήρα για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και ιδιαίτερα της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας και τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων,
- την ανάπτυξη της εξωστρέφειας και της καινοτομικότητας των επιχειρήσεων/δυναμικών δικαιούχων,
- τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και προστιθέμενης αξίας στην οικονομία, την εκβιομηχάνιση της χώρας,
- τη βελτίωση του τεχνολογικού επιπέδου και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

Το ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο εφαρμογής του Ν.4399/2016 αποτέλεσαν ο ΓΑΚ 651/2014, ο εγκεκριμένος από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή [Χάρτης Περιφερειακών Ενισχύσεων για την Ελλάδα κατά την προγραμματική περίοδο 2014–2020](#)⁵⁵ και οι [Κατευθυντήριες Γραμμές Κρατικών Ενισχύσεων Περιφερειακού Χαρακτήρα](#) για την ίδια περίοδο. Η χρηματοδότηση του Ν.4399/2016, όπως και των προγενέστερων ή του μεταγενέστερου Ν.4887/2022 (ΦΕΚ Α' /16), γίνεται από το εθνικό σκέλος του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) και πλέον, από το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης (ΕΠΑ), καθώς και από συγχρηματοδοτούμενους πόρους.

Ο Ν.4399/2016, όπως και οι προγενέστεροι, καθόριζε ελάχιστα ποσά/επιλέξιμο ύψος επένδυσης ανάλογα με το μέγεθος του δυναμικού δικαιούχου/φορέα της επένδυσης. Ειδικότερα, για τις μεγάλες επιχειρήσεις το ελάχιστο ύψος επένδυσης καθορίστηκε στις 500.000 ευρώ, για τις μεσαίες επιχειρήσεις και τους επιχειρηματικούς συνεργατικούς σχηματισμούς (clusters) στις 250.000 ευρώ, για τις μικρές επιχειρήσεις, για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις στο ποσό των 100.000 ευρώ και για τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Ε.Π) και του συνεταιρισμούς στις 50.000 ευρώ. Επιλέξιμες για χρηματοδότηση στο πλαίσιο του Ν.4399/2016 ήταν υφιστάμενες, νέες ή υπό ίδρυση επιχειρήσεις για επενδυτικά σχέδια με χαρακτήρα αρχικής επένδυσης με σκοπό τη δημιουργία νέας μονάδας ή την επέκταση της δυναμικότητας υφιστάμενης μονάδας ή τη διαφοροποίηση της παραγωγής μίας μονάδας ή τη θεμελιώδη αλλαγή της παραγωγικής διαδικασίας υφιστάμενης μονάδας ή την απόκτηση του συνόλου των στοιχείων του ενεργητικού μίας επιχειρηματικής

55. Όπως τροποποιήθηκε για την περίοδο 2017–2020 (βλ. [Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016](#)).

εγκατάστασης που έχει διακόψει τη λειτουργία της. Τα είδη ενίσχυσης που προέβλεπε ο Ν.4399/2016 για την ενίσχυση των επιχειρήσεων ήταν η επιχορήγηση, η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης, η φορολογική απαλλαγή, η επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης και τα χρηματοδοτικά εργαλεία, ενώ προέβλεψε τα ακόλουθα καθεστώτα ενίσχυσης⁵⁶, η ενεργοποίηση των οποίων απαιτούσε ξεχωριστές διαδικασίες προκήρυξης, αξιολόγησης, έγκρισης και χρηματοδότησης:

- Γενική επιχειρηματικότητα.
- Επιχειρηματικότητα πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων.
- Νέες ανεξάρτητες ΜΜΕ.
- Ενίσχυση μηχανολογικού εξοπλισμού.
- Επενδύσεις καινοτομικού χαρακτήρα για ΜΜΕ.
- Συνέργειες και δικτυώσεις.
- Ολοκληρωμένα χωρικά και κλαδικά σχέδια – Αλυσίδες αξίας.
- Επενδύσεις μείζονος σημασίας (άνω των 10 εκ. ευρώ)⁵⁷.
- Ενδιάμεσοι Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί (ΕΧΟ) και ταμεία συμμετοχών (για χρηματοδοτικά εργαλεία δανειακού/loan και κεφαλαιακού/equity τύπου).

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων το οποίο εφαρμόστηκε και στο Ν.4399/2016:

- το εκάστοτε ισχύον ποσοστό ενίσχυσης ανά περιοχή NUTS 2 (περιφέρεια) ή NUTS 3 (νομός) σύμφωνα με το ΧΠΕ⁵⁸, αυξάνεται κατά 20% για τις πολύ μικρές και τις μικρές επιχειρήσεις και κατά 10% για τις μεσαίες επιχειρήσεις,
- στα επενδυτικά σχέδια έως 50 εκ. € παρέχεται το 100% της μέγιστης επιτρεπόμενης ενίσχυσης ανά περιφέρεια σύμφωνα με το ΧΠΕ και το μέγεθος των επιχειρήσεων, στα επενδυτικά σχέδια από 50 εκ. € έως 100 παρέχεται το 50% της μέγιστης επιτρεπόμενης ενίσχυσης ανά περιφέρεια για το τμήμα της επένδυσης που υπερβαίνει τα 50 εκ. ευρώ, ενώ στα επενδυτικά σχέδια άνω των 100 εκ. € δεν παρέχεται κρατική ενίσχυση για το τμήμα της επένδυσης που υπερβαίνει τα 50 εκ. ευρώ.

Στο πλαίσιο του Ν.4399/2016 ελήφθησαν υπόψη, όπως και στο ΕΣΠΑ 2014–2020, τα ανώτατα ποσοστά ενίσχυσης της προγραμματικής περιόδου 2014–2020, τα οποία καθορίστηκαν με βάση τον εγκεκριμένο Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων της περιόδου για την Ελλάδα, λαμβάνοντας

56. Σε όλα τα καθεστώτα οι ΜΜΕ ήταν επιλέξιμες, ενώ στα καθεστώτα «Ενίσχυση μηχανολογικού εξοπλισμού» και «Επενδύσεις μείζονος σημασίας», επιλέξιμες ήταν και οι μεγάλες επιχειρήσεις.

57. Ειδικά για το καθεστώς «Επενδύσεις μείζονος σημασίας», παρεχόμενα επενδυτικά κίνητρα αποτέλεσαν η φορολογική απαλλαγή σε ποσοστό 10% έως του ποσού επένδυσης των 5 εκ. ευρώ, η παγιοποίηση του συντελεστή φορολογίας εισοδήματος για 12 έτη και η επιτάχυνση της διαδικασίας αδειοδότησης.

58. Για τα ακριβή ποσοστά ενίσχυσης για τις ελληνικές περιοχές NUTS2 και NUTS3 που εντάσσονται στο άρθρο 107, παρ. 3 (α) και (γ) της ΣΛΕΕ κατά την περίοδο 2014–2020, βλ. [Ευρωπαϊκή Επιτροπή \(2014\)](#), όπως τροποποιήθηκε το 2016 για την περίοδο 2017–2020 ([Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2016](#)). Αντίστοιχα, για την προγραμματική περίοδο 2022–2027, βλ.

υπόψη την κατηγοριοποίηση σε:

- λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες, στις οποίες το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι χαμηλότερο του 75% του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- περιφέρειες μετάβασης, εκείνες δηλαδή των οποίων το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν βρίσκεται μεταξύ του 75% και του 90% του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- περισσότερο αναπτυγμένες περιφέρειες, οι οποίες έχουν κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν υψηλότερο του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

και διαμορφώθηκαν αντίστοιχα ως εξής:

- στο 35% για τις Περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, Κεντρικής Μακεδονίας Θεσσαλίας, Ηπείρου, Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Βορείου Αιγαίου,
- στο 25% στις Περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας, Ιονίων Νήσων, Κρήτης και Στερεάς Ελλάδας,
- στο 20% στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, τη Δυτική Αττική και την περιφέρεια Πειραιά και Νήσων και στο 10% στην υπόλοιπη Περιφέρεια Αττικής (κεντρικός, βόρειος, δυτικός και νότιος τομέας Αθηνών και Ανατολική Αττική).

Σύμφωνα με τον εγκεκριμένο Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων της περιόδου 2014–2020 για την Ελλάδα, τα παραπάνω ποσοστά άνα περιφέρεια αυξάνονται κατά 10% για τις μεσαίες επιχειρήσεις και κατά 20% για τις μικρές και τις πολύ μικρές επιχειρήσεις.

Στο πλαίσιο υλοποίησης του Ν.4399/2016, έως τα τέλη του 2020 ο αριθμός των ενταγμένων επενδυτικών σχεδίων ανερχόταν σε 1.316 με συνολικό επιλέξιμο προϋπολογισμό 1,28 δις ευρώ. Επίσης, σε τομεακό επίπεδο, ποσοστό 44% αφορά ενταγμένα επενδυτικά σχέδια του τομέα της μεταποίησης, ενώ ποσοστό 42% αφορά τα τουριστικά καταλύματα (κλάδος του τομέα υπηρεσιών). Ως προς το μέγεθος των τελικών δικαιούχων/επιχειρήσεων, ποσοστό 70% των ενταγμένων επενδυτικών σχεδίων υλοποιείται από πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις (42% και 28%, αντίστοιχα), ενώ το υπόλοιπο 30% υλοποιήθηκε από μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις (18% και 12%, αντίστοιχα) (ΕΥΔΕ-ΒΕΚ, 2021α)⁵⁹. Το μέσο ύψος ενίσχυσης των ενταγμένων επενδυτικών σχεδίων των πολύ μικρών επιχειρήσεων ανέρχεται σε 668 χιλ. ευρώ, των μικρών επιχειρήσεων σε 1 εκ. ευρώ, των μεσαίων επιχειρήσεων σε 1,1 εκ. ευρώ και των μεγάλων επιχειρήσεων σε 1,8 εκ. ευρώ. Επιπλέον, σε ό,τι αφορά την περιφερειακή διάσταση, σημαντικό ποσοστό των ενταγμένων επενδυτικών σχεδίων υλοποιούνται στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (20%) και ακολουθούν η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (14%), η Περιφέρεια Κρήτης (10%), και οι Περιφέρειες Πελοποννήσου και Θεσσαλίας (9%, αντίστοιχα). Στην Περιφέρεια Αττικής υλοποιείται το 6% των ενταγμένων επενδυτικών σχεδίων, γεγονός που αποτελεί απόρροια των χαμηλών ποσοστών ενίσχυσης που προβλέπονταν στο ΧΠΕ της Ελλάδας κατά την προγραμματική περίοδο 2014–2020 και ειδικότερα, 10% για τον κεντρικό, βόρειο, νότιο, δυτικό τομέα Αθηνών και την Ανατολική Αττική και 20% για τη Δυτική Αττική και τον Πειραιά και Νήσους, προσαυξημένα κατά 10% για τις μεσαίες και 20% για τις πολύ μικρές και τις μικρές επιχειρήσεις (ΕΥΔΕ-ΒΕΚ, 2021β)⁶⁰.

59. Βλ. σχετικά: http://eysed.gge.gov.gr/wp-content/uploads/2021/06/2021-01-27_paradoteo1.pdf.

60. Βλ. σχετικά: http://eysed.gge.gov.gr/wp-content/uploads/2021/11/9os-2021_Meleti-apotimisis-kai-apologismou-Draseon-Enischysis-Epicheirimaikotitas-PP-2014-2020.pdf.

Γενικότερα, η υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων στο πλαίσιο του Αναπτυξιακού Νόμου υλοποιείται με βάση τους περιορισμούς του ΓΑΚ 651/2014, ώστε να μην απαιτείται κοινοποίηση καθεστώτος ενίσχυσης, αλλά γνωστοποίηση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή κι επομένως, να μπορούν να δρομολογηθούν γρήγορα οι απαιτούμενες στον αναπτυξιακό νόμο διαδικασίες για την ένταξη των επενδυτικών έργων. Επιπρόσθετα, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα ποσοστά ενίσχυσης του ΧΠΕ άνα περιοχή NUTS2 και NUTS3 και το μέγεθος των επιχειρήσεων. Η περιφερειακή διάσταση αποτελεί κρίσιμο ζήτημα στο πλαίσιο της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης το οποίο θα πρέπει να προβληματίσει ιδιαίτερα την εθνική αναπτυξιακή πολιτική, δεδομένου ότι την τρέχουσα προγραμματική περίοδο, μπορεί να έχουν αυξηθεί τα ποσοστά ενισχύσεων, όμως οι επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε συγκεκριμένες περιοχές κυρίως του νομού Αττικής, δεν θεωρούνται πλέον επιλέξιμες για χρηματοδότηση στο πλαίσιο του νέου ΧΠΕ για την περίοδο 2022-2027.

Επιπρόσθετα, από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι η πλειοψηφία των ενταγμένων στο Ν.4399/2016 επενδυτικών σχεδίων ανήκει στις πολύ μικρές και τις μικρές επιχειρήσεις, ενώ αντίστοιχα είναι και τα στοιχεία που αφορούν τους προγενέστερους νόμους (Επενδυτικός Νόμος 3908/2011, Αναπτυξιακός Νόμος 3299/2004 και Αναπτυξιακός Νόμος 2601/1998). Όμως, αν επιχειρηθεί μία σύγκριση των ενταγμένων στο Ν. 4399/2016 με το συνολικό αριθμό των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων, το αποτέλεσμα είναι αποκαρδιωτικό, καθώς ποσοστό μόλις 0,00089% των πολύ μικρών επιχειρήσεων και 0,00082% των μικρών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα κάνουν χρήση των επενδυτικών κινήτρων του αναπτυξιακού νόμου. Το συμπέρασμα αυτό πρέπει να προβληματίσει ιδιαίτερα τους υπεύθυνους σχεδιασμού της αναπτυξιακής πολιτικής, καθώς το τελικό αποτέλεσμα των αναπτυξιακών παρεμβάσεων στη μικρή επιχειρηματικότητα που αποτελεί τη βάση της ελληνικής οικονομίας, φαίνεται να είναι σχεδόν ανεπαίσθητο.

Ενότητα 4η: Νέα εργαλεία στήριξης και ενίσχυσης της μικρής επιχειρηματικότητας

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται προγράμματα, καθεστώτα ενίσχυσης, μηχανισμοί και ταμεία της προγραμματικής περιόδου 2021–2027 στο πλαίσιο των οποίων δύναται να σχεδιασθούν και να υλοποιηθούν δράσεις και χρηματοδοτικά εργαλεία για τη στήριξη και περαιτέρω ενίσχυση της επιχειρηματικότητας. Πρόκειται συγκεκριμένα για το Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» του ΕΣΠΑ 2021–2027, το νέο Αναπτυξιακό Νόμο Ν.4887/2022, το Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility) ή εναλλακτικά, Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, καθώς και τα ευρωπαϊκά ανταγωνιστικά προγράμματα COSME και η συνέχειά του για την περίοδο 2021–2027, δηλαδή το Πρόγραμμα για την Ενιαία Αγορά (Single Market Programme/COSME – SME Pillar) και InvestEU της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

4.1. Το Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» του ΕΣΠΑ 2021–2027⁶¹

Τον Ιούνιο του 2022 εγκρίθηκε με την [υπ' αριθ. πρωτ. C\(2022\) 3826 final/15.6.2022 εκτελεστική απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής](#) το Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» για την προγραμματική περίοδο 2021–2027, το οποίο επιχειρεί να αποτελέσει βασικό εργαλείο εφαρμογής της Εθνικής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης, έχοντας ως κύριους στόχους τη σύνδεση των αποτελεσμάτων της έρευνας και της καινοτομίας με την επιχειρηματικότητα, την περιφερειακή σύγκλιση και την προσαρμογή των αναπτυξιακών στόχων της χώρας στις απαιτήσεις της Στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Βιομηχανία προς τη «δίδυμη μετάβαση» (twin transition), δηλαδή την πράσινη μετάβαση (green transition) και τον ψηφιακό μετασχηματισμό (digital transformation) της οικονομίας. Ο συνολικός εγκεκριμένος προϋπολογισμός του Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» ανέρχεται στο ποσό των 3,9 δις ευρώ, εκ των οποίων 3,1 δις ευρώ προέχονται από πόρους των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων και το υπόλοιπο 0,8 δις ευρώ από εθνικούς πόρους (Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΤΠΑ και Ταμείου Συνοχής, 2022).

Η στρατηγική του προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» για την περίοδο 2021–2027 διαρθρώνεται σε τέσσερις προτεραιότητες, καθεμία από τις οποίες επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα την επιχειρηματικότητα και κατ' επέκταση, τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας έρευνας. Ειδικότερα, οι προτεραιότητες του προγράμματος αφορούν:

- την ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας,
- την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων,
- τη βελτίωση της πρόσβασης των επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση και
- την ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου στο πλαίσιο του αναπτυξιακού μετασχηματισμού.

Στο πλαίσιο της πρώτης προτεραιότητας (ενίσχυση έρευνας και καινοτομίας), το πρόγραμμα στοχεύει στη μεταφορά τεχνολογίας και των αποτελεσμάτων της έρευνας στη βιομηχανική

61. Το υλικό της ενότητας έχει αντληθεί από την [ιστοσελίδα του ΕΠΑνεΚ 2014–2020](#).

παραγωγή και την προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού στις απαιτήσεις της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης. Η δεύτερη προτεραιότητα (ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων) έχει ως άμεσους αποδέκτες τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις της χώρας με κύριους στόχους την προσαρμογή τους στις απαιτήσεις της Βιομηχανίας 4.0 προς την κατεύθυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού της παραγωγικής διαδικασίας και της οικονομίας, η ενίσχυση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων και η συμμετοχή τους σε ευρωπαϊκές και διεθνείς αλυσίδες αξίας και η στήριξη και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων προς την κατεύθυνση παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας. Η τρίτη προτεραιότητα (βελτίωση της πρόσβασης των επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση) επικεντρώνεται στην ανάπτυξη των χρηματοδοτικών εργαλείων (financial instruments) δανειακού (loan/debt instruments) και κεφαλαιακού (equity instruments) τύπου, με απώτερο στόχο τη βελτίωση της πρόσβασης των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων σε χρηματοδότηση. Η τέταρτη προτεραιότητα (ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου) στοχεύει στην ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου της επιχειρηματικότητας με τις κατάλληλες δεξιότητες για την προσαρμογή των επιχειρήσεων στις απαιτήσεις της σύγχρονης οικονομίας, την προώθηση επιχειρηματικών καινοτόμων ιδεών, την υποστήριξη της μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητας και τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.

Η υλοποίηση του προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» για την περίοδο 2021–2027 αναμένεται να ξεκινήσει το φθινόπωρο του 2022, διάστημα κατά το οποίο εκτιμάται ότι θα συγκροτηθεί και θα συνεδριάσει για πρώτη φορά η Επιτροπή Παρακολούθησης, η οποία θα εγκρίνει την εξειδίκευση του προγράμματος ώστε να καταστεί στη συνέχεια δυνατή η έναρξη των διαδικασιών σχεδιασμού των πρώτων προσκλήσεων δράσεων κρατικών ενισχύσεων με τελικούς δικαιούχους επιχειρήσεις. Με βάση την εμπειρία του ΕΠΑνεΚ 2014–2020⁶², η Επιτροπή Παραλαβής έχει ως αποστολή την παρακολούθηση της εφαρμογής και της προόδου του Επιχειρησιακού Προγράμματος και συγκροτείται με πρόεδρο τον Ειδικό Γραμματέα Διαχείρισης Προγραμμάτων ΕΤΠΑ & ΤΣ του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων και μέλη εκπροσώπους αρχών διαχείρισης, συντονισμού και πιστοποίησης δράσεων ΕΣΠΑ, δημόσιων αρχών, ειδικών υπηρεσιών και επιτελικών δομών υπουργείων, της ΜΟΔ Α.Ε., καθώς και εκπροσώπους της ΚΕΔΕ, οικονομικών και κοινωνικών εταίρων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και ενδιάμεσων φορέων που διαχειρίζονται τμήματα του προγράμματος. Στο πλαίσιο εξειδίκευσης του προγράμματος, τα Υπουργεία θα κληθούν εντός φθινοπώρου 2022 να υποβάλουν τις προτάσεις τους – μεταξύ άλλων – σχετικά με δράσεις ενίσχυσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

4.2. Ο νέος Αναπτυξιακός Νόμος 4887/2022

Πρόσφατα ψηφίσθηκε ο Ν.4887/2022 «Αναπτυξιακός Νόμος – Ελλάδα Ισχυρή Ανάπτυξη» (ΦΕΚ Α' /16) με σκοπό την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης μέσω της χορήγησης κινήτρων σε συγκεκριμένες δραστηριότητες και κλάδους που θα συνεισφέρουν στον ψηφιακό και τεχνολογικό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων, την πράσινη μετάβαση, τη δημιουργία οικονομικών κλίμακας, τη στήριξη καινοτόμων επενδύσεων, την εισαγωγή νέων τεχνολογιών της «Βιομηχανίας 4.0»,

62. Βλ. σχετικά <http://www.antonistotita.gr/epanek/committee.asp?cs=14&tab=1>.

της ρομποτικής και της τεχνητής νοημοσύνης στην παραγωγική διαδικασία, την ενίσχυση της απασχόλησης με εξειδικευμένο προσωπικό, τη στήριξη της νέας επιχειρηματικότητας, την ενίσχυση των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της χώρας και περιοχών που εντάσσονται στο Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ), την περαιτέρω ενίσχυση του τουρισμού και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Ο Ν.4887/2022 προβλέπει τη θέσπιση καθεστώτων χορήγησης κρατικών ενισχύσεων σε επενδυτικά σχέδια στις εξής κατηγορίες: 1) Ψηφιακός και τεχνολογικός μετασχηματισμός επιχειρήσεων, 2) Πράσινη μετάβαση - Περιβαλλοντική αναβάθμιση επιχειρήσεων, 3) Νέο Επιχειρείν, 4) Καθεστώς Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, 5) Έρευνα και εφαρμοσμένη καινοτομία, 6) Αγροδιατροφή - πρωτογενής παραγωγή και μεταποίηση γεωργικών προϊόντων - αλιεία και υδατοκαλλιέργεια, 7) Μεταποίηση - Εφοδιαστική αλυσίδα, 8) Επιχειρηματική εξωστρέφεια, 9) Ενίσχυση τουριστικών επενδύσεων, 10) Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, 11) Μεγάλες επενδύσεις, 12) Ευρωπαϊκές αλυσίδες αξίας, 13) Επιχειρηματικότητα 360°. Τα προβλεπόμενα κίνητρα για τις επιχειρήσεις είναι η φορολογική απαλλαγή, η επιχορήγηση, η επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν μεμονωμένα ή συνδυαστικά, καθώς και η επιδότηση του κόστους της δημιουργούμενης απασχόλησης και η χρηματοδότηση επιχειρηματικού κινδύνου.

Οι προκηρύξεις των καθεστώτων ενίσχυσης έχουν σταθερό ετήσιο κύκλο και τίθενται σε ισχύ με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων (άρθρο 30). Στην περίπτωση της άμεσης αξιολόγησης (δηλαδή μόνο με on/off κριτήρια και με ένταξη μόνο με σειρά προτεραιότητας σύμφωνα με την ημερομηνία υποβολής των προτάσεων υπαγωγής), η προκήρυξη γίνεται άπαξ σε ετήσια βάση, ενώ στην περίπτωση της συγκριτικής αξιολόγησης, οι προκηρύξεις κάθε καθεστώτος γίνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα ανά έτος με διάρκεια ισχύος κάθε προκήρυξης τους τρεις (3) μήνες, χωρίς τη δυνατότητα χορήγησης παράτασης.

Τα εγκεκριμένα ανώτατα όρια περιφερειακών ενισχύσεων (μέγιστες εντάσεις ενισχύσεων) καθορίζονται από τον Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων (ΧΠΕ) για την Ελλάδα την περίοδο 2022-2027 και αφορούν στις μεγάλες επιχειρήσεις, ενώ προσαυξάνονται κατά 10% για μεσαίες επιχειρήσεις και κατά 20% για μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις για την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων με επιλέξιμες δαπάνες έως 50 εκ. ευρώ. Οι ενισχύσεις χορηγούνται για οποιαδήποτε μορφή αρχικής επένδυσης (όπως ορίζεται στο άρθρο 49 του ΓΑΚ 651/2014 και στο άρθρο 4 του Ν.4887/2022) ανεξάρτητα από το μέγεθος του δικαιούχου στις περιοχές που πληρούν τις προϋποθέσεις της παρ. 3α' του άρθρου 107 της ΣΛΕΕ (περιοχές «α») και καθορίζονται στο ΧΠΕ. Αντίθετα, σε περιοχές που πληρούν τις προϋποθέσεις της παρ. 3γ' του άρθρου 107 της ΣΛΕΕ (περιοχές «γ»), οι ενισχύσεις μπορούν να χορηγούνται σε ΜΜΕ για οποιαδήποτε μορφή αρχικής επένδυσης, ενώ σε μεγάλες επιχειρήσεις χορηγούνται μόνο για αρχική επένδυση για νέα οικονομική δραστηριότητα στη συγκεκριμένη εγκατάσταση. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο νέος ΧΠΕ για την Ελλάδα την περίοδο 2022-2027 προβλέπει σημαντικά υψηλότερα ποσοστά ενίσχυσης για όλες τις περιφέρειες της χώρας, εξαιρώντας όμως τον κεντρικό και νότιο τομέα της Περιφέρειας Αττικής⁶³.

Ισχύει εκ νέου ότι στα επενδυτικά σχέδια έως 50 εκ. € παρέχεται το 100% της μέγιστης επιτρεπόμενης ενίσχυσης ανά περιφέρεια σύμφωνα με το ΧΠΕ και το μέγεθος των επιχειρήσεων,

63. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <https://www.espa.gr/el/Pages/NewsFS.aspx?item=1431>.

στα επενδυτικά σχέδια από 50 εκ. € έως 100% παρέχεται το 50% της μέγιστης επιτρεπόμενης ενίσχυσης ανά περιφέρεια για το τμήμα της επένδυσης που υπερβαίνει τα 50 εκ. ευρώ, ενώ στα επενδυτικά σχέδια άνω των 100 εκ. € δεν παρέχεται κρατική ενίσχυση για το τμήμα της επένδυσης που υπερβαίνει τα 50 εκ. ευρώ. Τα ελάχιστα ύψη των επιλέξιμων επενδυτικών σχεδίων είναι 1 εκ. ευρώ για τις μεγάλες επιχειρήσεις, 500 χιλ. ευρώ για τις μεσαίες επιχειρήσεις, 250 χιλ. ευρώ για τις μικρές επιχειρήσεις, 100 χιλ. ευρώ για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις και 50 χιλ. ευρώ για Κοιν.Σ.Επ., αγροτικούς συνεταιρισμούς και συμπράξεις παραγωγών.

4.3. Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας ⁶⁴

Την άνοιξη του 2020 εν μέσω της πανδημίας του ιού Covid-19 και των σοβαρών οικονομικών επιπτώσεων των μέτρων αντιμετώπισής της στις εθνικές οικονομίες των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Συμβούλιο κατόπιν σχετικής πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αποφάσισε τη θεσμοθέτηση ειδικού μηχανισμού για την άμεση αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών της υγειονομικής κρίσης. Πρόκειται για το Μηχανισμό – Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Facility), ο οποίος με τη σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ψηφίσθηκε κι έλαβε τη μορφή κανονισμού⁶⁵, έχοντας δηλαδή άμεση και υποχρεωτική εφαρμογή σε όλα τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΕΣΑΑ) «Ελλάδα 2.0» βασίστηκε στο Σχέδιο της Επιτροπής Πισσαρίδη (2020)⁶⁶ στο πλαίσιο του οποίου πρέπει να επισημανθεί ότι η μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητα αντιμετωπίζεται μονομερώς ως παθογένεια και τροχοπέδη για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη ιστορικοί και κοινωνικοί παράγοντες, αλλά και βασικά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας που αναδεικνύουν το μείζονα ρόλο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (Αρανίτου, 2020⁶⁷). Το ΕΣΑΑ εγκρίθηκε με την υπ' αριθ. πρωτ. 10152/21/6.7.2021 εκτελεστική απόφαση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης με προϋπολογισμό 30,9 δις ευρώ, εκ των οποίων 18,2 δις ευρώ αφορούν επιχορηγήσεις και 12,7 δις ευρώ δάνεια προς τελικούς δικαιούχους και αποτελείται από τέσσερις πυλώνες, οι οποίοι έχει σχεδιασθεί να απορροφήσουν το συνολικό ποσό των επιχορηγήσεων (18,2 δις ευρώ): (α) πράσινη μετάβαση με προϋπολογισμό 6 δις ευρώ, (β) ψηφιακή μετάβαση με προϋπολογισμό 2,1 δις ευρώ, (γ) απασχόληση, δεξιότητες και κοινωνική συνοχή (υγεία, παιδεία, κοινωνική προστασία) με προϋπολογισμό 5,2 δις ευρώ και (δ) ιδιωτικές επενδύσεις μετασχηματισμός της οικονομίας με προϋπολογισμό 4,8 δις ευρώ.

Το ΕΣΑΑ επικεντρώνεται στη χρηματοδότηση εμβληματικών επενδύσεων για την επίτευξη των

64. Το υλικό της ενότητας έχει αντληθεί από την ιστοσελίδα της Ειδικής Υπηρεσίας Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης, <https://greece20.gov.gr/>.

65. Κανονισμός (ΕΕ) 2021/241 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Φεβρουαρίου 2021 για τη θέσπιση του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας.

66. Πισσαρίδης κ.α. (2020), Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία, <https://government.gov.gr/schedio-anaptixis-gia-tin-elliniki-ikonomia/>.

67. Βλ. Αρανίτου (2020), «Το σχέδιο Πισσαρίδη και η ελληνική επιχειρηματικότητα» σε Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία («Εκθεση Πισσαρίδη»): Μια κριτική επισκόπηση, Ινστιτούτο Πουλαντζά, <https://poulantzas.gr/yliko/sylogiko-schedio-anaptixis-gia-tin-elliniki-oikonomia-ekthesi-pissaridi-mia-kritiki-episkopisi/>.

στόχων της πράσινης μετάβασης και του ψηφιακού μετασχηματισμού της οικονομίας (υποχρέωση 38% και 22% μερίδιο, αντίστοιχα), οι οποίες εκτιμάται ότι θα συνεισφέρουν στη ριζική μεταβολή και προσαρμογή του παραγωγικού προτύπου στις απαιτήσεις της Βιομηχανίας 4.0. Κύριο στόχο αποτελούν επίσης οι μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Από την άλλη πλευρά, η ενίσχυση της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας δεν φαίνεται να αποτελεί σημαντική προτεραιότητα του ΕΣΑΑ, καθώς οι εγκεκριμένες δράσεις που στοχεύουν στις μικρές επιχειρήσεις έχουν κυρίως συμπληρωματικό χαρακτήρα προκειμένου να καλυφθούν οι σχετικές δεσμεύσεις της χώρας στο πλαίσιο της Νέας Βιομηχανικής Στρατηγικής και της Στρατηγικής για τις ΜΜΕ που έχουν συμφωνηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Επιπρόσθετα, το ποσό των 12,7 δις ευρώ που πρόκειται να διοχετευθεί μέσω δανείων, είναι εξαιρετικά αμφίβολο εάν με τα αυστηρά τραπεζικά κριτήρια θα μπορέσει να χρηματοδοτήσει τις ανάγκες της πολυπληθούς μικρής επιχειρηματικότητας της χώρας, η οποία αντιμετωπίζει εξαιρετικά αυξημένα προβλήματα ρευστότητας αλλά και κάλυψης τρεχουσών υποχρεώσεων ως συνέπεια των αλληπάλληλων κρίσεων της τελευταίας δεκαετίας (χρηματοπιστωτική, πανδημία, ρωσο-ουκρανικός πόλεμος).

4.4. Το Πρόγραμμα COSME (Competitiveness SMEs) και το Single Market Programme/ COSME Pillar της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου 2014–2020, το πρόγραμμα COSME (Competitiveness SMEs) αποτέλεσε μέρος των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών μικρομεσαίων επιχειρήσεων⁶⁸. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019α), η αιτιολόγηση για τη δημιουργία του προγράμματος COSME βασίστηκε στα αποτελέσματα της ενδιάμεσης έκθεσης αξιολόγησης του προγράμματος CIP 2007–2013 (Allison & Wilkinson, 2010), η οποία ανέδειξε τις ακόλουθες αδυναμίες της αγοράς: προβληματική πρόσβαση των ΜΜΕ σε χρηματοδότηση, χαμηλό επίπεδο δημιουργίας νέων επιχειρήσεων και κακή απόδοση, αδύναμο επιχειρηματικό πνεύμα, επιχειρηματικό περιβάλλον που δεν ευνοεί τις νεοφυείς επιχειρήσεις και την ανάπτυξη, ζητήματα που εμποδίζουν την εξειδίκευση των ΜΜΕ και την τομεακή ανταγωνιστικότητα, περιορισμένη διεθνοποίηση των ΜΜΕ εντός και εκτός Ευρώπης. Το COSME υλοποιήθηκε βάσει των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΕ) 1287/2013 με συνολικό προϋπολογισμό 2,3 δις. € ο οποίος διοχετεύθηκε σε συγκεκριμένες κατηγορίες παρεμβάσεων όπως φαίνεται στον πίνακα 5.

68. Το πρόγραμμα COSME αποτέλεσε συνέχεια του Υποπρογράμματος EIP (Entrepreneurship and Innovation Program) του Προγράμματος CIP 2007–2013 (Competitiveness and Innovation Program 2007–2013) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1287&from=ES>.

Πίνακας 5: Πρόγραμμα Competitiveness SMEs (COSME) 2014–2020 – Κατανομή προϋπολογισμού

Άξονας	Ειδικό στόχοι	Σύνολο π/Υ (σε χιλ. €)	%	Ποσά άνα στόχο (σε χιλ. €)
1	Βελτίωση της πρόσβασης των ΜΜΕ σε χρηματοδότηση	2.298.243	60%	1.378.945,8
2	Βελτίωση της πρόσβασης των ΜΜΕ στις διεθνείς αγορές		21,50%	494.122,2
3	Βελτίωση θεσμικού πλαισίου για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, ειδικά των ΜΜΕ		11%	252.806,7
4	Προώθηση επιχειρηματικότητας και κουλτούρας επιχειρηματικότητας		2,50%	57.456,1
5	Διαχειριστικά κόστη – Τεχνική βοήθεια		5%	114.912,2
Σύνολο:			100%	2.298.243,0

Βασική επιδίωξη του προγράμματος ήταν να συμβάλει στην επίτευξη των γενικών στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας των ευρωπαϊκών ΜΜΕ, καθώς και στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικής κουλτούρας και την προώθηση της ίδρυσης και περαιτέρω ανάπτυξης των ΜΜΕ. Στην πραγματικότητα το COSME χρηματοδότησε ένα ευρύ φάσμα πρωτοβουλιών για την ενίσχυση των ΜΜΕ και της επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο της εφαρμογής του SBA και της αρχής «Προτεραιότητα σε μικρή κλίμακα»/"Think Small First". Ειδικότερα, ορισμένες από τις κύριες πρωτοβουλίες πολιτικής που χρηματοδοτήθηκαν από το COSME κατά την περίοδο 2014–2020 ήταν το Δίκτυο Απεσταλμένων των ΜΜΕ (SME Envoy Network), η Ετήσια Συνέλευση των ΜΜΕ (SME Assembly), η επισκόπηση των επιδόσεων των πολιτικών για τις ΜΜΕ στα κράτη -μέλη (SME Performance Review), το Enterprise Europe Network, το πρόγραμμα διεθνοποίησης Clusters (Clusters Internationalization), το πρόγραμμα Αριστείας των Clusters (Clusters Excellence), η Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα Συνεργασίας Επιχειρηματικών Συνεργατικών Σχηματισμών (European Clusters Collaboration Platform – ECCP), η Ευρωπαϊκή Συμμαχία για τα Clusters (European Clusters Alliance) και η πλατφόρμα EU REFIT για τη μείωση του ρυθμιστικού βάρους.

Κατά τη νέα προγραμματική περίοδο 2021–2027, το σύνολο των ανωτέρω αναφερόμενων δράσεων χρηματοδοτούνται πλέον από τον πυλώνα για τις ΜΜΕ και την επιχειρηματικότητα του Προγράμματος για την Εσωτερική Αγορά (Single Market Programme/COSME Pillar). Οι γενικοί στόχοι του προγράμματος είναι η βελτίωση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς για την προστασία των καταναλωτών και των επιχειρήσεων, ιδίως των ΜΜΕ, καθώς και η ανάπτυξη ευρωπαϊκών στατιστικών

υψηλής ποιότητας, συγκρίσιμων, έγκαιρα ενημερωμένων και αξιόπιστων. Βασική διαφορά με το προκάτοχο πρόγραμμα COSME 2014–2020 είναι ότι στο πλαίσιο υλοποίησης του Single Market Programme δεν παρέχονται πλέον τα χρηματοδοτικά εργαλεία δανειακού και κεφαλαιακού τύπου μέσω των μηχανισμών Loan Guarantee Facility (LGF) και Equity Facility for Growth (EFG), τα οποία παρέχονται σε ειδικό άξονα για την ενίσχυση των ΜΜΕ και της επιχειρηματικότητας από το ειδικό άξονα του Προγράμματος InvestEU.

Το Single Market Programme υλοποιείται βάσει των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/690 ο εγκεκριμένος προϋπολογισμός του οποίου σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2021/690 ανέρχεται στο συνολικό ποσό των 4,2 εκ. ευρώ.

Οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος περιλαμβάνουν τα εξής:

- τη δημιουργία αποτελεσματικής εσωτερικής αγοράς, κυρίως μέσω του ψηφιακού μετασχηματισμού, για την άρση των εμποδίων πρόσβασης των επιχειρήσεων σε ξένες αγορές και την παραγωγή ασφαλών προϊόντων (προϋπολογισμός 452 εκ. ευρώ),
- την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας των ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένων των διαφόρων μορφών στήριξης, προώθησης νέων επιχειρηματικών ευκαιριών και ανάπτυξης βιομηχανικών αλυσίδων αξίας (προϋπολογισμός 1 δις ευρώ),
- τη διασφάλιση της αποτελεσματικής λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς μέσω της καθιέρωσης ευρωπαϊκών και διεθνών προτύπων υψηλής ποιότητας (προϋπολογισμός 221 εκ. ευρώ),
- την προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών και την καθιέρωση της ασφάλειας των προϊόντων και υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (προϋπολογισμός 200 εκ. ευρώ),
- τη δημιουργία υψηλού επιπέδου υγείας και ασφάλειας για τους ανθρώπους, τα ζώα και τα φυτά σε όλη την τροφική αλυσίδα (προϋπολογισμός 1,7 δις. ευρώ),
- την ανάπτυξη, παραγωγή, διάδοση και κοινοποίηση ευρωπαϊκών στατιστικών υψηλής ποιότητας (προϋπολογισμός 552 εκ. ευρώ).

4.5. Το Πρόγραμμα InvestEU της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Το Πρόγραμμα InvestEU βασίζεται στην εμπειρία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων (ΕΤΣΕ) και των χρηματοδοτικών εργαλείων που χρηματοδοτούνται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (ESIF), καθώς και από προγράμματα που υλοποιήθηκαν κεντρικά κατά την προγραμματική περίοδο 2014–2020, όπως τα προγράμματα COSME, HORIZON 2020, EaSI και Creative Europe και τα οποία πλέον έχουν ενσωματωθεί την περίοδο 2021–2027 στην ομπρέλα του InvestEU. Ο γενικός στόχος πολιτικής του Προγράμματος InvestEU είναι η κινητοποίηση δημόσιων και ιδιωτικών κεφαλαίων για την αντιμετώπιση των αποτυχιών της αγοράς (market failures) και των επενδυτικών κενών (funding gaps) χρηματοδότησης των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και παράλληλα, η επίτευξη των στόχων της ΕΕ όσον αφορά τη βιωσιμότητα, την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018).

Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) για την

περίοδο 2021–2017, ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος InvestEU εκτιμάται περίπου σε 15,2 δις ευρώ (συνολικές προβλέψεις), εκ των οποίων το 1 δις ευρώ θα καλυφθεί από τα έσοδα, τις επιστροφές και τις ανακτήσεις που προκύπτουν από τα υπάρχοντα χρηματοπιστωτικά μέσα και το ΕΤΣΕ, σύμφωνα με το άρθρο 211 παράγραφος 4 στοιχείο δ) του Δημοσιονομικού Κανονισμού 2018/1046, L193/30.07.2018.

Το Πρόγραμμα InvestEU Fund σχεδιάστηκε να λειτουργεί μέσω των ακόλουθων τεσσάρων πυλώνων:

(α) Βιώσιμες Υποδομές: Περιλαμβάνει βιώσιμες επενδύσεις στους τομείς των μεταφορών, της ενέργειας, ψηφιακή συνδεσιμότητα, προμήθεια και επεξεργασία πρώτων υλών και αποβλήτων, άλλων περιβαλλοντικών υποδομών, εξοπλισμού, ανάπτυξης καινοτόμων τεχνολογιών που συμβάλλουν στους στόχους περιβαλλοντικής ή κοινωνικής αειφορίας της Ένωσης ή πληρούν τα πρότυπα περιβαλλοντικής ή κοινωνικής βιωσιμότητας της Ένωσης.

(β) Έρευνα, καινοτομία και ψηφιοποίηση: Περιλαμβάνει χρηματοδότηση δραστηριοτήτων έρευνας και καινοτομίας, μεταφοράς ερευνητικών αποτελεσμάτων στην αγορά, επίδειξης και ανάπτυξης καινοτόμων λύσεων, υποστήριξης της ανάπτυξης καινοτόμων εταιρειών εκτός ΜΜΕ και ψηφιοποίησης.

γ) Χρηματοδότηση ΜΜΕ: Επιδιώκει τη βελτίωση της πρόσβασης των ΜΜΕ και των εταιρειών μεσαίας κεφαλαιοποίησης σε χρηματοδότηση.

(δ) Κοινωνικές επενδύσεις και δεξιότητες: Περιλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών μικρο-χρηματοδότησης (microfinance), καθώς και τη χρηματοδότηση των κοινωνικών επιχειρήσεων και της κοινωνικής οικονομίας, την χρηματοδότηση δράσεων για δεξιότητες, εκπαίδευση, κατάρτιση και συναφείς υπηρεσίες, κοινωνικές υποδομές, την ενσωμάτωση ευάλωτων ατόμων, συμπεριλαμβανομένων των υπηκόων τρίτων χωρών κλπ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018).

Ενότητα 5η: Κύρια ευρήματα δευτερογενούς έρευνας

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται συνοπτικά τα κυριότερα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη μελέτη των δευτερογενών στοιχείων που αφορούν τη μικρομεσαία επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα και τα οποία ελήφθησαν υπόψη κατά την πρωτογενή έρευνα, υπό το πρίσμα ότι στη χώρα απουσιάζει μία ξεκάθαρη στρατηγική για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και την επιχειρηματικότητα ως βασικών πυλώνων για την οικονομική ανάπτυξη, την περιφερειακή σύγκλιση και την κοινωνική συνοχή. Τα ευρήματα της δευτερογενούς έρευνας κατηγοριοποιούνται στα ακόλουθα πεδία:

- Γενικά συμπεράσματα.
- Κοινά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜΜΕ.
- Πρόσβαση σε χρηματοδότηση.
- Θέματα κανονιστικού πλαισίου κρατικών ενισχύσεων και ΕΣΠΑ 2014–2020.
- Χαρακτηριστικά δράσεων ενίσχυσης ΜΜΕ στο πλαίσιο του ΕΠΑνεΚ 2014–2020.
- Αποτελέσματα δράσεων επιχορηγήσεων και χρηματοδοτικών εργαλείων.
- Αναπτυξιακός Νόμος.
- Εθνικό Σχέδιο Ανασυγκρότησης και Ανάκαμψης.

Ειδικότερα:

1. Γενικά συμπεράσματα

- Η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι πολύ μικρές και μικρές (99,2% το 2021)⁶⁹.
- Παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση ανθρώπινου δυναμικού στις πολύ μικρές και τις μικρές επιχειρήσεις, καθώς 7 στους 10 εργαζόμενους απασχολούνται σε πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις και 8 στους 10 εργαζόμενους (81,8%) απασχολούνται σε ΜΜΕ συνολικά, λαμβάνοντας υπόψη και τις μεσαίες επιχειρήσεις. Οι αντίστοιχες αναλογίες στην ΕΕ-27 είναι χαμηλότερες (5 στους 10 εργαζόμενους απασχολούνται σε πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις και 6 στους 10 εργαζόμενους σε ΜΜΕ συνολικά)⁷⁰.
- Περίπου 40% της προστιθέμενης αξίας στην οικονομία παράγεται από πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις και 62% από ΜΜΕ συνολικά. Τα αντίστοιχα ποσοστά στην ΕΕ-27 είναι 35% και 52%.⁷¹
- Η συνεισφορά των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων στην οικονομία και την κοινωνική συνοχή κρίνεται αναμφισβήτητη βάσει βιβλιογραφίας, θεσμοθετημένων στρατηγικών σε επίπεδο ΕΕ και στατιστικών στοιχείων.

69. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022).

70. ο.π. 69.

71. ο.π. 69.

- Μεγάλος αριθμός των ΜΜΕ στην Ελλάδα δραστηριοποιείται στους τομείς των υπηρεσιών και του εμπορίου (περίπου οι μισές στις υπηρεσίες και λίγο πάνω από 30% στο εμπόριο) και ακολουθούν οι τομείς των κατασκευών και της μεταποίησης. Η συνεισφορά στην απασχόληση ακολουθεί παρόμοια κατανομή με τη διαφορά ότι ο τομέας της μεταποίησης συμμετέχει κατά 14%. Στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία τα ποσοστά του τομέα υπηρεσιών είναι 43%, του εμπορίου 26% και της μεταποίησης 19,3%⁷².
- Παρατηρείται σημαντική ετερογένεια των ΜΜΕ με βάση τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες τους. Οι ΜΜΕ του μεταποιητικού τομέα έχουν μεγαλύτερες απαιτήσεις χρηματοδότησης και θεωρούν το κεφάλαιο κίνησης ως το καταλληλότερο εργαλείο για την ανάπτυξή τους, ενώ ακολουθούν στις προτιμήσεις τους διαδοχικά η δημιουργία αφορολόγητων αποθεματικών για μελλοντικές επενδύσεις και οι επιχορηγήσεις (grants) από δράσεις κρατικών ενισχύσεων. Παρόμοιες ανάγκες έχουν και οι ΜΜΕ στον τομέα του εμπορίου, ενώ όσες δραστηριοποιούνται στον τομέα των υπηρεσιών θεωρούν τις επιχορηγήσεις ως το πιο κατάλληλο εργαλείο για την ανάπτυξή τους, ακολουθούμενο από τη δημιουργία αφορολόγητων αποθεματικών για μελλοντικές επενδύσεις και τη μείωση της φορολογίας.

2. Κοινά προβλήματα ΜΜΕ

- Υψηλή φορολόγηση,
- έλλειψη ρευστότητας,
- γραφειοκρατία,
- χαμηλός βαθμός πρόσβασης σε χρηματοδότηση,

στα οποία προστέθηκαν τον τελευταίο χρόνο το υψηλό ενεργειακό κόστος και το κόστος βασικών πρώτων υλών.

3. Πρόσβαση σε χρηματοδότηση

- Η πρόσβαση σε χρηματοδότηση (access to finance) αποτελεί το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές ΜΜΕ, σύμφωνα με την έρευνα SAFE της ΕΕ⁷³.
- 7 στις 10 ΜΜΕ δεν έχουν καθόλου πρόσβαση σε χρηματοδότηση και στηρίζονται αποκλειστικά σε ίδια κεφάλαια για τη χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων τους. Το αντίστοιχο ποσοστό για τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις ανέρχεται σε 84%⁷⁴.
- Σύμφωνα με την έρευνα SAFE της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα δηλώνουν υψηλό φόβο απόρριψης της αίτησής τους για χορήγηση τραπεζικού δανείου, κάτι που παρουσιάζεται σε συνεχή βάση από τα χρόνια της οικονομικής κρίσης⁷⁵.
- Ο αποκλεισμός των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων από την πρόσβαση σε εξωτερική χρηματοδότηση τις οδηγούν συχνά στην επιλογή άλλων έμμεσων κυρίως τρόπων

72. ο.π. 69.

73. European Central Bank (2022).

74. ΥπΑνΕπ/ΓΓΒ (2021).

75. ο.π. 73.

χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων τους, οι οποίοι όμως δημιουργούν περαιτέρω υποχρεώσεις και αύξηση χρεών σε τρίτους (καθυστερήσεις πληρωμών προμηθευτών, φορολογικών υποχρεώσεων, προηγούμενων τραπεζικών οφειλών)⁷⁶.

- Παρατηρείται ελλιπής πληροφόρηση των ΜΜΕ γύρω από τις δυνατότητες που παρέχουν οι συγχρηματοδοτούμενες δράσεις και τα χρηματοδοτικά εργαλεία⁷⁷.
- Τα επιτόκια δανεισμού των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων είναι ιδιαίτερα υψηλά στην ελληνική περίπτωση, τόσο σε σχέση με τα επιτόκια δανεισμού των μεγάλων επιχειρήσεων, όσο και σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ-27 και της και της ζώνης του ευρώ⁷⁸.
- Παρατηρείται σημαντική έλλειψη επαρκών γνώσεων των ΜΜΕ γύρω από χρηματοοικονομικά θέματα (financial literacy) που επηρεάζουν άμεσα τις διοικητικές αποφάσεις στο επίπεδο της επιχείρησης, ανεξάρτητα από το μέγεθός της ή τη δραστηριότητά της⁷⁹.

4. Θέματα κανονιστικού πλαισίου κρατικών ενισχύσεων και ΕΣΠΑ 2014–2020

- Ο σχεδιασμός των δράσεων ενίσχυσης των ΜΜΕ με βάση το κανονιστικό πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων της ΕΕ (ΣΛΕΕ, πολιτική ανταγωνισμού, περιφερειακή πολιτική, ΧΠΕ), υπόκειται σε συγκεκριμένους περιορισμούς που δεν μπορούν να μη ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο των εν λόγω πολιτικών της ΕΕ.
- Το ίδιο το πλαίσιο των κρατικών ενισχύσεων δημιουργεί συγκεκριμένα δεδομένα ως προς το εκάστοτε καθεστώς ενίσχυσης κι επομένως, διαφορετικές δυνατότητες παρέμβασης ανά περίπτωση (π.χ. Κανονισμός De Minimis ή ΓΑΚ 651/2014).
- Στην περίπτωση του ΕΣΠΑ 2014–2020 οι δράσεις ενίσχυσης των ΜΜΕ έπρεπε υποχρεωτικά να συνάδουν με τις τέσσερις χρηματοδοτικές προτεραιότητες και τους οκτώ (8) τομείς προτεραιότητας, οι οποίοι δεν είναι γνωστό με ποια διαδικασία επιλέχθηκαν και με ποια μεθοδολογία τεκμηριώθηκαν. Μία θεσμοθετημένη Στρατηγική για τις ΜΜΕ θα βοηθούσε τα μέγιστα προς την κατεύθυνση προσδιορισμού των κατάλληλων προτεραιοτήτων σε επίπεδο τομέων και κλάδων με συγκριτικά πλεονεκτήματα που μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος στην οικονομία.
- Τη νέα προγραμματική περίοδο τα όρια του ΧΠΕ για την Ελλάδα είναι σημαντικά υψηλότερα κι επομένως, μπορεί να γίνει πλέον μεγαλύτερη χρήση του ΓΑΚ 651/2014 ο οποίος δεν έχει τον περιορισμό των 200 χιλ. ευρώ σε βάθος τριετίας, αλλά υποχρεώνει την αιτιολόγηση του 25% των επιλέξιμων δαπανών ως ίδια κεφάλαια από τις επιχειρήσεις κατά το στάδιο της αξιολόγησης.
- Σε ό,τι αφορά όμως τις επενδυτικές ενισχύσεις προς ΜΜΕ (άρθρο 17 του ΓΑΚ 651/2014, όπως ισχύει), τα ποσοστά έντασης ενίσχυσης είναι ιδιαίτερα χαμηλά (20% για τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις και 10% για τις μεσαίες). Ο περιορισμός αυτός οδηγεί στην αναγκαστική

76. ο.π. 74.

77. ο.π. 74.

78. OECD, (2022).

79. ο.π. 74.

λύση χρήσης του άρθρου 14 του ΓΑΚ 651/2014 όπως ισχύει για τις περιφερειακές ενισχύσεις, το οποίο παραπέμπει στον εκάστοτε εγκεκριμένο ΧΠΕ για την Ελλάδα άνα προγραμματική περίοδο.

5. Χαρακτηριστικά δράσεων ενίσχυσης ΜΜΕ στο πλαίσιο του ΕΠΑνΕΚ

- Στην περίπτωση του ΕΠΑνΕΚ η συμμετοχή των επιχειρήσεων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις στοχεύσεις της κάθε πρόσκλησης σε σχέση με τις οικονομικές δραστηριότητες που επιδιώκει να αναπτύξει, την επιλεξιμότητα δηλαδή των τελικών δικαιούχων κι επίσης, από τις απαιτήσεις και προϋποθέσεις ένταξης που καθορίζει η κάθε δράση και τα ποσοστά (ένταση) ενίσχυσης ανά περιφέρεια και μέγεθος επιχειρήσεων.
- Ο βαθμός συμμετοχής των επιχειρήσεων σχετίζεται άμεσα με το εργαλείο που επιλέγεται για την ενίσχυσή τους, αν δηλαδή πρόκειται για δράση επιχορήγησης (grant) έως του επιλέξιμου ποσοστού ενίσχυσης επί των επιλέξιμων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου ή χρηματοδοτικού εργαλείου (financial instrument).
- Σημαντικός επίσης παράγοντας είναι το κανονιστικό πλαίσιο που επιλέγεται από τις αρμόδιες υπηρεσίες για κάθε δράση και ειδικότερα, όπως συμβαίνει στις περισσότερες περιπτώσεις, αν ακολουθεί τον Κανονισμό Ενισχύσεων Ήσσονος Σημασίας (de minimis) ή τον Γενικό Απαλλακτικό Κανονισμό άνα κατηγορία ενισχύσεων (ΓΑΚ) 651/2014.
- Η δυνατότητα καθορισμού υψηλότερων ποσοστών ενίσχυσης σε σχέση με το ΧΠΕ αποτέλεσε σημαντικό κίνητρο για τις αρμόδιες αρχές κατά την περίοδο 2014–2020. Η πλειοψηφία των εμβληματικών δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας του ΕΠΑνΕΚ την περίοδο 2014–2020 προκηρύχθηκε με τον Κανονισμό Ενισχύσεων Ήσσονος Σημασίας (de minimis aid) 1407/2013.
- Τα στοιχεία υλοποίησης των δράσεων της επενδυτικής προτεραιότητας 3c του ΕΠΑνΕΚ που αφορούν κρατικές ενισχύσεις έως τις 31-12-2021 δείχνουν χαμηλά ποσοστά πραγματικής απορρόφησης των κονδυλίων. Ειδικότερα, το ποσοστό απορρόφησης των δράσεων κρατικών ενισχύσεων του ΕΠΑνΕΚ ανέρχεται συνολικά για τις παραπάνω αναφερόμενες δράσεις σε 29,2% έως τα τέλη του 2021, το οποίο κρίνεται ιδιαίτερα χαμηλό για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, λαμβάνοντας υπόψη ότι το ΕΣΠΑ 2014–2020 βαίνει πλέον προς την ολοκλήρωσή του (τελική προθεσμία επιλεξιμότητας δαπανών: 31-12-2023)⁸⁰.
- Τα ποσοστά είναι ακόμη χαμηλότερα στις δράσεις της επενδυτικής προτεραιότητας 2b (ψηφιακές ενισχύσεις). Πιο συγκεκριμένα, στη δράση «Ψηφιακό Βήμα» το ποσοστό απορρόφησης είναι μόλις 8,45%. Στη δράση «Ψηφιακό Άλμα» το ποσοστό απορρόφησης είναι 24,4%⁸¹.
- Στους δύο κύκλους της δράσης «Ερευνώ - Δημιουργώ - Καινοτομώ» της επενδυτικής προτεραιότητας 1b «Ενισχύσεις έρευνας», η οποία μάλιστα θεωρείται «εμβληματική», το ποσοστό απορρόφησης σε όρους δημόσιας δαπάνης που αντιστοιχεί σε πληρωμές είναι επίσης ιδιαίτερα χαμηλό καθώς ανερχόταν μόλις σε 22,1% στα τέλη του 2021.⁸²

80. ΕΥΔ ΕΠΑνΕΚ, (2022).

81. ο.π. 80.

82. ο.π. 80.

- Η πραγματική αποτύπωση των αποτελεσμάτων των δράσεων κρατικών ενισχύσεων απαιτεί τη θεσμοθέτηση της υποχρέωσης διενέργειας εκ των υστέρων (ex-post) αξιολογήσεων από τους φορείς σχεδιασμού και υλοποίησης των δράσεων, κάτι που στην ελληνική περίπτωση δεν αποτελεί συνηθισμένη πρακτική.

6. Αποτελέσματα δράσεων επιχορηγήσεων και χρηματοδοτικών εργαλείων

- Παρόλο που η επιχειρηματικότητα μικρής κλίμακας συνεισφέρει σημαντικά, τόσο σε όρους απασχόλησης, όσο και στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία, δεν εμφανίζει υψηλό βαθμό πρόσβασης σε χρηματοδότηση, είτε με τη μορφή επιδότησης (grant) μέσω συγχρηματοδοτούμενων δράσεων κρατικών ενισχύσεων, είτε μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων.
- Κύρια πηγή χρηματοδότησης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων είναι οι ίδιοι πόροι.
- Μόνο 2 στις 10 ΜΜΕ χρησιμοποίησαν την επιδότηση ως μορφή χρηματοδότησης για την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων την τριετία 2018–2020.
- Οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις που αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία σε κλάδους όπως η χειροτεχνία και η καλλιτεχνική βιοτεχνία, θεωρούν τις επιχορηγήσεις ως το σημαντικότερο μέσο ενίσχυσης.
- Η συντριπτική πλειοψηφία των παρεχόμενων δανείων του ΤΕΠΙΧ II (91%) δόθηκαν στο πλαίσιο αντιμετώπισης των αρνητικών συνεπειών της πανδημίας το ιού Covid-19⁸³.
- Μόλις 2,8% των ελληνικών ΜΜΕ κατόρθωσε να έχει πρόσβαση στις δράσεις διευκόλυνσης της χρηματοδότησης του ΤΕΠΙΧ II.
- Αντίστοιχα, το ποσοστό συμμετοχής των ΜΜΕ στις δράσεις/επιμέρους ταμεία του ΤΕΠΙΧ I την περίοδο 2007–2013 ανήλθε σε μόλις 0,95%.⁸⁴
- Ο δείκτης «Νέα δάνεια προς ΜΜΕ» κινείται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα σε σχέση με την περίοδο πριν την οικονομική κρίση και την επίσημη είσοδο της χώρας στη μνημονιακή εποχή το 2010, καθώς μειώθηκε κατά 1,2 φορές σε σχέση με το 2009.⁸⁵
- Το μέσο επιτόκιο δανεισμού προς ΜΜΕ διαμορφώθηκε σε 3,9%, κι εξακολουθεί να είναι από τα μεγαλύτερα στην ΕΕ-27 και τη ζώνη του ευρώ.⁸⁶
- Το spread μεταξύ του μέσου επιτοκίου δανεισμού προς ΜΜΕ και των μεγάλων επιχειρήσεων αυξήθηκε σε 1,1% το 2021.⁸⁷
- Η πραγματική αποτύπωση των αποτελεσμάτων των δράσεων χρηματοδοτικών εργαλείων απαιτεί, όπως και στην περίπτωση των επιχορηγήσεων, τη θεσμοθέτηση της υποχρέωσης διενέργειας εκ των υστέρων (ex-post) αξιολογήσεων από τους φορείς σχεδιασμού και υλοποίησης των δράσεων, κάτι που στην ελληνική περίπτωση δεν αποτελεί συνηθισμένη πρακτική.

83. ο.π. 80.

84. Argyriou, T. et al, (2020).

85. OECD (2022).

86. Ο.π. 85.

87. Ο.π. 85.

7. Αναπτυξιακός Νόμος

- Η περιφερειακή διάσταση αποτελεί κρίσιμο ζήτημα στο πλαίσιο της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης το οποίο θα πρέπει να προβληματίσει ιδιαίτερα την εθνική αναπτυξιακή πολιτική, δεδομένου ότι την τρέχουσα προγραμματική περίοδο, έχουν αυξηθεί τα ποσοστά ενισχύσεων σε όλες ανεξαιρέτως τις περιοχές NUTS-2 της Ελλάδας. Εξαιρούνται όμως, οι επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε συγκεκριμένες περιοχές του νομού Αττικής (κεντρικός και νότιος τομέας), οι οποίες δεν θεωρούνται πλέον επιλέξιμες για χρηματοδότηση το πλαίσιο του νέου ΧΠΕ για την περίοδο 2022-2027.
- Η πλειοψηφία των ενταγμένων στο Ν.4399/2016 επενδυτικών σχεδίων ανήκει στις πολύ μικρές και τις μικρές επιχειρήσεις.
- Μόλις 0,00089% των πολύ μικρών επιχειρήσεων και 0,00082% των μικρών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα κάνουν χρήση των επενδυτικών κινήτρων του αναπτυξιακού νόμου.

8. Εθνικό Σχέδιο Ανασυγκρότησης και Ανάκαμψης (χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης)

- Η μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητα αντιμετωπίζεται μονομερώς ως παθογένεια και τροχοπέδη για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη ιστορικοί και κοινωνικοί παράγοντες, αλλά και βασικά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας που αναδεικνύουν το μείζονα ρόλο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Οι εξαγορές και συγχωνεύσεις επιχειρήσεων παρουσιάζονται ως η μοναδική λύση επιβίωσης των μικρών επιχειρήσεων προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες ανταγωνισμού της αγοράς μέσω της επίτευξης οικονομικών κλίμακας. Η μονοδιάστατη αυτή προσέγγιση όμως δεν λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας άνα κλάδο και μέγεθος που σε αρκετές περιπτώσεις επιτρέπουν τη δημιουργία οικονομικών κλίμακας από την ίδια τη φύση του αντικειμένου δραστηριότητας (π.χ. Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών) ή το επίπεδο γνώσεων και την τεχνογνωσία που υπάρχει σε συγκεκριμένους κλάδους σε επίπεδο μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας.
- Η ενίσχυση της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας δεν φαίνεται να αποτελεί σημαντική προτεραιότητα του ΕΣΑΑ, καθώς οι εγκεκριμένες δράσεις που στοχεύουν στις μικρές επιχειρήσεις έχουν κυρίως συμπληρωματικό χαρακτήρα προκειμένου να καλυφθούν οι σχετικές δεσμεύσεις της χώρας στο πλαίσιο της Νέας Βιομηχανικής Στρατηγικής και της Στρατηγικής για τις ΜΜΕ που έχουν συμφωνηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ενότητα 6η: Πρωτογενής έρευνα

6.1. Σκοπός και μέθοδος της έρευνας

Σκοπό της πρωτογενούς έρευνας αποτέλεσε η διάγνωση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις κατά την πρόσβασή τους σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις. Για τη διάγνωση των όποιων προβλημάτων και αδυναμιών εξετάστηκαν, αφενός συστημικά ζητήματα που σχετίζονται με την κρατική παρέμβαση σε επίπεδο συγχρηματοδοτούμενων δράσεων κι αφετέρου, ορισμένα εγγενή χαρακτηριστικά της μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητας, όπως το μέγεθος ή οι περιορισμένες δυνατότητες πληροφόρησης, τα οποία επιδρούν αρνητικά στην προσπάθεια πρόσβασής τους σε χρηματοδοτικά προγράμματα.

Η πρωτογενής έρευνα βασίστηκε σε συνεντεύξεις με ομάδες εστιασμένης συζήτησης (focus groups) που απαρτίζονταν από στελέχη δημόσιων φορέων που εμπλέκονται στο σχεδιασμό και την υλοποίηση συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, τόσο σε κεντρικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, καθώς και με εκπροσώπους και στελέχη πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων. Ειδικότερα, η πρωτογενής έρευνα εστίασε κυρίως σε προβλήματα κι εμπόδια που εντοπίζονται στις διαδικασίες των προγραμμάτων χρηματοδότησης από την προκήρυξη μίας δράσης έως την εκταμίευση των ποσών στους δικαιούχους, καθώς και στο στάδιο εκδήλωσης ενδιαφέροντος από τις μικρές επιχειρήσεις. Επίσης, πέρα από τη διάγνωση αδυναμιών που πηγάζουν από την ίδια τη φύση της μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητας, η πρωτογενής έρευνα επιχειρεί να αναδείξει πρακτικές που λειτούργησαν προς όφελος της μεγαλύτερης δυνατής συμμετοχής των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε δράσεις στήριξης της επιχειρηματικότητας, καθώς και προτάσεις για τη βελτίωση των όρων συμμετοχής στη νέα προγραμματική περίοδο.

Κατά τη διάρκεια της έρευνας πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με εκπροσώπους:

- του Ενδιάμεσου Φορέα Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα (ΕΦΕΠΑΕ),
- της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης Έργων των τομέων Βιομηχανίας, Εμπορίου και Προστασίας του Καταναλωτή (ΕΥΔΕ ΒΕΚ),
- της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (ΕΥΔ ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας),
- πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων από επιλεγμένους κλάδους της εθνικής οικονομίας με εμπειρία στην υλοποίηση επενδυτικών έργων στο πλαίσιο συγχρηματοδοτούμενων δράσεων,

οι οποίοι προσκλήθηκαν να συμμετάσχουν με σχετική επιστολή της ΓΣΕΒΕΕ. Τα κυριότερα συμπεράσματα των συναντήσεων παρουσιάζονται αναλυτικά στη συνέχεια.

6.2. Συνέντευξη με εκπροσώπους ΕΦΕΠΑΕ

6.2.1. Γενικά πληροφοριακά στοιχεία για τον ΕΦΕΠΑΕ

Ο ΕΦΕΠΑΕ είναι Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία, με αντικείμενο τη Διαχείριση Δράσεων Κρατικών Ενισχύσεων, αποτελούμενος από τους κάτωθι επτά (7) εταίρους που λειτουργούν ως ενδιάμεσοι φορείς δράσεων ΕΣΠΑ⁸⁸:

- Ελληνική Αναπτυξιακή Εταιρεία (ΕΛ.ΑΝ.ΕΤ.), με έδρα την Αθήνα.
- Διαχειριστική Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου – Ηπείρου – Ιονίων Νήσων (ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ), με έδρα την Πάτρα.
- Κέντρο Επιχειρηματικής Και Πολιτιστικής Ανάπτυξης – Αναπτυξιακή Ένωση Μακεδονίας (Κ.Ε.Π.Α. – ΑΝ.Ε.Μ.), με έδρα την Θεσσαλονίκη.
- Διαχειριστική Έργων Στήριξης ΜΜΕ – Οικονομική Συμβουλευτική Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης (ΔΕΣΜ-ΟΣ), με έδρα την Κομοτηνή.
- Αναπτυξιακή Διαχειριστική Στερεάς Ελλάδας και Θεσσαλίας (ΑΝ.ΔΙΑ), με έδρα την Λαμία.
- Αναπτυξιακή Εταιρεία Διαχείρισης Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας (Α.Ε.Δ.Ε.Π.), με έδρα τον Βόλο.
- Εταιρεία Στήριξης και Ανάπτυξης Επιχειρήσεων Κρήτης (ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΚΡΗΤΗΣ), με έδρα το Ηράκλειο.

Ο ΕΦΕΠΑΕ λειτουργεί ανελλιπώς από το 2009 ως Ενδιάμεσος Φορέας Διαχείρισης (ΕΦΔ) δράσεων κρατικών ενισχύσεων του Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα (ΕΠΑΝ ΙΙ) 2007–2013, ΕΠΑΝΕΚ 2014–2020, της Δράσης "Μεταφορικό Ισοδύναμο για τις επιχειρήσεις" για λογαριασμό του Υπουργείου Μεταφορών καθώς και πληθώρας δράσεων κρατικών ενισχύσεων σε 12 από τα 13 ΠΕΠ (ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ) 2014–2020.

6.2.2. Αποτελέσματα focus group ΕΦΕΠΑΕ

Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε την Παρασκευή, 30–9–2022 με τηλεδιάσκεψη. Από πλευράς της ΕΦΕΠΑΕ συμμετείχαν ο κ. Θανάσης Κακούδης, Διευθυντής Προγραμμάτων ΚΕΠΑ-ΑΝΕΜ και ο κ. Ναπολέων Λιόντος, υπεύθυνος δράσεων έρευνας και ανάπτυξης της ΕΛΑΝΕΤ, κατόπιν ορισμού τους με σχετική επιστολή εκπροσώπησης από πλευράς ΕΦΕΠΑΕ σε απάντηση σχετικής πρόσκλησης της ΓΣΕΒΕΕ.

Τα κύρια συμπεράσματα που προέκυψαν από τη συνέντευξη κατηγοριοποιούνται στη συνέχεια σε: (α) προβλήματα που εντοπίζονται στις διαδικασίες των προγραμμάτων χρηματοδότησης, (β) ενέργειες που έλαβαν χώρα για την άρση των εμποδίων πρόσβασης σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα και (γ) προτάσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις κρατικών ενισχύσεων.

88. Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα του ΕΦΕΠΑΕ: <https://www.efepae.gr/frontend/articles.php?cid=368&t=Tautotita-tou-Forea>.

1. Προβλήματα που εντοπίζονται στις διαδικασίες των δράσεων χρηματοδότησης

- Σύμφωνα με τη μέχρι σήμερα εμπειρία, ο ΕΦΕΠΑΕ συμμετέχει στη διαδικασία σχεδιασμού των προσκλήσεων κυρίως κατά το τελικό στάδιο πριν την έκδοση και ανάρτησή τους από τις αρμόδιες αρχές, από τις οποίες αποστέλλεται συνήθως ένα τελικό σχέδιο πρόσκλησης λίγες ημέρες πριν την έκδοσή του. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει ο απαιτούμενος χρόνος διαβούλευσης με τους φορείς έκδοσης των προσκλήσεων, ώστε να ληφθούν υπόψη σημαντικά ζητήματα που δημιουργούν προβλήματα στην αποτελεσματική υλοποίηση των δράσεων. Υπάρχει συσσωρευμένη εμπειρία των στελεχών του ΕΦΕΠΑΕ, η οποία όμως δεν λαμβάνεται συχνά υπόψη από τις κεντρικές αρχές σχεδιασμού των δράσεων. Η κατάσταση πάντως είναι διαφορετική στις δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας των ΠΕΠ, όπου οι αρμόδιοι εταίροι του ΕΦΕΠΑΕ συμμετέχουν ουσιαστικά στο στάδιο του σχεδιασμού των προσκλήσεων, κάτι που έχει θετικό αντίκτυπο στην αποτελεσματική υλοποίηση των δράσεων κρατικών ενισχύσεων με τελικούς δικαιούχους τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
- Παρατηρείται σοβαρή υστέρηση των ελληνικών ΜΜΕ σε θέματα ψηφιακού μετασχηματισμού, κάτι που δεν λαμβάνεται πάντοτε υπόψη από τους δημόσιους φορείς σχεδιασμού, με αποτέλεσμα να προκηρύσσονται πολύ συχνά δράσεις που δεν ανταποκρίνονται πάντοτε στις πραγματικές ανάγκες των ΜΜΕ της χώρας.
- Οι ελληνικές ΜΜΕ παρουσιάζουν σοβαρό πρόβλημα υποδομών και χρειάζονται περαιτέρω στήριξη μέσω κατάλληλων δράσεων κρατικών ενισχύσεων. Το εν λόγω πρόβλημα διογκώθηκε κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης της προηγούμενης δεκαετίας, κατά τη διάρκεια της οποίας παρατηρήθηκε έντονα το φαινόμενο της αποεπένδυσης παγίου κεφαλαίου.
- Στο πλαίσιο υλοποίησης των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας κατά την προγραμματική περίοδο 2014-2020 και ιδιαίτερα, τα τελευταία τέσσερα (4) έτη χρησιμοποιήθηκαν κατά κύριο λόγο αντικειμενικά κριτήρια αξιολόγησης των επενδυτικών προτάσεων, τα οποία βασίζονται κυρίως σε ιστορικά οικονομικά στοιχεία των επιχειρήσεων κι επομένως, το αποτέλεσμα της αξιολόγησης δεν μπορεί να αμφισβητηθεί εύκολα. Η αξιολόγηση με αντικειμενικά κριτήρια όμως είναι ψυχρή, καθώς δεν επιτρέπει την αξιολόγηση της επιχειρηματικής ιδέας και της προσήλωσης της επιχείρησης στην επίτευξη των στόχων μέσω της υλοποίησης του επενδυτικού σχεδίου. Από την άλλη πλευρά, τα υποκειμενικά κριτήρια αφήνουν σημαντικά περιθώρια ευελιξίας κατά το στάδιο αξιολόγησης των επενδυτικών προτάσεων και οδηγούν συχνά στην ένταξη επιχειρήσεων που τελικά, για διάφορους λόγους δεν υλοποιούν τα επενδυτικά σχέδιά τους, δεσμεύοντας με αυτό το τρόπο δημόσιους πόρους που θα μπορούσαν να διοχετευθούν σε άλλες περισσότερο έτοιμες επιχειρήσεις.
- Σημαντικός αριθμός πολύ μικρών επιχειρήσεων δεν εντάσσονται σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις λόγω της αξιολόγησης με αντικειμενικά κριτήρια κι επομένως, δεν τους δίνεται η δυνατότητα να αναπτύξουν τις δραστηριότητές τους.
- Οι συγχρηματοδοτούμενες δράσεις δεν χαρακτηρίζονται από ευελιξία. Αντίθετα, είναι ιδιαίτερα γραφειοκρατικές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να απαιτείται υψηλός βαθμός τεχνικής δεξιότητας, την οποία τις περισσότερες φορές οι πολύ μικρές επιχειρήσεις δεν διαθέτουν και για το λόγο αυτό, απευθύνονται σε συμβούλους επιχειρήσεων.

- Δεν έχει θεσμοθετηθεί η πιστοποίηση των επαγγελματικών δεξιοτήτων των συμβούλων επιχειρήσεων σε θέματα ευρωπαϊκών συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων. Θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί μία διαδικασία πιστοποίησης με κάποιο συγκεκριμένο πρότυπο από εξειδικευμένους φορείς πιστοποίησης οι οποίοι θα διαπιστεύονται με ειδική διαδικασία από το ΕΣΥΔ.
- Θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο στις δράσεις που προβλέπουν χαμηλό προϋπολογισμό να απλοποιηθούν οι διαδικασίες ώστε να μην είναι απαραίτητη η συνδρομή συμβούλων επιχειρήσεων, αλλά να μπορούν ιδιαίτερα οι πολύ μικρές επιχειρήσεις να υποβάλουν τις επενδυτικές τους προτάσεις ηλεκτρονικά με σχετική ευκολία.
- Παρατηρείται σημαντικό κενό πληροφόρησης των επιχειρήσεων ως προς τις συγχρηματοδοτούμενες δράσεις και τις προσκλήσεις που προκηρύσσονται. Ο κατακερματισμός των δράσεων λόγω πληθώρας αρμόδιων φορέων που τις προκηρύσσουν (πολλές Διαχειριστικές Αρχές, υπηρεσίες υπουργείων, περιφερειών κ.λπ.) επιτείνει το έλλειμμα πληροφόρησης και δεν συμβάλει στη μέγιστη δυνατή και αξιόπιστη πληροφόρηση των ενδιαφερόμενων.
- Δεν υπάρχει ένα ετήσιο πλάνο προκήρυξης δράσεων στήριξης και ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και των ΜΜΕ σε κεντρικό επίπεδο.
- Οι επενδυτικές προτάσεις που υποβάλλονται συνήθως δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των επιχειρήσεων. Αντίθετα, η συνήθης πρακτική είναι να προσαρμόζονται στις απαιτήσεις, τους όρους και τις προϋποθέσεις κάθε πρόσκλησης/συγχρηματοδοτούμενης δράσης, με αποτέλεσμα την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων που δεν καλύπτουν τελικά τις προσδοκίες των επιχειρήσεων.
- Παρατηρείται ανακύκλωση των επιχειρήσεων που εντάσσονται στις συγχρηματοδοτούμενες δράσεις, με αποτέλεσμα να εντάσσονται ίδιες επιχειρήσεις σε διαφορετικά προγράμματα. Υπάρχουν επιχειρήσεις που έχουν διαμορφώσει μία κουλτούρα συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και υποβάλουν πολύ συχνά προτάσεις στο πλαίσιο διαφορετικών προσκλήσεων. Κάποιες μάλιστα, περισσότερο οργανωμένες, έχουν δημιουργήσει ειδικές οργανωτικές μονάδες που απασχολούνται αποκλειστικά με την ένταξη επενδυτικών σχεδίων τους σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις.
- Το Πληροφοριακό Σύστημα Κρατικών Ενισχύσεων (ΠΣΚΕ) είναι ξεπερασμένο τεχνολογικά. Δεν μπορεί να εξυπηρετήσει τις ανάγκες των επιχειρήσεων και των φορέων που επωμίζονται την υλοποίηση και τη διαχείριση των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων. Δεν έχει τη δυνατότητα διασύνδεσης με άλλα πληροφοριακά συστήματα, όπως αυτό της ΑΑΔΕ, του Συστήματος Σώρευσης Κρατικών Ενισχύσεων, το ΟΠΣ ΕΣΠΑ, το ΟΠΣ ΑΔΕ, το ΓΕΜΗ κ.λπ. Η αδυναμία διασύνδεσης αυξάνει το διαχειριστικό κόστος, τόσο για τις επιχειρήσεις, όσο και για τους φορείς που εμπλέκονται στην υλοποίηση των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων.
- Οι συχνές παρατάσεις των προθεσμιών ολοκλήρωσης της υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων που έχουν ενταχθεί σε κάποια συγχρηματοδοτούμενη δράση, επιδρά αυξητικά στο χρόνο εκταμίευσης του ποσού χρηματοδότησης που δικαιούνται οι δικαιούχοι.

- Κατά μέσο όρο, οι εκταμιεύσεις πραγματοποιούνται σε διάστημα πέντε (5) μηνών από την υποβολή του αιτήματος από τους δικαιούχους στο ΠΣΚΕ. Η καθυστέρηση οφείλεται κατά κύριο λόγο στις ελλείψεις δικαιολογητικών τεκμηρίωσης των δαπανών που έχουν δηλωθεί στο αίτημα καταβολής χρηματοδότησης από πλευράς επιχειρήσεων. Ο χρόνος καταβολής της χρηματοδότησης επιμηκύνεται όταν το σημείο αναφοράς είναι η ένταξη του επενδυτικού έργου στη συγχρηματοδοτούμενη δράση κι εκτιμάται κατά μέσο όρο σε δέκα (10) με δώδεκα (12) μήνες.
- Οι επιχειρήσεις για να λάβουν τη χρηματοδότηση θα πρέπει να έχουν υλοποιήσει σημαντικό ποσοστό των επιλέξιμων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου. Στη συνέχεια, υποβάλουν την αίτηση για εκταμίευση του ποσού που τους αναλογεί και υπόκεινται σε διοικητικό και επιτόπιο έλεγχο του συνόλου των δαπανών που έχουν συμπεριληφθεί στο αίτημα εκταμίευσης. Αφού ολοκληρωθεί ο έλεγχος φυσικού και οικονομικού αντικειμένου από τον αρμόδιο Ενδιάμεσο Φορέα Διαχείρισης/ΕΦΔ (όπως για παράδειγμα ο ΕΦΕΠΑΕ), πραγματοποιείται η εκταμίευση του ποσού, αφού υποβληθούν τα απαραίτητα δικαιολογητικά εκταμίευσης.
- Στο θέμα των εκταμιεύσεων παρατηρείται συστημικό λάθος, το οποίο σχετίζεται άμεσα με το βαθμό ετοιμότητας και αποτελεσματικής παρακολούθησης του επενδυτικού έργου από την πλευρά των επιχειρήσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι, για την ολοκλήρωση των ελέγχων φυσικού και οικονομικού αντικειμένου των επενδυτικών έργων, απαιτούνται κατά μέσο όρο τρεις (3) επιστολές αναζήτησης των απαραίτητων δικαιολογητικών από τον ΕΦΕΠΑΕ προς τις επιχειρήσεις. Απαιτείται επομένως καλύτερη οργάνωση και από πλευράς των επιχειρήσεων και των συμβούλων που τις υποστηρίζουν.
- Για τη λήψη του ποσού χρηματοδότησης που αναλογεί στην επένδυσή τους, οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να έχουν πραγματοποιήσει τις επιλέξιμες δαπάνες με δικά τους χρήματα καταβάλλοντας στους προμηθευτές τους και τον ΦΠΑ που αναλογεί στις αγορές ενώ ο ΦΠΑ δεν είναι επιλέξιμη δαπάνη. Οι δαπάνες όπως προαναφέρθηκε πρέπει να πιστοποιηθούν από τους αρμόδιους ΕΦΔ προκειμένου να πραγματοποιηθεί η καταβολή της χρηματοδότησης. Αυτό σημαίνει ότι μόνο εκείνες οι επιχειρήσεις που διαθέτουν το απαραίτητο κεφάλαιο έχουν τη δυνατότητα να υλοποιήσουν επενδυτικές προτάσεις στο πλαίσιο συγχρηματοδοτούμενων δράσεων.
- Παρατηρείται πρόβλημα πρόσβασης των επιχειρήσεων σε τραπεζική χρηματοδότηση το οποίο δυσχεραίνει την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων. Υπάρχουν λίγες επιχειρήσεις που υλοποιούν επενδυτικά σχέδια με τραπεζικό δανεισμό. Μικρός αριθμός επιχειρήσεων πετυχαίνει να εκχωρήσει το ποσό της επιδότησης σε κάποια τράπεζα ώστε να μπορέσει να υλοποιήσει έγκαιρα το επενδυτικό σχέδιο. Ελάχιστες μικρές επιχειρήσεις υποβάλουν εγγυητική επιστολή τράπεζας για τη χορήγηση προκαταβολής.
- Κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου τα προγράμματα δεν επέβαλαν την απόδειξη από πλευράς επιχειρήσεων της δυνατότητας κάλυψης της ίδιας συμμετοχής σε ένα επενδυτικό σχέδιο. Οι επιχειρήσεις ήταν υποχρεωμένες να υποβάλουν τα εξοφλημένα τιμολόγια που αντιστοιχούσαν σε επιλέξιμες δαπάνες.
- Ο e-scrow account παρόλο που αποτελεί εξαιρετική ιδέα, βασίζεται σε έναν ιδιαίτερα γραφειοκρατικό μηχανισμό ο οποίος στην πράξη αποθαρρύνει τη χρήση του από τις επιχειρήσεις.

2. Ενέργειες άρσης των εμποδίων – Καλές πρακτικές

- Η υποχρέωση υποβολής των δικαιολογητικών ηλεκτρονικά μέσω του ΠΣΚΕ, παρόλα τα υπαρκτά και μεγάλα προβλήματα που το εν λόγω πληροφοριακό σύστημα παρουσιάζει, έχει συντελέσει στη βελτίωση της διαφάνειας των διαδικασιών.
- Οι ανοιχτές προκλήσεις, στις λίγες περιπτώσεις όπου εφαρμόστηκαν (π.χ. Ποιοτικός Εκσυγχρονισμός), λειτούργησαν θετικά και είχαν αποτέλεσμα. Προτείνεται η ευρεία χρήση τους στη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027.
- Η ευελιξία που δόθηκε κατά το στάδιο αξιολόγησης των προτάσεων στο επίπεδο των κριτηρίων αξιολόγησης είχε θετικά αποτελέσματα για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, καθώς διευκόλυνε σε σημαντικό βαθμό την πρόσβασή τους σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις.

3. Προτάσεις βελτίωσης της πρόσβασης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις

- Να υιοθετηθεί η προσέγγιση μεγάλων δράσεων με πολλές και διακριτές δυνατότητες υλοποίησης επενδυτικών σχεδίων για τις επιχειρήσεις, σε αντίθεση με τη συνήθη πρακτική που έχει ακολουθηθεί μέχρι σήμερα με τις πολλές και κατακερματισμένες συγχρηματοδοτούμενες δράσεις.
- Οι προσκλήσεις να παρέχουν ευελιξία στους δυνητικούς δικαιούχους ως προς το αντικείμενο της επένδυσης (εκσυγχρονισμός, ψηφιακός μετασχηματισμός, πράσινη μετάβαση κ.λπ.) και τις επιλέξιμες δαπάνες, με τη χρήση πάντοτε του κατάλληλου κατά περίπτωση κανονιστικού πλαισίου. Αυτό θα μειώσει σημαντικά για τις επιχειρήσεις το διαχειριστικό κόστος υποβολής και παρακολούθησης μίας επενδυτικής πρότασης.
- Να προβλεφθεί μεγάλο χρονικό διάστημα για την υποβολή των επενδυτικών προτάσεων, χωρίς προθεσμίες, ώστε οι επιχειρήσεις να έχουν το χρόνο να προετοιμαστούν καλύτερα.
- Οι επιλέξιμοι ΚΑΔ να προσδιορίζονται κατά περίπτωση, ανάλογα με το αντικείμενο του επενδυτικού σχεδίου.
- Να υπάρχει δεξαμενή επιλέξιμων δαπανών στο πλαίσιο μεγάλων δράσεων από τις οποίες η κάθε επιχείρηση να έχει τη δυνατότητα να επιλέξει αυτές που πραγματικά χρειάζεται για την περαιτέρω ανάπτυξή της.
- Η μείωση των απαιτούμενων δικαιολογητικών για την εκταμίευση θα μειώσει σημαντικά τους σχετικούς χρόνους.
- Επίσης, θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο να μην ελέγχεται το σύνολο των δαπανών ενός ενταγμένου επενδυτικού έργου, αλλά ο έλεγχος να γίνεται δειγματοληπτικά στη βάση του απλοποιημένου κόστους.
- Θα μπορούσε να δημιουργηθεί μία ειδική πλατφόρμα για τις επενδύσεις που υλοποιούνται μέσω συγχρηματοδοτούμενων δράσεων, η οποία μέσω των απαιτούμενων διασυνδέσεων να επιτρέπει τη χρήση εγγυοδοτικών εργαλείων όπως ο e-scow account και θα διευκολύνει στο μέγιστο δυνατό βαθμό την καταβολή των χρηματοδοτήσεων στις ενταγμένες επιχειρήσεις χωρίς καθυστερήσεις.

- Προτείνεται η θέσπιση κριτηρίων αξιολόγησης επενδυτικών προτάσεων με τα οποία θα βαθμολογείται θετικά η δυνατότητα απόδειξης της ίδιας συμμετοχής ή ακόμα και μεγαλύτερου ποσού από την απαιτούμενη ίδια συμμετοχή για την υλοποίηση ενός επενδυτικού σχεδίου, ώστε να προηγούνται οι επιχειρήσεις που έχουν την πρόθεση και τη σχετική δυνατότητα.
- Θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη η δημιουργία μίας δομής για την εξειδικευμένη κατάρτιση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε θέματα λήψης επιχορηγήσεων στο πλαίσιο υλοποίησης επενδυτικών σχεδίων, καθώς και στις απαιτήσεις που δημιουργούν οι συγχρηματοδοτούμενες δράσεις.

6.3. Συνέντευξη με εκπροσώπους ΕΥΔΕ ΒΕΚ

6.3.1. Γενικά πληροφοριακά στοιχεία για την ΕΥΔΕ ΒΕΚ

Η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης και Εφαρμογής Βιομηχανίας, Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή (ΕΥΔΕΒΕΚ) συστάθηκε με το άρθρο 160 του ν. 4635/2019 στο Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων. Ειδικότερα, η ΕΥΔΕ-ΒΕΚ διαδέχθηκε την Ειδική Υπηρεσία «Επιτελική Δομή ΕΣΠΑ Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού Τομέων Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή» της Προγραμματικής Περιόδου 2007-2013 και σύμφωνα με τις αρμοδιότητές της, όπως καθορίζονται στην υπουργική απόφαση 128864/11-12-2019 (ΦΕΚ Β' /4559) δύναται να αναλάβει τη διαχείριση μέρους του ΕΠΑΝΕΚ ή άλλου τομεακού ή περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος ή καθήκοντα της Διαχειριστικής Αρχής του οικείου Ε.Π., σύμφωνα με τα οριζόμενα στις εκάστοτε αποφάσεις ορισμού της ως Ενδιάμεσου Φορέα αναφορικά με δράσεις που εντάσσονται στους τομείς βιομηχανίας, εμπορίου και προστασίας καταναλωτή. Η ΕΥΔΕ-ΒΕΚ είναι οργανωμένη σε τέσσερις (4) οργανωτικές μονάδες: (α) Μονάδα Α' Προγραμματισμού και Ανάπτυξης, (β) Μονάδα Β1 Διαχείρισης Πράξεων, (γ) Μονάδα Β2 Υλοποίησης Πράξεων και Μονάδα Γ Οργάνωσης και Διοικητικής Υποστήριξης.

Οι αρμοδιότητες της ΕΥΔΕ-ΒΕΚ ως προς το σχεδιασμό και την υλοποίηση συγχρηματοδοτούμενων δράσεων κρατικών ενισχύσεων με δικαιούχους επιχειρήσεις είναι ενδεικτικά, οι ακόλουθες:

- Παρακολούθηση της προόδου και της εξέλιξης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2014 - 2020 και άλλων συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων/ χρηματοδοτικών εργαλείων, προκειμένου να εντοπίσει και να εξασφαλίσει τη χρηματοδότηση Δράσεων, που σχετίζονται με τους τομείς Βιομηχανίας - Εμπορίου & Προστασίας Καταναλωτή του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων.
- Παρακολούθηση των εθνικών και διεθνών εξελίξεων των πολιτικών του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων στους τομείς Βιομηχανίας - Εμπορίου & Προστασίας Καταναλωτή σε σχέση με το ΕΣΠΑ 2014 - 2020 και άλλα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα/ χρηματοδοτικά εργαλεία, καθώς και του σχετικού εθνικού και κοινοτικού νομοθετικού και κανονιστικού πλαισίου.
- Διατύπωση προτάσεων σε συνεργασία με την εκάστοτε αρμόδια Διαχειριστική Αρχή, για τη διαμόρφωση του περιεχομένου των προσκλήσεων δράσεων που εμπíπτουν στις πολιτικές των τομέων Βιομηχανίας - Εμπορίου & Προστασίας Καταναλωτή.

- Παρακολούθηση της προόδου των δράσεων των τομέων Βιομηχανίας – Εμπορίου & Προστασίας Καταναλωτή και της επίτευξης των δεικτών των πράξεων.
- Υποστήριξη των υπηρεσιών και των εποπτευόμενων φορέων του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων ως προς την ωρίμανση εν δυνάμει επιλέξιμων δράσεων στους τομείς Βιομηχανίας – Εμπορίου & Προστασίας Καταναλωτή στο πλαίσιο των εκάστοτε σχετικών Προσκλήσεων.
- Υλοποίηση αρμοδιοτήτων Ενδιάμεσου Φορέα δράσεων κρατικών ενισχύσεων στους τομείς Βιομηχανίας – Εμπορίου & Προστασίας Καταναλωτή με αποδέκτες επιχειρήσεις (σύνταξη και δημοσίευση προσκλήσεων, αξιολόγηση – ένταξη – απόρριψη επενδυτικών προτάσεων, παρακολούθηση φυσικού και οικονομικού αντικείμενου, διενέργεια διοικητικών και επιτόπιων ελέγχων, έκδοση αποφάσεων ολοκλήρωσης επενδυτικών έργων, έλεγχος τήρησης μακροχρόνιων υποχρεώσεων δικαιούχων κ.λπ.).

6.3.2. Αποτελέσματα focus group ΕΥΔΕ ΒΕΚ

Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη, 12-10-2022 με τηλεδιάσκεψη. Από πλευράς της ΕΥΔΕ ΒΕΚ συμμετείχαν η κ. Σμαράγδα Ζησοπούλου, προϊσταμένη της Μονάδας Α' Προγραμματισμού και Ανάπτυξης, πρώην προϊσταμένη της Μονάδας Β' Σχεδιασμού και Αξιολόγησης της Ειδικής Υπηρεσίας Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης (ΕΥΣΣΑ)⁸⁹ και η κ. Θεώνη Πετρίτση, στέλεχος της Μονάδας Α' Προγραμματισμού και Ανάπτυξης κατόπιν ανταπόκρισης με ηλεκτρονικό μήνυμα σε σχετική πρόσκληση που εστάλη από τη ΓΣΕΒΕΕ.

Τα κύρια συμπεράσματα που προέκυψαν από τη συνέντευξη κατηγοριοποιούνται στη συνέχεια σε: (α) αδυναμίες και προβλήματα που εντοπίζονται στις διαδικασίες σχεδιασμού των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και των δράσεων χρηματοδότησης, (β) προκλήσεις κατά την Προγραμματική Περίοδο 2021-2027.

1. Αδυναμίες και προβλήματα που εντοπίζονται στις διαδικασίες σχεδιασμού των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και των δράσεων χρηματοδότησης

- Στην Ελλάδα δεν έχουν γίνει αξιολογήσεις των επιπτώσεων των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας που έχουν προκηρυχθεί στο πλαίσιο υλοποίησης των Επιχειρησιακών

89. Κατά την προγραμματική περίοδο 2014-2020 η ΕΥΣΣΑ είχε τις αρμοδιότητες παρακολούθησης και αξιολόγησης θεμάτων και πολιτικών που αφορούν στην οικονομική, κοινωνική και χωρική συνοχή σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, βάσει των οποίων διαμορφώνεται η στρατηγική για την περιφερειακή και αστική ανάπτυξη. Επιπλέον, η ΕΥΣΣΑ παρέχει οδηγίες και κατευθύνσεις για το σχεδιασμό και την αξιολόγηση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ, ενώ έχει και την ευθύνη για την καθοδήγηση, την παρακολούθηση και το συντονισμό της πληροφόρησης και επικοινωνίας για το ΕΣΠΑ. Ταυτόχρονα αποτελεί την Διαχειριστική Αρχή του Επιχειρησιακού Προγράμματος Τεχνική Βοήθεια, το οποίο υποστηρίζει την διαχείριση του ΕΣΠΑ 2014-2020, ενώ συντονίζει και τις δράσεις τεχνικής βοήθειας των επιμέρους Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Η ΕΥΣΣΑ ανήκει οργανικά στην Εθνική Αρχή Συντονισμού (ΕΑΣ) του ΕΣΠΑ, η οποία ανέλαβε το ρόλο της Κεντρικής Διαχειριστικής Αρχής του ΕΣΠΑ 2014-2020 αποτελούμενη από έξι (6) Ειδικές Υπηρεσίες και συγκεκριμένα, την Ειδική Υπηρεσία Στρατηγικής, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης (ΕΥΣΣΑ), την Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού της Εφαρμογής (ΕΥΣΕ), την Ειδική Υπηρεσία Θεσμικής Υποστήριξης (ΕΥΘΥ), την Ειδική Υπηρεσία Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος (ΕΥ ΟΠΣ), την Ειδική Υπηρεσία Κρατικών Ενισχύσεων (ΕΥΚΕ) και την Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού και Παρακολούθησης Δράσεων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΥΣΕΚΤ).

Προγραμμάτων. Ως κύρια αιτία προτάσσεται από τους εκάστοτε ιθύνοντες η απουσία συγκεκριμένης οργανωτικής δομής με συγκεκριμένες αρμοδιότητες συντονισμού και παρακολούθησης των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας. Αντίθετα, η συνήθης πρακτική αφορά στη διενέργεια αξιολογήσεων αποτίμησης των δράσεων σε όρους απορροφητικότητας με βάση τις εντάξεις επενδυτικών έργων και εκταμιεύσεων.

- Δεν έχει υιοθετηθεί μεθοδολογία για τη διενέργεια των αξιολογήσεων επιπτώσεων των δράσεων, ούτε και η απαιτούμενη κουλτούρα στους φορείς που εμπλέκονται στο σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.
- Από στοιχεία μελετών της ΕΥΔΕ ΒΕΚ⁹⁰ προκύπτει ότι οι τελικοί δικαιούχοι των δράσεων είναι αδύναμοι, δηλαδή δεν διαθέτουν την κατάλληλη τεχνογνωσία σε οικονομικό, χρηματοοικονομικό, επιστημονικό και τεχνικό επίπεδο.
- Στις δράσεις ενίσχυσης ΜΜΕ του μεταποιητικού τομέα το ποσό δημόσιας δαπάνης σε όρους εκταμίευσης προς τους τελικούς δικαιούχους ανέρχεται κατά μέσο όρο στο ποσό των 130 χιλ.€ άνα δικαιούχο.
- Στα ερευνητικά προγράμματα που χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΠΑνΕΚ, μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων εγκατέλειψαν τις συνεργασίες τους με ερευνητικά ιδρύματα και πανεπιστήμια, ενώ είναι αμφίβολη η επίδραση των εν λόγω ερευνητικών δράσεων στην επιχειρηματικότητα.
- Ο προϋπολογισμός της Έξυπνης Εξειδίκευσης διαμορφώθηκε στο ποσό του 1,2 δις € την περίοδο 2014–2020 εκ των οποίων περίπου 1 δις € κατευθύνθηκε σε υποδομές έρευνας και μόλις 200 χιλ. € στην επιχειρηματικότητα, ενώ αυξήθηκε σε περίπου 2,5 δις € την περίοδο 2021–2027, με την προϋπόθεση ότι οι δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας θα πρέπει να έχουν οπωσδήποτε συνάφεια με την Στρατηγική της Έξυπνης Εξειδίκευσης.
- Το Πληροφοριακό Σύστημα Κρατικών Ενισχύσεων (ΠΣΚΕ) είναι ιδιαίτερα προβληματικό σε επίπεδο σχεδιασμού. Απαιτεί παραμετροποιήσεις ανάλογα με τις απαιτήσεις, τους όρους, τις προϋποθέσεις και τα κριτήρια αξιολόγησης της κάθε δράση κρατικής ενίσχυσης. Το γεγονός αυτό δημιουργεί σημαντικές καθυστερήσεις και αυξάνει το διαχειριστικό κόστος, τόσο για τις υπηρεσίες, όσο και για τους επενδυτές. Ειδικά για τους τελευταίους, το ΠΣΚΕ δεν έχει τη δυνατότητα άντλησης στοιχείων από άλλες εφαρμογές του δημοσίου (ΑΑΔΕ, ΕΡΓΑΝΗ κ.λπ.), με αποτέλεσμα οι επενδυτές να πρέπει να τα υποβάλουν στο ΠΣΚΕ με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τη λειτουργία του εν λόγω πληροφοριακού συστήματος.
- Η οικονομική κρίση εξαιτίας των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας του Covid-19 επηρέασε σημαντικά το σχεδιασμό των δράσεων, οι οποίες επικεντρώθηκαν αποκλειστικά στη στήριξη των επιχειρήσεων προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις έκτακτες συνθήκες που διαμορφώθηκαν στην οικονομία και όχι στην ανάπτυξή τους.
- Παρατηρείται πρόβλημα κατεύθυνσης των πόρων και έλλειμμα δομών στήριξης των επιχειρηματιών.

90. Οι αδυναμίες και τα προβλήματα έχουν εντοπιστεί σε μελέτες που έχουν χρηματοδοτηθεί από την ΕΥΔΕ ΒΕΚ και οι οποίες αποτελούν μέρος της βιβλιογραφίας του παρόντος ερευνητικού έργου.

- Υπάρχει μεγάλος όγκος πληροφόρησης για τις δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, όμως η πληροφορία είναι κατακερματισμένη ακολουθώντας τις δομές της δημόσιας διοίκησης. Απαιτείται μία δομή στήριξης της επιχειρηματικότητας που θα αναλάβει μεταξύ άλλων και το ρόλο της παροχής αξιόπιστης πληροφόρησης προς τις επιχειρήσεις.
- Παρατηρείται σοβαρό έλλειμμα συντονισμού των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας. Αυτό έχει ως συνέπεια την ίδια στιγμή να προκηρύσσονται πανομοιότυπες δράσεις σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο.
- Οι επιχειρήσεις ανταποκρίνονται στις προσκλήσεις προκειμένου να λάβουν κρατική ενίσχυση για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους, όμως δεν είναι εκπαιδευμένες και προσανατολισμένες προς την επίτευξη νέων στόχων που πηγάζουν από τη Στρατηγική της Έξυπνης Εξειδίκευσης ή την ανάγκη δημιουργίας προστιθέμενης αξίας στην οικονομία.
- Όπως προκύπτει από τις εκταμιεύσεις προς τους τελικούς δικαιούχους, η πραγματική απορρόφηση των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας του ΕΣΠΑ 2014-2020 κινείται σε χαμηλά επίπεδα.
- Η έλλειψη ίδιων πόρων αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για τη λήψη απόφασης σχετικά με την υλοποίηση ενός επενδυτικού σχεδίου για τις επιχειρήσεις. Το τραπεζικό σύστημα δεν βοηθάει τη μικρή επιχειρηματικότητα προς την κατεύθυνση ανάπτυξης.
- Παρατηρείται εξοικείωση των επιχειρήσεων με τις προσκλήσεις, όμως σε περισσότερο σύνθετες δράσεις παρατηρούνται προβλήματα ως προς την ανταπόκρισή τους στις απαιτήσεις των δράσεων.
- Η απαίτηση κάλυψης της ίδιας συμμετοχής που ίσχυε τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους, στις δράσεις του ΕΣΠΑ 2014-2020 καλύφθηκε με άλλους τρόπους (π.χ. πιστοποίηση μέσω τιμολογίων, δάνεια).
- Ο χρόνος αξιολόγησης των επενδυτικών προτάσεων είναι ιδιαίτερα μεγάλος με αποτέλεσμα να καθυστερεί σημαντικά η έκδοση των αποφάσεων ένταξης και η υλοποίηση των επενδυτικών σχεδίων.
- Παρατηρούνται σημαντικές καθυστερήσεις στις εκταμιεύσεις των ποσών που αντιστοιχούν στους δικαιούχους, λόγω καθυστερήσεων στην ολοκλήρωση των ελέγχων φυσικού και οικονομικού αντικειμένου και της πληθώρας δικαιολογητικών που ζητούνται σε κάθε εκταμίευση από τους επενδυτές.
- Η αύξηση του πληθωρισμού έχει οδηγήσει στην υποβολή σημαντικού αριθμού αιτημάτων τροποποίησης του φυσικού και οικονομικού αντικειμένου και κατ'επέκταση του προϋπολογισμού των επενδυτικών σχεδίων, με αποτέλεσμα να αυξάνεται σημαντικά στο διαχειριστικό κόστος, τόσο για τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες και φορείς, όσο και στις επιχειρήσεις.
- Ο βαθμός υλοποίησης των ενταγμένων επενδυτικών σχεδίων στις δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας της ΕΥΔΕ ΒΕΚ είναι χαμηλός.

2. Προκλήσεις κατά την Προγραμματική Περίοδο 2021–2027

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πιέζει τα κράτη-μέλη να περιορίσουν τη χρήση του Κανονισμού Ήσσονος Σημασίας (De Minimis) με την αιτιολογία ότι οι επενδύσεις χαμηλού προϋπολογισμού δεν έχουν αναπτυξιακό χαρακτήρα.
- Στο νέο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» η στήριξη της επιχειρηματικότητας πολύ μικρού μεγέθους δεν φαίνεται να αποτελεί προτεραιότητα. Το ίδιο φαίνεται να ισχύει και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Στο νέο ΕΣΠΑ 2021–2027 κλειδί αποτελούν οι αναγκαίοι όροι που αντικαθιστούν τις αιρεσιμότητες (conditionalities) του ΕΣΠΑ 2014–2020. Οι αναγκαίοι όροι αναφέρονται σε συγκεκριμένες δράσεις που το κράτος-μέλος πρέπει να κάνει προκειμένου να εφαρμόσει το νομοθετικό πλαίσιο που έχει θεσπίσει. Πλέον τα αιτήματα πληρωμής της χώρας θα συνδέονται με τους αναγκαίους όρους. Η χώρα θα χρηματοδοτεί τις δράσεις με εθνικούς πόρους κι εφόσον ικανοποιούνται οι αναγκαίοι όροι, τότε θα της καταβάλλονται τα αντίστοιχα ποσά από τον προϋπολογισμό των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων.
- Στο ΕΣΠΑ 2021–2027 έχει αλλάξει η στόχευση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εισαγωγή του όρου της βιομηχανικής καινοτομίας και η σύνδεσή του με την επιχειρηματικότητα.
- Σύμφωνα με τη νέα Βιομηχανική Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δίδυμη μετάβαση/ twin transition (ψηφιακός μετασχηματισμός, πράσινη μετάβαση), τη νέα προγραμματική περίοδο οι δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας πρέπει να κατευθυνθούν προς τις τεχνολογίες αιχμής, τα 14 βιομηχανικά οικοσυστήματα⁹¹ και με στόχο τη μεγέθυνση των επιχειρήσεων.
- Είναι σημαντικό η στόχευση να κατευθυνθεί προς δράσεις που θα συνδράμουν στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία.
- Η Στρατηγική της Έξυπνης Εξειδίκευσης πρέπει να σχεδιάζεται σε κεντρικό και όχι σε περιφερειακό επίπεδο.
- Η διαδικασία της επιχειρηματικής ανακάλυψης απαιτεί σύνδεση με τις αλυσίδες αξίας.
- Για πρώτη φορά το ΕΤΠΑ χρηματοδοτεί την περίοδο 2021–2027 την κατάρτιση και τις επαγγελματικές δεξιότητες και ειδικότερα, το up-skilling και re-skilling σε σχέση με την Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης και το μοντέλο «Βιομηχανία 4.0». Επίσης, η κατάρτιση χρηματοδοτείται για τους εν λόγω σκοπούς από το ΕΚΤ στο πλαίσιο του Ειδικού Στόχου 4 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα».
- Κρίνεται σκόπιμο να εξετασθεί η χρηματοδότηση δράσεων για τη μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητα από το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021–2025.

91. Τα 14 βιομηχανικά οικοσυστήματα είναι τα εξής: οι κατασκευές, ο ψηφιακός κλάδος, η υγεία, ο αγροδιατροφικός τομέας, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, οι ενεργοβόρες βιομηχανίες, οι μεταφορές και η αυτοκινητοβιομηχανία, τα ηλεκτρονικά είδη, ο κλωστοϋφαντουργικός τομέας, η αεροδιαστημική και η άμυνα, ο πολιτιστικός και ο δημιουργικός κλάδος, ο τουρισμός, η οικονομία εγγύτητας και η κοινωνική οικονομία, καθώς και το λιανικό εμπόριο (https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-industrial-strategy_el).

6.4. Συνέντευξη με εκπροσώπους ΕΥΔ Ε.Π. Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

6.4.1. Γενικά πληροφοριακά στοιχεία για το Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας

Η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας⁹² είναι αρμόδια, μεταξύ άλλων, για το σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων κρατικών ενισχύσεων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στις γεωγραφικές περιοχές που εντάσσονται στα όρια των αρμοδιοτήτων της. Ειδικότερα, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος καταλαμβάνει το βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου και το δυτικό άκρο της Στερεάς Ελλάδος και απαρτίζεται από τους Νομούς Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας.

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, εφαρμόζοντας τις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, από το Σεπτέμβριο του 2012 ξεκίνησε υπό το συντονισμό της ΕΥΔ Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας ευρεία διαβούλευση για τη διαμόρφωση της Περιφερειακής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3) δίνοντας έμφαση στην επένδυση, στην έρευνα, στην καινοτομία και στην επιχειρηματικότητα. Η διαμόρφωση της Περιφερειακής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης αποτελούσε άλλωστε αιρεσιμότητα (conditionality) για τη χρήση των πόρων του Θεματικού Στόχου 1 «Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας». Η συγκεκριμένη αιρεσιμότητα καλύφθηκε με την έγκριση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης RIS3 της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας τον Ιούλιο του 2015⁹³. Οι τομείς που καθορίστηκαν ως προτεραιότητες στο πλαίσιο της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας είναι οι ακόλουθοι:

- Αγροδιατροφή.
- Τουρισμός - Πολιτισμός.
- Μικροηλεκτρονική - Προηγμένα Υλικά.
- Τεχνολογίες Πληροφορικής & Επικοινωνιών (οριζόντια).
- Ενεργειακές Εφαρμογές (οριζόντια).

Ο συνολικός προϋπολογισμός Δημόσιας Δαπάνης του Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας κατά την προγραμματική περίοδο 2014-2020 όπως διαμορφώθηκε σύμφωνα με την 5η αναθεώρηση ανέρχεται σε 449,3 εκ. ευρώ, εκ των οποίων 352 εκ. ευρώ συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και 97 εκ. ευρώ από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Στους διακηρυγμένους στόχους του προγράμματος συμπεριλαμβάνονται η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, η μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και η αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας. Ενδεικτικές δράσεις στήριξης της επιχειρηματικότητας περιλαμβάνουν ενδεικτικά τη στήριξη της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων, την ανάπτυξη νέων και τεχνολογικά αναβαθμισμένων προϊόντων

92. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <https://dytikiellada.gr/191-2/>.

93. ΕΥΔ Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας (2015), Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας https://dytikiellada.gr/wp-content/uploads/2016/01/RIS3_%CE%94%CE%95_2-2015.pdf.

και υπηρεσιών, τη βελτίωση της ικανότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων να αναπτύσσονται σε περιφερειακές, εθνικές και διεθνείς αγορές και να συμμετέχουν σε διαδικασίες καινοτομίας, η αναβάθμιση και ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός και ο ψηφιακός μετασχηματισμός της βιομηχανίας κ.λπ.

6.4.2. Αποτελέσματα focus group ΠΕΠ

Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη 21-9-2022 με τηλεδιάσκεψη. Από πλευράς της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας συμμετείχε ο κ. Αριστείδης Μαμασιούλας, στέλεχος της Μονάδας Α' Προγραμματισμού και Αξιολόγησης κατόπιν ορισμού του με σχετική επιστολή εκπροσώπησης σε απάντηση σχετικής πρόσκλησης της ΓΣΕΒΕΕ.

Τα κύρια συμπεράσματα που προέκυψαν από τη συνέντευξη κατηγοριοποιούνται στη συνέχεια σε: (α) προβλήματα που εντοπίζονται στις διαδικασίες των προγραμμάτων χρηματοδότησης, (β) ενέργειες που έλαβαν χώρα για την άρση των εμποδίων πρόσβασης σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα και (γ) προτάσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις κρατικών ενισχύσεων. Ειδικότερα:

1. Προβλήματα που εντοπίζονται στις διαδικασίες των δράσεων χρηματοδότησης

- Δυσκολία αποδοχής των προτάσεων της Περιφέρειας για δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας από τις κεντρικές αρχές που είναι επιφορτισμένες με την τήρηση του κανονιστικού πλαισίου χορήγησης κρατικών ενισχύσεων και ειδικότερα, την Ειδική Υπηρεσία Κρατικών Ενισχύσεων (ΕΥΚΕ) ως προς το αντικείμενο των δράσεων και ειδικότερα, εάν θα είναι οριζόντιες ή στοχευμένες σε επιλεγμένους κλάδους.
- Επιλογή τελικά λιγότερων προτάσεων για δράσεις κρατικών ενισχύσεων από τις αρχικά υποβληθείσες από την υπηρεσία.
- Σημαντική καθυστέρηση στην ανεύρεση Ενδιάμεσων Φορέων Διαχείρισης (ΕΦΔ) των δράσεων. Τα ερευνητικά έργα ανατέθηκαν στην ΕΥΔ Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας, ενώ σημαντικός αριθμός δράσεων υλοποιήθηκε από τη Διεύθυνση Ανάπτυξης και Προγραμματισμού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, η οποία έχει σημαντική εμπειρία στην υλοποίηση παρεμβάσεων στο πλαίσιο του εκάστοτε ισχύοντος Αναπτυξιακού Νόμου και τέλος, στον ΕΦΕΠΑΕ. Ειδικά, ως προς τον ΕΦΕΠΑΕ, σημειώνεται ότι παρατηρήθηκε σημαντική καθυστέρηση στην έναρξη υλοποίησης των δράσεων που ανέλαβε, καθώς το χρονικό διάστημα για την υπογραφή της σχετικής σύμβασης ανήλθε σε τρία (3) έτη.
- Ευρεία χρήση του Κανονισμού 'Ησσονος Σημασίας De Minimis που οδηγεί πολύ συχνά στην εξάντληση του ορίου χορήγησης κρατικής ενίσχυσης που προβλέπεται στον εν λόγω κανονισμό σε διάστημα τριετίας (200 χιλ. ευρώ) από την πλειοψηφία των μικρών επιχειρήσεων.
- Χαμηλός βαθμός συμμετοχής των εταίρων στις διαβουλεύσεις των δράσεων του ΠΕΠ.
- Έλλειψη περιοδικότητας των προσκλήσεων συμμετοχής των επιχειρήσεων, η οποία οφείλεται κατά κύριο λόγο στους διαθέσιμους κάθε φορά πόρους.

- Απουσία νομικού πλαισίου για τη διενέργεια των αξιολογήσεων των επενδυτικών προτάσεων που υποβάλλονται από δυνητικούς δικαιούχους/επιχειρήσεις στο πλαίσιο προσκλήσεων δράσεων/προγραμμάτων κρατικών ενισχύσεων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και για τον καθορισμό δίκαιων αμοιβών για τους αξιολογητές σε σχέση με το έργο τους ανά δράση.
- Χορήγηση μεγάλου αριθμού παρατάσεων επί της προθεσμίας υποβολής των προτάσεων με σχετικές αποφάσεις του αρμόδιου διοικητικού οργάνου (περιφερειάρχης), πρακτική η οποία ζημιώνει κυρίως εκείνες τις επιχειρήσεις που έχουν υποβάλει έγκαιρα ολοκληρωμένες και σοβαρά τεκμηριωμένες επενδυτικές προτάσεις δείχνοντας την πρόθεσή τους να αναπτυχθούν επιχειρηματικά.
- Δυσλειτουργία του Πληροφοριακού Συστήματος Κρατικών Ενισχύσεων (ΠΣΚΕ) και αδυναμίες στη διαλειτουργικότητά του με το ΟΠΣ ΕΣΠΑ και άλλα πληροφοριακά συστήματα, η οποία δυσχεραίνει το έργο, τόσο των ενδιαφερόμενων επιχειρήσεων, όσο και των διαχειριστικών αρχών. Έχουν γίνει βήματα προς τη βελτίωσή του, αλλά απαιτούνται κι άλλα προς την κατεύθυνση απλοποίησης της διαδικασίας, ώστε το σύστημα να γίνει περισσότερο φιλικό προς τον χρήστη.
- Τα κριτήρια αξιολόγησης των επενδυτικών προτάσεων δεν είναι πάντοτε αντιπροσωπευτικά των δυνατοτήτων των επιχειρήσεων, αλλά και των προθέσεών τους να υλοποιήσουν το επενδυτικό σχέδιο που έχουν υποβάλει.
- Σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων που εντάσσεται σε δράσεις κρατικών ενισχύσεων τελικά δεν υλοποιεί το ενταγμένο επενδυτικό έργο.
- Στο στάδιο της εκταμίευσης παρατηρούνται σημαντικές καθυστερήσεις οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις ανέρχονται σε έξι (6) μήνες από την υποβολή του αιτήματος εκ μέρους των επιχειρήσεων. Το γεγονός αυτό συντελεί με τη σειρά του στη διόγκωση των προβλημάτων ρευστότητας που αντιμετωπίζουν ιδίως οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις.
- Πολύ χαμηλός βαθμός χρήσης του e-scrow account λόγω αυξημένης γραφειοκρατίας (απαιτείται υπογραφή σύμβασης μεταξύ της ΕΥΔ, του αρμόδιου ΕΦΔ, του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων και του Υπουργείου Οικονομικών) και χαμηλού ορίου εγγύησης εκ μέρους του ελληνικού δημοσίου, το οποίο καλύπτει μόνο το 40% του προϋπολογισμού της επένδυσης για τη χορήγηση προκαταβολής.
- Επίσης, για τη χρήση του e-scrow account δεν καλύπτονται λειτουργικά έξοδα των επιχειρήσεων, αλλά μόνο τιμολόγια αγοράς εξοπλισμού κι επομένως, προορίζεται για σχετικά μεγάλα ποσά.
- Στην πλειοψηφία των δράσεων δεν επαληθεύονται οι προσδοκίες συμμετοχής δυνητικών δικαιούχων. Συνήθως, η συμμετοχή είναι πολύ κάτω του αναμενόμενου, παρόλο που τα ποσοστά ενίσχυσης είναι υψηλά, είτε με τη χρήση του Κανονισμού De Minimis, είτε των διατάξεων του ΓΑΚ 651/2014, όπως ισχύει.
- Παρατηρείται σημαντικό έλλειμμα αξιόπιστων στατιστικών στοιχείων και δεδομένων εκ μέρους του Κράτους, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν κατάλληλα κατά τη

διαδικασία σχεδιασμού των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.

- Παρουσιάζεται εξαιρετικά χαμηλός βαθμός στήριξης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων που θέλουν να υλοποιήσουν επενδυτικά σχέδια με την ένταξή τους σε κάποια δράση ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας από το τραπεζικό σύστημα.

2. Ενέργειες άρσης των εμποδίων

- Σημαντικό βήμα απλούστευσης της διαδικασίας και αύξησης της διαφάνειας αποτέλεσε η καθιέρωση της ηλεκτρονικής υποβολής των δικαιολογητικών εκ μέρους των δυνητικών και των τελικών δικαιούχων μέσω του ΠΣΚΕ.
- Θετικά λειτούργησε επίσης, η αύξηση των ποσών των δόσεων καταβολής της χρηματοδότησης, πρακτική όμως που πρέπει να συνδυασθεί με περισσότερο εύλεκτο πληροφοριακό σύστημα το οποίο θα διευκολύνει τις διαδικασίες ελέγχου και εκταμίευσης στο πλαίσιο μίας θεσμοθετημένης και αυτοματοποιημένης διαδικασίας.
- Οι επιχειρήσεις δεν υποχρεώθηκαν να προσκομίσουν αποδεικτικά κάλυψης του ποσοστού ίδιας συμμετοχής στην επένδυση (π.χ. με αύξηση μετοχικού κεφαλαίου, χρήση αποθεματικών, τραπεζικό δάνειο). Αρκούσε η χρήση ρευστών διαθεσίμων και η υποβολή των αντίστοιχων τιμολογίων για την καταβολή του αντίστοιχου ποσοστού ενίσχυσης στο σύνολο του ενγκεκριμένου προϋπολογισμού της επένδυσης.

3. Προτάσεις βελτίωσης της πρόσβασης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις

- Χρειάζονται στοχευμένες και όχι οριζόντιες δράσεις στήριξης της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας με επικέντρωση σε κλάδους που έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν αξία στην οικονομία.
- Αποφυγή αποσπασματικών δράσεων και στροφή σε ολοκληρωμένες παρεμβάσεις στήριξης της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας.
- Καθιέρωση πρόβλεψης για περιοδικότητα των προσκλήσεων.
- Απαιτείται στροφή προς αναπτυξιακές δράσεις και όχι σε δράσεις στήριξης της επιβίωσης των επιχειρήσεων, όπως οι επιστρεπτές προκαταβολές που χρησιμοποιήθηκαν κάτω από έκτακτες συνθήκες.
- Επικέντρωση σε δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας ευκαιρίας και όχι της επιχειρηματικότητας ανάγκης.
- Στήριξη των συνεργασιών μεταξύ επιχειρήσεων (π.χ. επιχειρηματικοί συνεργατικοί σχηματισμοί – clusters).

6.5. Συνέντευξη με εκπροσώπους επιχειρήσεων

Το focus group με εκπροσώπους μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων πραγματοποιήθηκε την Τρίτη 25-10-2022 με τηλεδιάσκεψη. Στο συγκεκριμένο focus group συμμετείχαν ιδιοκτήτες και εκπρόσωποι ξενοδοχειακών καταλυμάτων από τον κλάδο του τουρισμού, επιχειρήσεων με

αντικείμενο την κατασκευή ηλιακών ενεργειακών συστημάτων, τις επιγραφές και τις ψηφιακές εκτυπώσεις που κατατάσσονται στατιστικά στον τομέα της μεταποίησης και το εμπόριο.

Τα κύρια συμπεράσματα που προέκυψαν από τη συνέντευξη κατηγοριοποιούνται στη συνέχεια σε: (α) προβλήματα που εντοπίζονται στις διαδικασίες των προγραμμάτων χρηματοδότησης, (β) προτάσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις κρατικών ενισχύσεων. Ειδικότερα:

1. Προβλήματα που εντοπίζονται στις διαδικασίες των δράσεων χρηματοδότησης

- Οι προσκλήσεις είναι ιδιαίτερα περίπλοκες και χρειάζεται αποδελτίωσή τους από κάποιον εξειδικευμένο σύμβουλο επιχειρήσεων προκειμένου να γίνουν κατανοητές από τις επιχειρήσεις.
- Το Πληροφοριακό Σύστημα Κρατικών Ενισχύσεων (ΠΣΚΕ) δεν είναι ιδιαίτερα φιλικό προς το χρήστη, είναι αργό, δεν διαθέτει εξυπηρετικό helpdesk, δεν ευνοεί την επικοινωνία με τις αρμόδιες αρχές, ενώ οι προσκλήσεις απαιτούν μεγάλο όγκο δικαιολογητικών τα οποία δημιουργούν περαιτέρω διαχειριστικά ζητήματα στο σύστημα. Επίσης, δεν προβλέπει τη διαλειτουργικότητά του με άλλα πληροφοριακά συστήματα του δημόσιου τομέα.
- Το ΠΣΚΕ είναι πολύ αργό και δύσχρηστο σε σχέση με το αντίστοιχο πληροφοριακό σύστημα που χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα προγράμματα που διαχειρίζεται, στα οποία οι διαδικασίες είναι απλουστευμένες, εστιάζουν στην υποβληθείσα πρόταση και δεν απαιτούν την εκ των προτέρων υποβολή δικαιολογητικών.
- Η αξιολόγηση του κριτηρίου της καινοτομίας που απαιτείται σε αρκετές προσκλήσεις δεν βασίζεται σε καθαρά αντικειμενικά κριτήρια, με αποτέλεσμα η τελική μοριοδότησή του να είναι προβληματική.
- Ο υπολογισμός του Εσωτερικού Βαθμού Απόδοσης – EBA (Internal Rate of Return – IRR) που βαθμολογείται ως κριτήριο αξιολόγησης στο πλαίσιο αρκετών προσκλήσεων, βασίζεται κατά κύριο λόγο σε υποκειμενικές προβλέψεις εσόδων και εξόδων, ενώ δεν ελέγχεται η επίτευξή του κατά την ολοκλήρωση του επενδυτικού σχεδίου.
- Στις περισσότερες περιπτώσεις οι επιχειρήσεις προσπαθούν να προσαρμόσουν τις υποβληθείσες προτάσεις τους στους όρους και τις απαιτήσεις της κάθε πρόσκλησης, γεγονός που δεν ικανοποιεί πάντοτε τις πραγματικές ανάγκες τους.
- Ο χρόνος εκταμίευσης των ποσών που αντιστοιχούν στην ενίσχυση των επιχειρήσεων διαφέρει μεταξύ δράσεων που προκηρύσσονται σε κεντρικό επίπεδο στο πλαίσιο τομεακών επιχειρησιακών προγραμμάτων (π.χ. ΕΠΑνΕΚ) όπου η καταβολή είναι ιδιαίτερα χρονοβόρα και στο πλαίσιο περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων (ΠΕΠ), στα οποία η καταβολή γίνεται γρήγορα. Και στις δύο περιπτώσεις ο χρόνος εκταμίευσης υπολογίζεται από την ημερομηνία υποβολής του αιτήματος καταβολής της χρηματοδότησης στο ΠΣΚΕ.
- Σημαντικό πρόβλημα που επηρεάζει τις εκταμιεύσεις δημιουργείται από το γεγονός ότι ζητούνται από τους φορείς διαχείρισης διαφορετικά δικαιολογητικά ανά δράση, κάτι το οποίο προκαλεί σύγχυση στις επιχειρήσεις/τελικούς δικαιούχους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση ελέγχου της υλοποίησης του φυσικού και οικονομικού αντικειμένου

από ορκωτούς λογιστές/ελεγκτές και η απαίτηση φορέα διαχείρισης για περαιτέρω έλεγχο από τον ίδιο.

- Για τη λήψη προκαταβολής, το ποσοστό της οποίας έχει μειωθεί σημαντικά στις προσκλήσεις του ΕΣΠΑ 2014-2014, απαιτείται η έκδοση ισόποσης εγγυητικής επιστολής από τράπεζα, το οποίο δημιουργεί περαιτέρω προβλήματα στις επιχειρήσεις κατά την υλοποίηση των επενδυτικών τους σχεδίων, καθώς πολλές από αυτές δεν έχουν πρόσβαση σε τραπεζική χρηματοδότηση.
- Οι διαδικασίες τροποποίησης του φυσικού και οικονομικού αντικείμενου των ενταγμένων επενδυτικών σχεδίων είναι χρονοβόρες και προκαλούν προβλήματα στην υλοποίηση.
- Οι επιχειρήσεις έχουν την πρόθεση να προχωρήσουν στην υλοποίηση των επενδυτικών σχεδίων ανεξάρτητα από την ένταξή τους σε κάποια δράση ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.
- Η φύση των προγραμμάτων έχει αλλάξει με αποτέλεσμα οι δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας να είναι περισσότερο εστιασμένες στην επίτευξη του σκοπού των δράσεων.
- Έχει περιοριστεί το φαινόμενο των υπεριμολογήσεων εκ μέρους των τελικών δικαιούχων κατά το στάδιο υποβολής των επενδυτικών προτάσεων.
- Στη δράση «Ερευνώ-Δημιουργώ-Καινοτομώ» παρουσιάστηκαν προβλήματα στις συνεργασίες μεταξύ επιχειρήσεων και πανεπιστημίων/ερευνητικών ιδρυμάτων κυρίως ως προς το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των έργων λόγω διαφορετικών προσεγγίσεων κι επίσης λόγω δυσνόητου χαρακτήρα της καινοτομίας.
- Υπάρχει σημαντικό κενό πληροφόρησης για τις συγχρηματοδοτούμενες δράσεις, το οποίο καλύπτεται από τους συμβούλους και όχι τη δημόσια διοίκηση. Η έλλειψη δημόσιας δομής πληροφόρησης των επιχειρήσεων επιτείνει το πρόβλημα, δημιουργώντας ανομοιομορφία και με αποτέλεσμα να μην καλύπτονται τελικά σε ικανοποιητικό βαθμό οι ανάγκες των επιχειρήσεων.
- Ο συντονισμός των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας είναι ανεπαρκής, στην πραγματικότητα παρατηρείται ασυνεννοησία μεταξύ των υπουργείων και των περιφερειών.
- Η ορολογία των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων είναι αρκετά δυσνόητη για τις επιχειρήσεις, ειδικά τις πολύ μικρές, με αποτέλεσμα να είναι απαραίτητη η συνεργασία με κάποιο εξειδικευμένο σύμβουλο.

2. Προτάσεις βελτίωσης της πρόσβασης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις

- Απαιτείται συντονισμός των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.
- Η δημιουργία μίας δημόσιας δομής πληροφόρησης των επιχειρήσεων με αξιόπιστη και έγκυρη ενημέρωση για τα χαρακτηριστικά και τις απαιτήσεις κάθε δράσης θα βοηθήσει σημαντικά τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις.
- Η αξιολόγηση των προτάσεων θα πρέπει να στηρίζεται σε συνδυασμό αντικειμενικών κριτηρίων με ποσοτική και ποιοτική διάσταση.

- Το ποσοστό χρηματοδότησης που δικαιούται κάθε επιχείρηση ανάλογα με το μέγεθος και την περιφέρεια της επένδυσης αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη λήψη απόφασης για συμμετοχή σε κάποια δράση.
- Παρατηρείται σαφής προτίμηση των επιχειρήσεων σε δράσεις με το εργαλείο της επιχορήγησης (grant) και λιγότερο για δανειακά ή κεφαλαιακού τύπου χρηματοδοτικά εργαλεία.
- Κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική η στόχευση στην ενίσχυση επιχειρήσεων προκειμένου να συμμετέχουν σε αλυσίδες αξίας δεδομένου ότι η αγορά κατευθύνεται πλέον σε ολοκληρωμένες λύσεις για τους τελικούς χρήστες.
- Απαιτούνται στοχευμένες παρεμβάσεις και έξυπνες προσεγγίσεις δημόσιας πολιτικής για την ουσιαστική ενίσχυση της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας. Βασικό προαπαιτούμενο αποτελεί η επιβίωση των επιχειρήσεων στις παρούσες συνθήκες.

Ενότητα 7η: Ευρήματα πρωτογενούς έρευνας

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται συγκεντρωτικά τα κυριότερα ευρήματα της πρωτογενούς έρευνας που πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο των συνεντεύξεων με εκπροσώπους εστιασμένων focus groups, τα οποία κατηγοριοποιούνται σε τέσσερα (4) επίπεδα:

- *Θεσμικό*, προκειμένου να εντοπιστούν τα υφιστάμενα προβλήματα και οι ατέλειες από πλευράς δημόσιου τομέα.
- *Λειτουργικό*, ώστε να επισημανθούν λειτουργικές αδυναμίες των προσκλήσεων συμμετοχής των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.
- *Εγγενών αδυναμιών των μικρών επιχειρήσεων*, προκειμένου να αναδειχθούν εμπόδια που δυσχεραίνουν την πρόσβασή τους σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις.
- *Εξωγενές*, ώστε να εντοπισθούν πιθανές παρενέργειες και αρνητικές συνέπειες εξωτερικών παραγόντων στην πλευρά τη ζήτησης συγχρηματοδοτούμενων δράσεων.

Ειδικότερα:

1. *Θεσμικό επίπεδο*

- Η διαδικασία διαβούλευσης που συντονίζεται από τις αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες για το σχεδιασμό των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων δεν λαμβάνει πάντοτε υπόψη τις προτάσεις των φορέων που εμπλέκονται στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων. Η επιλογή των δράσεων γίνεται με βάση εφήμερες και όχι διαχρονικά διαπιστωμένες ανάγκες ενίσχυσης των επιχειρήσεων. Επίσης, ζητούνται προτάσεις κυρίως αφού έχουν οριστικοποιηθεί τα κείμενα των προσκλήσεων κατά το τελευταίο στάδιο πριν την έκδοσή τους.
- Αρνητική συνέπεια της ελλιπούς διαβούλευσης είναι να εξακολουθούν να υφίστανται δομικές αστοχίες κατά το στάδιο σχεδιασμού των δράσεων οι οποίες αφορούν καίρια ζητήματα, όπως η επιλογή των κριτηρίων αξιολόγησης και της μεθόδου αξιολόγησης των επενδυτικών προτάσεων, το ρόλο και το πεδίο δράσης των επιτροπών αξιολόγησης και παρακολούθησης των δράσεων, διοικητικά ζητήματα που σχετίζονται με την έκδοση των αποφάσεων ένταξης, τροποποίησης και ολοκλήρωσης των επενδυτικών σχεδίων κ.λπ.
- Στην Ελλάδα δεν έχουν γίνει αξιολογήσεις των επιπτώσεων των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας που έχουν προκηρυχθεί στο πλαίσιο υλοποίησης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Αντίθετα, η συνήθης πρακτική αφορά στη διενέργεια αξιολογήσεων αποτίμησης των δράσεων σε όρους απορροφητικότητας με βάση τις εντάξεις επενδυτικών έργων και εκταμιεύσεων.
- Εντοπίζεται απουσία μεθοδολογίας για τη διενέργεια αξιολογήσεων των επιπτώσεων των δράσεων και της απαιτούμενης κουλτούρας από τους δημόσιους φορείς που εμπλέκονται στο σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας.

- Παρατηρείται εκτεταμένη χρήση του Κανονισμού Ήσσονος Σημασίας De Minimis που οδηγεί πολύ συχνά στην εξάντληση του ορίου χορήγησης κρατικής ενίσχυσης που προβλέπεται στον εν λόγω κανονισμό σε διάστημα τριετίας (200 χιλ. ευρώ) από την πλειοψηφία των μικρών επιχειρήσεων.
- Οι προσκλήσεις είναι ιδιαίτερα περίπλοκες και χρειάζεται αποδελτίωσή τους από κάποιον εξειδικευμένο σύμβουλο επιχειρήσεων προκειμένου να γίνουν κατανοητές από τις επιχειρήσεις.
- Η ορολογία των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων είναι αρκετά δυσνόητη για τις επιχειρήσεις, ειδικά τις πολύ μικρές, με αποτέλεσμα να είναι απαραίτητη η συνεργασία με κάποιο εξειδικευμένο σύμβουλο.
- Οι συγχρηματοδοτούμενες δράσεις δεν χαρακτηρίζονται από ευελιξία, αλλά αντίθετα, είναι ιδιαίτερα γραφειοκρατικές κι αυξάνουν το διαχειριστικό κόστος για τους τελικούς δικαιούχους (επιχειρήσεις). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να απαιτείται υψηλός βαθμός τεχνικής δεξιότητας, την οποία τις περισσότερες φορές οι πολύ μικρές επιχειρήσεις δεν διαθέτουν και για το λόγο αυτό, απευθύνονται σε συμβούλους επιχειρήσεων.
- Παρατηρείται σοβαρό έλλειμμα συντονισμού των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας. Αυτό έχει ως συνέπεια την ίδια στιγμή να προκηρύσσονται πανομοιότυπες δράσεις σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο.
- Παρατηρείται πρόβλημα κατεύθυνσης των πόρων και έλλειμμα δομών στήριξης των επιχειρηματιών.
- Παρατηρείται ασυμμετρία πληροφόρησης σχετικά με τις συγχρηματοδοτούμενες δράσεις και τις προσκλήσεις που προκηρύσσονται. Ο κατακερματισμός των δράσεων λόγω πληθώρας αρμόδιων φορέων που τις προκηρύσσουν (πολλές Διαχειριστικές Αρχές, υπηρεσίες υπουργείων, περιφερειών κ.λπ.) επιτείνει το έλλειμμα πληροφόρησης και δεν συμβάλλει στη μέγιστη δυνατή και αξιόπιστη πληροφόρηση των ενδιαφερόμενων.
- Υπάρχει σημαντικό κενό πληροφόρησης για τις συγχρηματοδοτούμενες δράσεις, το οποίο καλύπτεται από τους συμβούλους και όχι τη δημόσια διοίκηση. Η έλλειψη δημόσιας δομής πληροφόρησης των επιχειρήσεων επιτείνει το πρόβλημα, δημιουργώντας ανομοιομορφία και με αποτέλεσμα να μην καλύπτονται τελικά σε ικανοποιητικό βαθμό οι ανάγκες των επιχειρήσεων. Η κατάσταση αυτή ευνοεί τον κατακερματισμό της πληροφόρησης και την κάλυψη του κενού από τον ιδιωτικό τομέα, χωρίς όμως να εξασφαλίζει των αξιοπιστία και την εγκυρότητα της ενημέρωσης προς τις επιχειρήσεις.
- Το Πληροφοριακό Σύστημα Κρατικών Ενισχύσεων (ΠΣΚΕ) είναι ξεπερασμένο τεχνολογικά και δεν μπορεί να καλύψει τις απαιτήσεις της σύγχρονης ψηφιακής πραγματικότητας. Με την παρούσα μορφή του δημιουργεί υψηλά διαχειριστικά κόστη, τόσο για τους τελικούς δικαιούχους, όσο και για τους δημόσιους φορείς υλοποίησης των δράσεων.
- Το αντίστοιχο πληροφοριακό σύστημα που χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα προγράμματα που διαχειρίζεται, στα οποία οι διαδικασίες είναι απλουστευμένες, εστιάζουν στην υποβληθείσα πρόταση και δεν απαιτούν την εκ των προτέρων υποβολή δικαιολογητικών.
- Στα ερευνητικά προγράμματα που χρηματοδοτήθηκαν από το ΕΠΑνΕΚ, μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων εγκατέλειψαν τις συνεργασίες τους με ερευνητικά ιδρύματα και πανεπιστήμια, ενώ είναι αμφίβολη η επίδραση των εν λόγω ερευνητικών δράσεων στην επιχειρηματικότητα.

- Το συχνό φαινόμενο χορήγησης παρατάσεων στις προθεσμίες ολοκλήρωσης της υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων, επιδρά αυξητικά στο χρόνο εκταμίευσης του ποσού χρηματοδότησης που δικαιούνται οι δικαιούχοι, καθώς και στη διατήρηση του χαρακτήρα και των στόχων της αρχικής επένδυσης.
- Οι διαδικασίες τροποποίησης του φυσικού και οικονομικού αντικείμενου των ενταγμένων επενδυτικών σχεδίων είναι χρονοβόρες και προκαλούν προβλήματα στην υλοποίηση.
- Παρατηρούνται σημαντικές καθυστερήσεις στους χρόνους εκταμίευσης της επιχορήγησης, οι οποίες με τη σειρά τους δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στο cash flow των επιχειρήσεων που έχουν ενταχθεί στις συγχρηματοδοτούμενες δράσεις, οι οποίες για να λάβουν τη χρηματοδότηση θα πρέπει να έχουν υλοποιήσει σημαντικό ποσοστό των επιλέξιμων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου με ίδιους πόρους.
- Ο χρόνος εκταμίευσης των ποσών που αντιστοιχούν στην ενίσχυση των επιχειρήσεων διαφέρει μεταξύ δράσεων που προκηρύσσονται σε κεντρικό επίπεδο στο πλαίσιο τομεακών επιχειρησιακών προγραμμάτων (π.χ. ΕΠΑνΕΚ) όπου η καταβολή είναι ιδιαίτερα χρονοβόρα και στο πλαίσιο περιφερειακών επιχειρησιακών προγραμμάτων (ΠΕΠ), στα οποία η καταβολή γίνεται γρήγορα.
- Ο e-scrow account αποτελεί εξαιρετική ιδέα για τη χορήγηση άμεσης ρευστότητας προς τις επιχειρήσεις για την υλοποίηση του επενδυτικού σχεδίου, όμως είναι ιδιαίτερα γραφειοκρατικός, προβλέπει χαμηλό ποσοστό εγγύησης (40%) και δεν μπορεί να καλύψει το σύνολο των κατηγοριών επιλέξιμων δαπανών (εξαιρούνται λειτουργικά έξοδα και γίνονται δεκτές δαπάνες μηχανολογικού εξοπλισμού σημαντικού ύψους).
- Η αξιολόγηση του κριτηρίου της καινοτομίας που απαιτείται σε αρκετές προσκλήσεις δεν βασίζεται σε καθαρά αντικειμενικά κριτήρια, με αποτέλεσμα η τελική μοριοδότησή του να είναι προβληματική.
- Ο υπολογισμός του Εσωτερικού Βαθμού Απόδοσης – EBA (Internal Rate of Return – IRR) που βαθμολογείται ως κριτήριο αξιολόγησης στο πλαίσιο αρκετών προσκλήσεων, βασίζεται κατά κύριο λόγο σε υποκειμενικές προβλέψεις εσόδων και εξόδων, ενώ δεν ελέγχεται η επίτευξή του κατά την ολοκλήρωση του επενδυτικού σχεδίου.
- Το ποσοστό χρηματοδότησης που δικαιούται κάθε επιχείρηση ανάλογα με το μέγεθος και την περιφέρεια της επένδυσης αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη λήψη απόφασης για συμμετοχή σε κάποια δράση.
- Δεν έχει θεσμοθετηθεί η πιστοποίηση των επαγγελματικών δεξιοτήτων των συμβούλων επιχειρήσεων σε θέματα ευρωπαϊκών συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων.
- Στις συγχρηματοδοτούμενες δράσεις που προβλέπουν χαμηλό προϋπολογισμό επενδυτικών σχεδίων μπορούν να απλοποιηθούν σημαντικά οι διαδικασίες ώστε να μην είναι απαραίτητη η συνδρομή συμβούλων επιχειρήσεων, αλλά να παρέχεται έτσι η δυνατότητα, ιδιαίτερα στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, να υποβάλουν τις επενδυτικές τους προτάσεις ηλεκτρονικά με σχετική ευκολία.

2. Λειτουργικό επίπεδο

- Ο βαθμός υλοποίησης των ενταγμένων επενδυτικών σχεδίων στις δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας είναι χαμηλός.
- Σημαντικός αριθμός πολύ μικρών επιχειρήσεων δεν εντάσσονται σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις λόγω της αξιολόγησης των επενδυτικών προτάσεων με αντικειμενικά κριτήρια κι επομένως, δεν τους δίνεται η δυνατότητα να αναπτύξουν τις δραστηριότητές τους.
- Το Πληροφοριακό Σύστημα Κρατικών Ενισχύσεων (ΠΣΚΕ) δεν είναι φιλικό προς τον χρήστη/δυνητικό τελικό δικαιούχο (επιχειρήσεις) με αποτέλεσμα να αυξάνονται τα διαχειριστικά κόστη χρήσης του.
- Παρατηρείται πρόβλημα πρόσβασης των επιχειρήσεων σε τραπεζική χρηματοδότηση το οποίο δυσχεραίνει την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων.

3. Εγγενείς αδυναμίες ΜΜΕ

- Σημαντικός αριθμός τελικών δικαιούχων των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων είναι αδύναμοι, καθώς δεν διαθέτουν την κατάλληλη τεχνογνωσία σε οικονομικό, χρηματοοικονομικό, επιστημονικό και τεχνικό επίπεδο.
- Παρατηρείται σοβαρή υστέρηση των ελληνικών ΜΜΕ σε θέματα ψηφιακού μετασχηματισμού και πράσινης μετάβασης. Οι ελληνικές ΜΜΕ παρουσιάζουν σοβαρό πρόβλημα υποδομών και χρειάζονται περαιτέρω στήριξη μέσω κατάλληλων δράσεων κρατικών ενισχύσεων, το οποίο διογκώθηκε κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης λόγω σημαντικής αποεπένδυσης σε πάγιο κεφάλαιο.
- Οι επιχειρήσεις δεν είναι εκπαιδευμένες και προσανατολισμένες προς την επίτευξη νέων στόχων που πηγάζουν από τη Στρατηγική της Έξυπνης Εξειδίκευσης ή την ανάγκη δημιουργίας προστιθέμενης αξίας στην οικονομία.

4. Εξωγενείς παράγοντες

- Οι ειδικές συνθήκες της πανδημίας ανάγκασαν τις εθνικές κυβερνήσεις να λάβουν μέτρα στήριξης της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας χωρίς τα οποία θα ήταν αδύνατο να επιβιώσουν οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις. Τα μέτρα αυτά δεν είχαν όμως αναπτυξιακό χαρακτήρα.
- Η αύξηση του πληθωρισμού έχει οδηγήσει στην υποβολή σημαντικού αριθμού αιτημάτων τροποποίησης του φυσικού και οικονομικού αντικειμένου και κατ'επέκταση του προϋπολογισμού των επενδυτικών σχεδίων, με αποτέλεσμα να αυξάνεται σημαντικά το διαχειριστικό κόστος, τόσο για τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες και φορείς, όσο και στις επιχειρήσεις.

Ενότητα 8η: Συμπεράσματα και προτάσεις

Στην ενότητα αυτή, παρουσιάζονται συνοπτικά τα κυριότερα συμπεράσματα της δευτερογενούς έρευνας και τα κυριότερα ευρήματα της έρευνας πεδίου, τα οποία χρησιμοποιούνται ως πρώτη ύλη για την υποβολή προτάσεων για τη βελτίωση της πρόσβασης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις.

8.1. Συμπεράσματα

Στο πλαίσιο του παρόντος ερευνητικού έργου αναδεικνύεται ο θεμελιώδης και αδιαμφισβήτητος ρόλος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μικρών και των πολύ μικρών, όπως ορίζονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης με τη Σύσταση 2003/361, για την κοινωνική συνοχή και την οικονομική ανάπτυξη της χώρα. Τα διαθέσιμα δεδομένα στα οποία βασίστηκε η έρευνα καταδεικνύουν με σαφήνεια την επίδραση των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων στην ελληνική οικονομία, καθώς αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία (99,2%) των επιχειρήσεων της χώρας⁹⁴. Παράλληλα, περίπου τα 2/3 του ελληνικού εργατικού δυναμικού απασχολείται σε πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις και συνολικά 8 στους 10 εργαζόμενους απασχολούνται σε ΜΜΕ. Επιπλέον, οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις αντιπροσωπεύουν το 38,8% της προστιθέμενης αξίας στην οικονομία, ενώ συμπεριλαμβανομένων και των μεσαίων επιχειρήσεων η συνολική συνεισφορά των ΜΜΕ στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία ανέρχεται σε 61,6%.

Κοινά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα οι μικρές και πολύ μικρές, είναι η υψηλή φορολόγηση, η έλλειψη ρευστότητας, η γραφειοκρατία και ο χαμηλός βαθμός πρόσβασης σε χρηματοδότηση, στα οποία προστέθηκαν τον τελευταίο χρόνο το υψηλό ενεργειακό κόστος και το κόστος βασικών – πρώτων υλών. Ειδικότερα, η πρόσβαση σε χρηματοδότηση (access to finance) αποτελεί το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ελληνικές ΜΜΕ, σύμφωνα με την έρευνα SAFE της ΕΕ (European Central Bank, 2022). Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα έντονο στις κατηγορίες των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων, στις οποίες ποσοστό 84% δεν έχει καθόλου πρόσβαση σε χρηματοδότηση και παρουσιάζουν υψηλό φόβο απόρριψης της αίτησής τους για χορήγηση τραπεζικού δανείου (ΥΠΑνΕπ/ΓΓΒ, 2021). Η αδυναμία πρόσβασης σε χρηματοδότηση επιτείνει το πρόβλημα της ρευστότητας των εν λόγω επιχειρήσεων με αρνητικές συνέπειες στο ευρύτερο οικονομικό κύκλωμα (αύξηση υποχρεώσεων προς τρίτους, καθυστερήσεις πληρωμών προμηθευτών, φορολογικών υποχρεώσεων, προηγούμενων τραπεζικών οφειλών κ.λπ.). Ακόμα όμως και στις περιπτώσεις των λίγων μικρομεσαίων επιχειρήσεων που έχουν πρόσβαση σε χρηματοδότηση, τα επιτόκια δανεισμού τους είναι ιδιαίτερα υψηλά στην ελληνική περίπτωση, τόσο σε σχέση με τα επιτόκια δανεισμού των μεγάλων επιχειρήσεων, όσο και σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ-27 και της και της ζώνης του ευρώ (OECD, 2022). Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι παρατηρείται σημαντική έλλειψη επαρκών γνώσεων των ΜΜΕ γύρω από χρηματοοικονομικά θέματα (financial literacy) που επηρεάζουν άμεσα τις διοικητικές αποφάσεις στο επίπεδο της επιχείρησης, ανεξάρτητα από το μέγεθός της ή τη δραστηριότητά της.

94. Ποσοστό 92,7% των ελληνικών επιχειρήσεων (644.264) είναι πολύ μικρές, ενώ 6,5% (45.401) είναι μικρές, το 0,7% (4.681) είναι μεσαίες και μόλις 0,1% (600) είναι μεγάλες επιχειρήσεις (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022).

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των ΜΜΕ αποτελεί η ετερογένεια που παρουσιάζουν ως προς τις ανάγκες τους, ανάλογα με μέγεθος και τον τομέα ή τον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιούνται. Για παράδειγμα, οι ΜΜΕ του μεταποιητικού τομέα έχουν υψηλότερες απαιτήσεις χρηματοδότησης και θεωρούν το κεφάλαιο κίνησης ως το καταλληλότερο εργαλείο για την ανάπτυξή τους, ενώ ακολουθούν στις προτιμήσεις τους διαδοχικά η δημιουργία αφορολόγητων αποθεματικών για μελλοντικές επενδύσεις και οι επιχορηγήσεις (grants) από δράσεις κρατικών ενισχύσεων. Παρόμοιες ανάγκες εμφανίζουν και οι ΜΜΕ στον τομέα του εμπορίου, ενώ όσες δραστηριοποιούνται στον τομέα των υπηρεσιών θεωρούν τις επιχορηγήσεις ως το πιο κατάλληλο εργαλείο για την ανάπτυξή τους και ακολουθούν η δημιουργία αφορολόγητων αποθεματικών για μελλοντικές επενδύσεις και η μείωση της φορολογίας. Ο βαθμός ετερογένειας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε σχέση με το μέγεθός τους και τον τομέα και κλάδο που δραστηριοποιούνται αποτελεί στοιχείο που πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές κατά το σχεδιασμό συγχρηματοδοτούμενων δράσεων.

Η ανθεκτικότητα της μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητας κατά τη διάρκεια των αλληπάλληλων κρίσεων που έχουν ταλαιπωρήσει την ελληνική οικονομία από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας έως και σήμερα, καταδεικνύει την ανάγκη στοχευμένων δημόσιων πολιτικών για τη στήριξη και την περαιτέρω ανάπτυξή τους, δεδομένου ότι πράγματι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις βρίσκονται στον πυρήνα της ελληνικής οικονομίας, αλλά και της ΕΕ-27. Οι στοχευμένες δράσεις απαιτείται να λαμβάνουν υπόψη το κανονιστικό πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την τήρηση των όρων υγιούς ανταγωνισμού και την επίτευξη περιφερειακής συνοχής. Το κανονιστικό πλαίσιο κρατικών ενισχύσεων δημιουργεί συγκεκριμένα δεδομένα ως προς το εκάστοτε καθεστώς ενίσχυσης κι επομένως, διαφορετικές δυνατότητες παρέμβασης άνα περίπτωση (π.χ. Κανονισμός De Minimis ή ΓΑΚ 651/2014). Τη νέα προγραμματική περίοδο τα όρια του Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων (ΧΠΕ) για την Ελλάδα είναι σημαντικά υψηλότερα κι επομένως, μπορεί να γίνει πλέον μεγαλύτερη χρήση του ΓΑΚ 651/2014 ο οποίος δεν έχει τον περιορισμό των 200 χιλ. ευρώ σε βάθος τριετίας, αλλά υποχρεώνει την αιτιολόγηση του 25% των επιλέξιμων δαπανών ως ίδια κεφάλαια από τις επιχειρήσεις κατά το στάδιο της αξιολόγησης. Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι θα ήταν ιδιαίτερα επωφελές για τη χώρα μας να διαπραγματευθεί την – προσωρινή έστω – αύξηση του ορίου σώρευσης ενισχύσεων που προβλέπεται στον Κανονισμό *Ήσσονος Σημασία (De Minimis)*, λαμβάνοντας υπόψη τις έκτακτες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί από το 2020 και μετά και ιδιαίτερα, τις αρνητικές συνέπειες της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022, οι οποίες επηρεάζουν το σύνολο της ευρωπαϊκής οικονομίας και όχι μόνο την Ελλάδα.

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι στην περίπτωση του ΕΣΠΑ 2014–2020 οι δράσεις ενίσχυσης των ΜΜΕ έπρεπε υποχρεωτικά να συνάδουν με τις τέσσερις χρηματοδοτικές προτεραιότητες και τους οκτώ (8) τομείς προτεραιότητας, οι οποίοι δεν είναι σαφές με ποια διαδικασία επιλέχθηκαν και με ποια μεθοδολογία τεκμηριώθηκαν. Μία *θεσμοθετημένη Στρατηγική για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις και την Επιχειρηματικότητα* θα βοηθούσε σημαντικά προς την κατεύθυνση προσδιορισμού των κατάλληλων προτεραιοτήτων σε επίπεδο τομέων και κλάδων με συγκριτικά πλεονεκτήματα που μπορούν να συμβάλουν θετικά στη δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος στην εθνική οικονομία.

Ως προς τα απολογιστικά στοιχεία των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων του ΕΠΑνΕΚ κατά τη διάρκεια υλοποίησης του ΕΣΠΑ 2014–2020 και ειδικότερα στα τέλη του 2021, επισημαίνεται

ο χαμηλός βαθμός υλοποίησης σε όρους εκταμιεύσεων (ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ, 2022). Η πραγματική αποτύπωση των αποτελεσμάτων των δράσεων κρατικών ενισχύσεων και των επιπτώσεών τους στην οικονομία, απαιτεί τη θεσμοθέτηση της υποχρέωσης διενέργειας εκ των υστέρων (ex-post) αξιολογήσεων από τους φορείς σχεδιασμού και υλοποίησης των δράσεων, κάτι που στην ελληνική περίπτωση δεν αποτελεί συνηθισμένη πρακτική αλλά γίνεται περιστασιακά.

Σε ό,τι αφορά τα χρηματοδοτικά εργαλεία που σχεδιάσθηκαν με πόρους του ΕΠΑΝΕΚ, είναι χαρακτηριστικό ότι μόλις 2,8% των ελληνικών ΜΜΕ κατόρθωσε να έχει πρόσβαση στις δράσεις διευκόλυνσης της χρηματοδότησης του ΤΕΠΙΧ ΙΙ. Επισημαίνεται, ότι το ποσοστό αυτό διαμορφώθηκε λαμβάνοντας υπόψη ότι η συντριπτική πλειοψηφία των δανείων του ΤΕΠΙΧ ΙΙ και συγκεκριμένα το 91%, χορηγήθηκαν στο πλαίσιο των ειδικών δράσεων για την αντιμετώπιση των αρνητικών συνεπειών της πανδημίας του ιού Covid-19. Για λόγους σύγκρισης, αναφέρεται ότι το ποσοστό συμμετοχής των ΜΜΕ στις δράσεις/επιμέρους ταμεία του ΤΕΠΙΧ Ι κατά την προγραμματική περίοδο 2007-2013 ανήλθε μόλις στο 0,95%. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι ο δείκτης «Νέα δάνεια προς ΜΜΕ» κινείται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα σε σχέση με την προ-μνημονιακή περίοδο, καθώς μειώθηκε κατά 1,2 φορές σε σχέση με το 2009 (OECD, 2022). Παράλληλα, το μέσο επιτόκιο δανεισμού προς ΜΜΕ διαμορφώθηκε σε 3,9% και εξακολουθεί να είναι από τα μεγαλύτερα στην ΕΕ-27 και τη ζώνη του ευρώ, ενώ το spread μεταξύ του μέσου επιτοκίου δανεισμού προς ΜΜΕ και των μεγάλων επιχειρήσεων αυξήθηκε σε 1,1% το 2021 (OECD, 2022). Οι παραπάνω δείκτες υποδηλώνουν την αδυναμία των μέχρι σήμερα δημόσιων πολιτικών για τη βελτίωση της πρόσβασης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση. Είναι χαρακτηριστικό, ότι κύρια πηγή χρηματοδότησης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων είναι οι ίδιοι πόροι (ΥΠΑΝΕΠ/ΓΓΒ, 2021). Όπως και στην περίπτωση των δράσεων με το εργαλείο της επιχορήγησης, έτσι και στα χρηματοδοτικά εργαλεία, η πραγματική αποτύπωση των αποτελεσμάτων των δράσεων κρατικών ενισχύσεων και των επιπτώσεών τους στην οικονομία, απαιτεί τη θεσμοθέτηση της υποχρέωσης διενέργειας εκ των υστέρων (ex-post) αξιολογήσεων από τους φορείς σχεδιασμού και υλοποίησης των δράσεων.

Τέλος, παρόλο που η πλειοψηφία των ενταγμένων στα καθεστώτα ενίσχυσης του *Αναπτυξιακού Νόμου 4399/2016* επενδυτικών σχεδίων ανήκει στις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, η συμμετοχή τους ως ποσοστό επί του συνόλου των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι εξαιρετικά χαμηλή, ενώ εξακολουθεί να αποτελεί κρίσιμο ζητούμενο για τη χώρα η περιφερειακή ανάπτυξη και συνοχή. Από την άλλη πλευρά, η ενίσχυση της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας δεν φαίνεται να αποτελεί σημαντική προτεραιότητα του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, καθώς οι εγκεκριμένες δράσεις που στοχεύουν στις μικρές επιχειρήσεις έχουν κυρίως συμπληρωματικό χαρακτήρα προκειμένου να καλυφθούν οι σχετικές δεσμεύσεις της χώρας στο πλαίσιο της Νέας Βιομηχανικής Στρατηγικής και της Στρατηγικής για τις ΜΜΕ που έχουν συμφωνηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και η μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητα αντιμετωπίζεται μονομερώς ως παθογένεια και τροχοπέδη για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη, αφενός ιστορικοί και κοινωνικοί παράγοντες κι αφετέρου, ορισμένα βασικά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας τα οποία αναδεικνύουν το μείζονα ρόλο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

8.2. Προτάσεις

Τόσο η εξέταση των δευτερογενών πηγών, όσο και η πρωτογενής έρευνα ανέδειξαν τα ειδικότερα προβλήματα και αδυναμίες των μικρών επιχειρήσεων ως προς την πρόσβασή τους σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, τα οποία παρουσιάζονται συγκεντρωτικά παρακάτω. Η επιτυχής αντιμετώπιση των εν λόγω προβλημάτων κρίνεται αναγκαίο να αποτελέσει πρωταρχική προτεραιότητα των δημόσιων πολιτικών για την ενίσχυση της μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητας στο άμεσο μέλλον. Σημαντικό ρόλο πρόκειται να διαδραματίσουν οι αναπτυξιακές παρεμβάσεις των επιχειρησιακών προγραμμάτων του ΕΣΠΑ 2021–2027 σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο, μία πιθανή τροποποίηση του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης για την περίοδο 2021–2025. Οι σχεδιαζόμενες παρεμβάσεις είναι απαραίτητο να λάβουν υπόψη τις πραγματικές ανάγκες των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων και τη σχετική ετερογένεια τους.

Λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεράσματα της δευτερογενούς έρευνας και τα ευρήματα της έρευνας πεδίου, παρουσιάζονται στη συνέχεια προτάσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε συγχρηματοδοτούμενες δράσεις, οι οποίες ταξινομούνται στις ακόλουθες κατηγορίες:

1. Συντονισμός συγχρηματοδοτούμενων δράσεων κατά το στάδιο σχεδιασμού

Κατά το στάδιο του σχεδιασμού, απαιτείται συντονισμός των δράσεων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο λειτουργίας του δημόσιου τομέα και με βάση τις αρμοδιότητες των υπηρεσιών κυρίως του αρμόδιου για τα συγκεκριμένα θέματα Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων. Οι σχεδιαζόμενες δράσεις θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις κατευθύνσεις μιας Εθνικής Στρατηγικής για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις και την Επιχειρηματικότητα που σήμερα αποτελεί ζητούμενο για τη χώρα. Αναφορικά δε με το ΕΣΠΑ, θα πρέπει να ακολουθούνται οι προτεραιότητες που καθορίζονται στο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης.

2. Θέσπιση μόνιμου μηχανισμού διαβούλευσης με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς

Κρίνεται σκόπιμη η θέσπιση μόνιμου μηχανισμού διαβούλευσης για το σχεδιασμό και την παρακολούθηση των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων, στο πλαίσιο του οποίου θα συνδράμουν, τόσο οι κατά τύπους δημόσιες υπηρεσίες και φορείς υλοποίησης των δράσεων, όσο και οι εκπρόσωποι των επιχειρήσεων και των παραγωγικών φορέων της χώρας. Η μέχρι σήμερα λειτουργία των Επιτροπών Παρακολούθησης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων κρίνεται μεν από περιοδικότητα, όμως δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες σχεδιασμού των δράσεων με βάση αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία και δεδομένα και τις πραγματικές ανάγκες των επιχειρήσεων. Πέραν αυτού, οι Επιτροπές Παρακολούθησης, τροφοδοτούμενες με την κατάλληλη πληροφόρηση από τους φορείς υλοποίησης των δράσεων, είτε σε κεντρικό, είτε σε περιφερειακό επίπεδο, θα πρέπει να παρεμβαίνουν άμεσα για τη διόρθωση προβλημάτων που σχετίζονται με την ομαλή λειτουργία των δράσεων και την αποφυγή σημαντικών καθυστερήσεων στην υλοποίησή τους. Ο μηχανισμός μόνιμης διαβούλευσης κρίνεται σκόπιμο να λειτουργεί στο πλαίσιο μίας Εθνικής Στρατηγικής για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις και την Επιχειρηματικότητα, το συντονισμό της οποίας θα αναλάβουν οι αρμόδιες υπηρεσίες της δημόσιας διοίκησης με την αρωγή και την ενεργό συμμετοχή των φορέων εκπροσώπησης της επιχειρηματικότητας στη χώρα.

3. Δημιουργία δημόσιας ψηφιακής πλατφόρμας για τη μείωση της ασύμμετρης πληροφόρησης

Για την κάλυψη της ασύμμετρης πληροφόρησης, κρίνεται αναγκαία η δημιουργία μίας δημόσιας ψηφιακής πλατφόρμας για την αδιάλειπτη και αξιόπιστη ενημέρωση των επιχειρήσεων σχετικά με τις ενεργές προσκλήσεις συγχρηματοδοτούμενων δράσεων κρατικών ενισχύσεων. Για τη διαφύλαξη της αξιοπιστίας και της έγκαιρης ενημέρωσης, η πλατφόρμα προτείνεται να διαχειρίζεται από δημόσιο φορέα και να είναι προσανατολισμένη στις ανάγκες των επιχειρήσεων και των πολιτών (citizen-oriented platform). Η δημιουργία μίας δημόσιας δομής πληροφόρησης των επιχειρήσεων με αξιόπιστη και έγκυρη ενημέρωση για τα χαρακτηριστικά και τις απαιτήσεις κάθε δράσης θα βοηθήσει σημαντικά τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες δεν έχουν τη δυνατότητα ανεύρεσης των κατάλληλων πληροφοριών για δράσεις που ενδεχομένως μπορούν να καλύψουν τις ιδιαίτερες ανάγκες τους.

4. Εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρει το κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις κρατικές ενισχύσεις

Απαιτείται καλύτερη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρει το κανονιστικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις κρατικές ενισχύσεις και ιδιαίτερα, των αυξημένων ποσοστών έντασης ενίσχυσης που προβλέπει ο Χάρτης Περιφερειακών Ενισχύσεων για την Ελλάδα την προγραμματική περίοδο 2022–2024. Επιπλέον, κρίνεται σκόπιμο να εξετασθεί σοβαρά η έναρξη διαπραγματεύσεων με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την αύξηση του ορίου σώρευσης ενισχύσεων που προβλέπεται στον Κανονισμό Ήσσονος Σημασία (De Minimis), λαμβάνοντας υπόψη τις έκτακτες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί από το 2020 και μετά και ιδιαίτερα, τις αρνητικές συνέπειες της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022, οι οποίες επηρεάζουν το σύνολο της ευρωπαϊκής οικονομίας και όχι μόνο την Ελλάδα.

5. Σχεδιασμός Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης σε κεντρικό επίπεδο

Η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης κρίνεται σκόπιμο να σχεδιάζεται σε κεντρικό/εθνικό και όχι σε περιφερειακό επίπεδο. Η διαδικασία της επιχειρηματικής ανακάλυψης απαιτεί σύνδεση με αλυσίδες αξίας. Προς την κατεύθυνση αυτή, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική η στόχευση προς την ενίσχυση επιχειρήσεων προκειμένου να συμμετέχουν σε αλυσίδες αξίας, δεδομένου ότι η αγορά κατευθύνεται πλέον σε ολοκληρωμένες λύσεις για τους τελικούς χρήστες. Η εισαγωγή του όρου της βιομηχανικής καινοτομίας και η σύνδεσή του με την επιχειρηματικότητα στο ΕΣΠΑ 2021–2027 δημιουργεί νέες συνθήκες, στις οποίες απαιτείται να προσαρμοσθούν κατάλληλα οι δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας στο νέο ΕΣΠΑ 2021–2027. Σύμφωνα με τη νέα Βιομηχανική Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δίδυμη μετάβαση/twin transition (ψηφιακός μετασχηματισμός, πράσινη μετάβαση), τη νέα προγραμματική περίοδο οι δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας πρέπει να κατευθυνθούν προς τις τεχνολογίες αιχμής και τα 14 βιομηχανικά οικοσυστήματα που έχουν προσδιορισθεί σε επίπεδο ΕΕ-27⁹⁵.

95. Τα 14 βιομηχανικά οικοσυστήματα είναι τα εξής: κατασκευές, ψηφιακός κλάδος, υγεία, αγροδιατροφικός τομέας, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ενεργοβόρες βιομηχανίες, μεταφορές και αυτοκινητοβιομηχανία, ηλεκτρονικά είδη, κλωστοϋφαντουργικός τομέας, αεροδιαστημική και άμυνα, πολιτιστικός και δημιουργικός πκλάδος, τουρισμός, οικονομία εγγύτητας και κοινωνική οικονομία, καθώς και λιανικό εμπόριο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-industrial-strategy_el).

6. Σχεδιασμός ευέλικτων προσκλήσεων συγχρηματοδοτούμενων δράσεων ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων με φιλικά προς το χρήστη ψηφιακά εργαλεία (νέο ΠΣΚΕ) και με απώτερο στόχο τη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία
- Παρατηρείται σαφής προτίμηση των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων σε δράσεις με το εργαλείο της επιχορήγησης (grant) και λιγότερο, για δανειακά ή κεφαλαιακού τύπου χρηματοδοτικά εργαλεία.
 - Οι νέες δράσεις πρέπει να στοχεύουν στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας στην οικονομία. Κρίνεται απαραίτητη η στροφή προς αναπτυξιακές δράσεις με επικέντρωση σε δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας ευκαιρίας και όχι της επιχειρηματικότητας ανάγκης.
 - Χρειάζονται στοχευμένες και όχι οριζόντιες δράσεις στήριξης της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας με επικέντρωση σε κλάδους που έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν αξία στην οικονομία. Είναι απαραίτητη η αποφυγή αποσπασματικών δράσεων και η στροφή σε ολοκληρωμένες και στοχευμένες παρεμβάσεις στήριξης της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας. Απαιτούνται στοχευμένες παρεμβάσεις και έξυπνες προσεγγίσεις δημόσιας πολιτικής για την ουσιαστική ενίσχυση της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας. Βασικό προαπαιτούμενο όμως αποτελεί η επιβίωση των επιχειρήσεων στις παρούσες συνθήκες.
 - Απαιτείται ο εκσυγχρονισμός του ΠΣΚΕ ώστε να είναι περισσότερο φιλικό προς το χρήστη (επιχειρήσεις, σύμβουλοι επιχειρήσεων, δημόσιοι φορείς) και να έχει τις απαραίτητες διασυνδέσεις με άλλα πληροφοριακά συστήματα, από τα οποία θα μπορεί να τροφοδοτείται με τα απαιτούμενα για την αξιολόγηση και την παρακολούθηση των επενδυτικών σχεδίων δεδομένα (ΑΑΔΕ, ΟΠΣ ΕΣΠΑ, ΟΠΣ Ταμείου Ανάκαμψης, ΟΠΣ ΑΔΕ, ΓΕΜΗ, Solon κ.λπ.).
 - Κρίνεται σκόπιμη η καθιέρωση πρόβλεψης για περιοδικότητα των προσκλήσεων, δηλαδή να προβλέπεται η έκδοσή τους σε συνεχόμενους κύκλους, ο προϋπολογισμός των οποίων θα διαμορφώνεται με βάση την πορεία του προηγούμενου κύκλου, τόσο από πλευράς δέσμευσης πόρων, όσο και πραγματικής απορρόφησής σε όρους εκταμιεύσεων.
 - Είναι σημαντική η ενίσχυση των συνεργασιών μεταξύ επιχειρήσεων (π.χ. επιχειρηματικοί συνεργατικοί σχηματισμού – clusters) για τη συμμετοχή τους σε αλυσίδες αξίας (value chains) με σημαντική συνεισφορά σε προστιθέμενη αξία στην εθνική οικονομία.
 - Κρίνεται απαραίτητη η υιοθέτηση της προσέγγισης μεγάλων δράσεων με πολλές και διακριτές δυνατότητες υλοποίησης επενδυτικών σχεδίων για τις επιχειρήσεις, σε αντίθεση με τη συνήθη πρακτική που έχει ακολουθηθεί μέχρι σήμερα με τις πολλές και κατακερματισμένες συγχρηματοδοτούμενες δράσεις.
 - Οι προσκλήσεις θα πρέπει να παρέχουν ευελιξία στους δυνητικούς δικαιούχους ως προς το αντικείμενο της επένδυσης (εκσυγχρονισμός, ψηφιακός μετασχηματισμός, πράσινη μετάβαση κ.λπ.) και τις επιλέξιμες δαπάνες, με τη χρήση πάντοτε του κατάλληλου κατά περίπτωση κανονιστικού πλαισίου. Να υπάρχει δεξαμενή επιλέξιμων δαπανών στο πλαίσιο μεγάλων δράσεων από τις οποίες η κάθε επιχείρηση να έχει τη δυνατότητα να επιλέξει αυτές που πραγματικά χρειάζεται για την περαιτέρω ανάπτυξή της. Οι επιλέξιμοι ΚΑΔ να προσδιορίζονται κατά περίπτωση, ανάλογα με το αντικείμενο του επενδυτικού σχεδίου.

- Να προβλεφθεί μεγάλο χρονικό διάστημα για την υποβολή των επενδυτικών προτάσεων, χωρίς προθεσμίες (ανοιχτές προσκλήσεις), ώστε οι επιχειρήσεις να έχουν το χρόνο να προετοιμαστούν καλύτερα.
- Να καθιερωθεί η μείωση των απαιτούμενων δικαιολογητικών για την εκταμίευση, κάτι που θα μειώσει σημαντικά τους σχετικούς χρόνους. Προς την κατεύθυνση αυτή, αναμένεται να συμβάλει θετικά η απλοποίηση των διαδικασιών του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ).
- Να μην ελέγχεται το σύνολο των δαπανών ενός ενταγμένου επενδυτικού έργου, αλλά ο έλεγχος να γίνεται δειγματοληπτικά στη βάση του απλοποιημένου κόστους.
- Κρίνεται σκόπιμο να εξετασθεί η χρηματοδότηση δράσεων για την ενίσχυση της μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητας από το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025.
- Η αξιολόγηση των προτάσεων θα πρέπει να στηρίζεται σε συνδυασμό αντικειμενικών κριτηρίων με ποσοτική και ποιοτική διάσταση.
- Είναι απαραίτητη η απλοποίηση του μηχανισμού και η αύξηση του ορίου εγγύησης του e-scow account, προκειμένου να επιτελέσει το ρόλο για τον οποίο δημιουργήθηκε, δηλαδή την άμεση διευκόλυνση των επιχειρήσεων και κυρίως των μικρών και των πολύ μικρών, σε χρηματοδότηση με την εγγύηση του ελληνικού δημοσίου.
- Η θεσμοθέτηση μίας διαδικασίας πιστοποίησης των συμβούλων επιχειρήσεων σε ευρωπαϊκά προγράμματα με κάποιο συγκεκριμένο πρότυπο θα είναι εξαιρετικά χρήσιμη. Η πιστοποίηση θα γίνεται από εξειδικευμένους φορείς πιστοποίησης που θα διαπιστεύονται με ειδική διαδικασία από το Εθνικό Σύστημα Διαπίστευσης (ΕΣΥΔ).

7. Θεσμοθέτηση Εθνικής Στρατηγικής για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις και την Επιχειρηματικότητα

Στην Ελλάδα παρατηρείται έλλειμμα θεσμοθετημένης Εθνικής Στρατηγικής για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις και την Επιχειρηματικότητα (σε αντίθεση π.χ. με τη Βιομηχανική Στρατηγική που έχει εγκριθεί στο πλαίσιο του νυν υπουργικού συμβουλίου στο πλαίσιο της οποίας οι ΜΜΕ αποτελούν συμπληρωματικό στοιχείο και όχι βασικό στόχο). Οι επιμέρους επενδυτικές προτεραιότητες των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΕΠ) και των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ), του ΕΣΠΑ ή το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανασυγκρότησης (ΕΣΑΑ), δεν μπορούν να αντικαταστήσουν σε καμία περίπτωση τη συγκεκριμένη έλλειψη. Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας Εθνικής Στρατηγικής για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις και την Επιχειρηματικότητα απαιτεί πολιτική δέσμευση για τη συστηματική συνεργασία των παραγωγικών υπουργείων με τους κοινωνικούς φορείς σε ένα θεσμοθετημένο συνεργατικό πλαίσιο για τον καθορισμό του οράματος, των προτεραιοτήτων τη στρατηγικής, των δημόσιων πολιτικών, παρεμβάσεων και δράσεων που θα επιτρέψουν την ουσιαστική εφαρμογή της αρχής «Σκέψου πρώτα σε μικρή κλίμακα» ("Think small first") σε εθνικό επίπεδο.

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αρανίτου, Β. Αγγελάκης, Α. Νικολακάκης, Μ. Ιωαννίδης, Γ. (2022), Ο οικονομικός και κοινωνικός ρόλος των Μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα, Ινστιτούτο Πουλαντζά, <https://poulantzas.gr/yliko/meleti-o-oikonomikos-kai-koinonikos-rolos-ton-mikromesaion-epicheiriseon-stin-ellada/>.
- Αρανίτου, Β. (2020), «Το σχέδιο Πισσαρίδη και η ελληνική επιχειρηματικότητα» σε Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία («Έκθεση Πισσαρίδη»): Μια κριτική επισκόπηση, Ινστιτούτο Πουλαντζά, <https://poulantzas.gr/yliko/sylogiko-schedio-anaptyxis-gia-tin-elliniki-oikonomia-ekthesi-pissaridi-mia-kritiki-episkopisi/>.
- Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα, <https://hdb.gr/ependytika-daneia-tepich-ii/>.
- Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα, <https://hdb.gr/parochi-kefalaion-kinesis-atoka-gia-dy-2/>.
- ΕΥΔΕΒΕΚ, (2021β), Μελέτη Αποτίμησης και Απολογισμού των Δράσεων Ενίσχυσης Επιχειρηματικότητας στην Προγραμματική Περίοδο 2014–2020, <http://eysed.gge.gov.gr/?p=3642>.
- ΕΥΔΕ ΒΕΚ, (2021α), Μελέτη για τα κριτήρια διαχωρισμού έργων των Τομέων Βιομηχανίας-Εμπορίου που θα ενισχυθούν από τον Αναπτυξιακό Νόμο και το ΕΣΠΑ, http://eysed.gge.gov.gr/wp-content/uploads/2021/06/2021-01-27_paradoteo1.pdf.
- Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΕΤΠΑ και Ταμείου Συνοχής, (2022), Σύνοψη Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα» 2021–2027, <http://www.antonistikitita.gr/epanek/events.asp?cs=24>.
- ΕΥΔ ΕΠΑΝΕΚ, (2022), Αναλυτική Ετήσια Έκθεση 2021, <http://www.antonistikitita.gr/epanek/events.asp?cs=18>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2022), 2022 SME Country Factsheet's evidence background document – Greece, <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/50689>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2021), Κανονισμός (ΕΕ) 2021/690 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28ης Απριλίου 2021 για τη θέσπιση προγράμματος για την εσωτερική αγορά, την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων των μικρομεσαίων, τον τομέα των φυτών, των ζώων, των τροφίμων και των ζωοτροφών, και τις ευρωπαϊκές στατιστικές (Πρόγραμμα για την ενιαία αγορά) και για την κατάργηση των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 99/2013, (ΕΕ) αριθ. 1287/2013, (ΕΕ) αριθ. 254/2014 και (ΕΕ) αριθ. 652/2014, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32021R0690>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2021α), Κατευθυντήριες Γραμμές της ΕΕ για τις Ενισχύσεις Περιφερειακού Χαρακτήρα 2021–2027, 2021/C 153/01, OJ C 153, 29.4.2021, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:52021XC0429\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX:52021XC0429(01)).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2021β), Ανακοίνωση COM(2021) 350 final/5.5.2021 της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: Επικαιροποίηση της νέας βιομηχανικής στρατηγικής του 2020: προς μια ισχυρότερη ενιαία αγορά για την ανάκαμψη της Ευρώπης, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0350&from=EN>.

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2020), Ανακοίνωση «Στρατηγική για τις ΜΜΕ με στόχο μια βιώσιμη και ψηφιακή Ευρώπη», COM(2020) 103 final/10.3.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0103>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2014), Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 651/2014 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ της 17ης Ιουνίου 2014 για την κήρυξη ορισμένων κατηγοριών ενισχύσεων ως συμβατών με την εσωτερική αγορά κατ' εφαρμογή των άρθρων 107 και 108 της Συνθήκης, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0651&from=EN>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2013), Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1287/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2013 για τη θέσπιση προγράμματος για την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (COSME) (2014 - 2020) και για την κατάργηση της απόφασης αριθ. 1639/2006/ΕΚ, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1287&from=ES>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2013), Κατευθυντήριες Γραμμές της ΕΕ για τις Ενισχύσεις Περιφερειακού Χαρακτήρα Κατευθυντήριες Γραμμές της ΕΕ για τις Ενισχύσεις Περιφερειακού Χαρακτήρα 2014-2020, Επίσημη Εφημερίδα C 209 της 23.7.2013, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:2603_1.
- Ευρωπαϊκή Ένωση (2012), Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2012/C 326/01, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2003), Σύσταση 2003/361 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της 6ης Μαΐου 2003, σχετικά με τον ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32003H0361>.
- ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2022), Εξαμηνιαίο Δελτίο Οικονομικού Κλίματος Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων. Α' Εξάμηνο 2022), bit.ly/3JorQmA
- Μούσης, Ν. (2018), *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, Παπαζήσης, Αθήνα, ISBN: 978-960-02-3391-9.
- Πισσαρίδης, Π. Βαγιανός, Δ. Βέττας, Ν. Μεγήρ, Κ. (2020), *Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία*, <https://government.gov.gr/schedio-anaptixis-gia-tin-elliniki-ikonomia/>.
- Ρέκκας, Τ. (2020), «Δημόσιες πολιτικές για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας: Η περίπτωση του προγράμματος «Εξωστρέφεια – Ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων II», *e-Journal of Science and Technology*, τεύχος 65, http://ejst.uniwa.gr/issues/issue_65/Rekkas_65.pdf).
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (ΥΠΑνΕπ), (2022α), Π.Β1: Εφαρμογή της έρευνας – Πρωτογενείς έρευνες. Μελέτη για τη χαρτογράφηση του τομέα της Χειροτεχνίας Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας ανά κλάδο, προς δημοσίευση.

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (ΥΠΑΝΕΠ), (2022β), Σχεδιασμός και Ανάπτυξη στρατηγικής για την Ανάπτυξη και τον Μετασχηματισμό της Ελληνικής Βιομηχανίας - Παραδοτέο 2: Εθνική Στρατηγική για τη Βιομηχανία και Σχέδιο Δράσης, <https://www.mindev.gov.gr/wp-content/uploads/2022/09/2.-%ce%95%ce%b8%ce%bd%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%a3%cf%84%cf%81%ce%b1%cf%84%ce%b7%ce%b3%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%92%ce%b9%ce%bf%ce%bc%ce%b7%cf%87%ce%b1%ce%bd%ce%af%ce%b1%cf%82-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%a3%cf%87%ce%ad%ce%b4%ce%b9%ce%bf-%ce%94%cf%81%ce%ac%cf%83%ce%b7%cf%82-National-Industrial-Strategy-and-Action-Plan.pdf>.

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων (ΥΠΑΝΕΠ), (2022γ), Σχεδιασμός και Ανάπτυξη στρατηγικής για την Ανάπτυξη και τον Μετασχηματισμό της Ελληνικής Βιομηχανίας - Παραδοτέο 1: Εναρκτήρια έκθεση (Inception Report), <https://www.mindev.gov.gr/wp-content/uploads/2022/09/1.-%ce%95%ce%bd%ce%b1%cf%81%ce%ba%cf%84%ce%ae%cf%81%ce%b9%ce%b1-%ce%ad%ce%ba%ce%b8%ce%b5%cf%83%ce%b7-GGV%20Inception-Report.pdf>.

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων/Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας (ΥΠΑΝΕΠ/ΓΓΒ), (2021), Έρευνα – Μελέτη για την ενίσχυση της ρευστότητας των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων με σύγχρονα χρηματοδοτικά εργαλεία, προς δημοσίευση.

Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης /Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας (ΥΠΟΙΑΝ/ΓΓΒ), (2018), Εκ των υστέρων (ex-post) αξιολόγηση του προγράμματος «Μεταποίηση στις νέες συνθήκες», https://www.ggb.gr/el/metapoiisi_nees_synthikes.

Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης/Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας (ΥΠΟΙΑΝ/ΓΓΒ), (2017α), Εκ των υστέρων (ex-post) αξιολόγηση του προγράμματος «Εξωστρέφεια – Ανταγωνιστικότητα των Επιχειρήσεων Ι», https://www.ggb.gr/el/expost_evaluate_exostreifeia_one.

Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης/Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας (ΥΠΟΙΑΝ/ΓΓΒ), (2017β), Εκ των υστέρων (ex-post) αξιολόγηση του προγράμματος «Εξωστρέφεια – Ανταγωνιστικότητα των Επιχειρήσεων ΙΙ», https://www.ggb.gr/el/expost_evaluate_exostreifeia_two.

Ξερόγλωσση βιβλιογραφία

Ahmad, N. Seymour, R. (2008), "Defining Entrepreneurial Activity: Definitions Supporting Frameworks for Data Collection", *OECD Statistics Working Paper*. available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1090372> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1090372>.

Allison, P. Wilkinson, C. (2010), *Interim Evaluation of the Competitiveness and Innovation Framework Programme (2007 – 2013) – Final Report*, ed. GHK Consulting Ltd, https://ec.europa.eu/cip/files/docs/interim_evaluation_report_march2010_en.pdf.

Argyriou, T. Labrinidis, G. Rekkas, T. (2020), "Financial instruments for the support of SMEs: The case of the Entrepreneurship Fund", in *The Impact of EU Structural Funds on Greece (1981–2019): Successes, Failures, Lessons learned and Comparisons with other EU members*, Apostolopoulos N., Papazoglou M. (eds.), Jean Monnet Centre of Excellence, University of the Peloponnese, Athens, ISBN: 978-960-02-3694-1.

- Audretsch, D. Grilo, I. Thurik, R. (2007), "Explaining entrepreneurship and the role of policy: a framework" in *Handbook of research on entrepreneurship policy* (Audretsch D., Grilo I., Thurik R.), Edgar Elgar Publishing, ISBN: 9781845424091.
- Ayyagari, M. A. Demirguc-Kunt, A. Maksimovic, V. (2011), "Small vs. young firms across the world: contribution to employment, job creation, and growth", *World Bank Policy Research*, Working Paper 5631, World Bank: Washington DC.
- Bacigalupo, M. Kampylis, P. Punie, Y. Van den Brande, G. (2016), *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework*, Joint Research Center, European Commission, <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/entrecomp-entrepreneurship-competence-framework>.
- Baumol, W. J. (1990), "Entrepreneurship: productive, unproductive and destructive", *Journal of Political Economy*, vol. 98, pp. 893–921.
- Bell, D. (1976), *The Cultural Contradictions of Capitalism*, Basic Books, Inc., Publishers, New York.
- Brown, R. Mawson S. Lee, N. (2017), *High growth forms in Northern Ireland: A strategic appraisal and policy assessment*, Final Report for Department for the Economy, Northern Ireland, <https://www.economy-ni.gov.uk/sites/default/files/publications/economy/Strategic-Policy-Assessment-of-High-Growth-Firms.pdf>.
- Chandler, A. (1977), *The Visible Hand*, Harvard University Press: Cambridge, MA.
- Chandler, A. (1990), *Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism*, Belknap Press: Cambridge, MA.
- Coase R. (1937), "The Nature of the Firm", *Economica*, 4(16), pp. 386–405.
- European Central Bank, (2022), *Survey on Access to Finance for SMEs (SAFE)*, https://www.ecb.europa.eu/stats/ecb_surveys/safe/html/index.en.html.
- European Central Bank, (2022), *Survey on Access to Finance for SMEs. Methodological information on the survey and user guide for the anonymised micro dataset*, https://www.ecb.europa.eu/stats/pdf/surveys/sme/methodological_information_survey_and_user_guide.pdf.
- European Commission, (2021), *Performance, monitoring and evaluation of the European Regional Development Fund, the Cohesion Fund and the Just Transition Fund in 2021–2027*, SWD(2021) 198 final/8.7.2021, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/evaluations-guidance-documents/2021/performance-monitoring-and-evaluation-of-the-european-regional-development-fund-the-cohesion-fund-and-the-just-transition-fund-in-2021-2027.
- European Commission, (2014), *The Programming Period 2014–2020 GUIDANCE DOCUMENT ON MONITORING AND EVALUATION – – EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND AND COHESION FUND – Concepts and Recommendations*, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/guidance_monitoring_evaluation_en.pdf.

- European Commission, (2008b), Regulation 800/2008 (GBER) of 6 August 2008 declaring certain categories of aid compatible with the common market in application of Articles 87 and 88 of the Treaty (General block exemption Regulation) (Text with EEA relevance), Official Journal of the European Union, L 214, vol. 51, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32008R0800>.
- European Commission, (2008a), Small Business Act (SBA) for Europe, COM (2008) 394 final.
- Galbraith, J. K. (1956), *American Capitalism: The Concept of Countervailing Power*, Boston: Houghton Mifflin.
- Halltiwanger, J. Mranda, J. Jarmin, R. (2010), "Who Creates Jobs? Small vs. Large vs. Young", US Census Bureau Center for Economic Studies Paper, No. CES-WP- 10-17.
- Hart P.E. Oulton N. (1996), "Growth and size of firms", *Economic Journal*, vol. 106, pp. 1242-1252.
- Hyz, A. (2011), "Small and Medium Enterprises (SMEs) in Greece -Barriers in Access to Banking Services. An Empirical Investigation", *International Journal of Business and Social Science*, Vol. 2 No. 2.
- Koellinger, P. Thurik A. R. (2012), "Entrepreneurship and the business cycle", *Review of Economics and Statistics*, vol. 94, pp. 1143-1156.
- Lawless, M. (2014), "Age or Size? Determinants of Job Creation," *Research Technical Papers 02/RT/13*, Central Bank of Ireland.
- Mac an Bhaird, C. (2010), *Resourcing Small and Medium Sized Enterprises A Financial Growth Life Cycle Approach*, ed. Springer Heidelberg Dordrecht London New York, doi: 10.1007/978-3-7908-2399-8, ISSN 1431-1941.
- OECD, (2022), *Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard 2022*, <https://www.oecd.org/cfe/smes/financing-smes-and-entrepreneurs-23065265.htm> & https://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/financing-smes-and-entrepreneurs-2022_e9073a0f-en.
- OECD, (2016), *Entrepreneurship at a Glance 2016*, OECD Publishing, Paris, <http://www.worldsmeforum.org/wp-content/uploads/2016/10/EntrepreneurshipataGlance.pdf>.
- Office of the United States Trade Representative, (2010), *Small and Medium-Sized Enterprises: Overview of Participation in U.S. Exports*, <https://www.usitc.gov/publications/332/pub4125.pdf>.
- Rekkas, T. (2021a), "Measuring the importance of SMEs to the national economy: The case of Greece", *e-Journal of Science & Technology*, vol. 16(2), ISSN 17905613, <http://ejst.uniwa.gr/eksintaenaea.html>.
- Rekkas, T. (2021b), *Public policies for the support of SMEs and entrepreneurship: The role of financial instruments in European and National Public Policies in Greece to facilitate access to finance for SMEs*, PhD thesis, Selinus University of Science and Literature, <https://www.uniselinus.education/sites/default/files/2021-07/Tesi%20Rekkas.pdf>.
- Rotar, L. J. Pamic, R.K. Bojnec, S., (2019), "Contributions of small and medium enterprises to employment in the European Union countries", *Economic Research*, vol. 32, no.1, pp. 3302-3314, <https://doi.org/10.1080/1331677X.2019.1658532>.

-
- Schumpeter, J. (1934), *The Theory of Economic Development*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Schumpeter, J. (1942), *Capitalism, Socialism and Democracy*, New York: Harper and Row, (1944), London, Allen and Unwin.
- Solow, R. (1956), "A Contribution to the Theory of Economic Growth", *Quarterly Journal of Economics*, 70, pp. 65–94.
- Stiglitz, J. Weiss, A. (1981), "Credit Rationing in Markets with Imperfect Information", *The American Economic Review*, Vol. 71, No. 3. (Jun., 1981), pp. 393–410, <http://www.econ.puc-rio.br/mgarcia/Macro%20I%20-%20Mestrado/StiglitzWeiss1981.pdf>.
- Thurik, A. R. (2003), "Entrepreneurship and unemployment in the UK", *Scottish Journal of Political Economy*, vol. 50, pp. 264–290.
- Thurik, R. (2009), "Entreprenomics: Entrepreneurship, Economic Growth, and Policy", in *Entrepreneurship, Growth and Public Policy* (ed. Acs Z., Audretsch D., Strom R.), Cambridge University Press, ISBN-13 978-0-521-89492-0.
- Transatlantic Economic Council, (2019), *Joint Statement from the 10th U.S.-EU SME Workshop*, Kansas, September 2019, <https://ustr.gov/issue-areas/small-business>.
- US Small Business Administration, (2019), *SBA's Size Standards Methodology*, <https://www.sba.gov/sites/default/files/2019-04/SBA%20Size%20Standards%20Methodology%20April%2011%202019.pdf>.
- Van Praag, M. C. Versloot, P. H. (2007), "What is the value of entrepreneurship? A review of recent research", *Small Business Economics*, vol. 29, pp. 351–382.
- Van Stel, A. J. Carree, M. Thurik, A. R. (2005), "The effect of entrepreneurial activity on national economic growth", *Small Business Economics*, vol. 24, pp. 311–321.
- Vivarelli, M. (2013), "Is entrepreneurship necessarily good? Microeconomic evidence from developed and developing countries", *Industrial and Corporate Change*, vol. 22, number 6, pp. 1453–1495.
- Ward, S. (2020), "What are SMEs? Definitions and examples of SMEs", <https://www.thebalancesmb.com/sme-small-to-medium-enterprise-definition-2947962>.
- Wren, C. (2005), "Regional grants Are they worth it?", *Fiscal Studies*, vol. 26/2, pp.245–275.

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegsevee.gr

Αθήνα

Αριστοτέλους 46, 104 33
210-8846852
info@imegsevee.gr

Θεσσαλονίκη

Κωλέττη 24, 54627
2310-545967, 2310-500581
thessaloniki@imegsevee.gr

Πάτρα

Πανεπιστημίου 170, 264 43
2610-438557
patra@imegsevee.gr

Ηράκλειο

Βασιλείου Πατρικίου 11, 71409
2810-361040, 2810-361080
iraklio@imegsevee.gr

Λάρισα

Καστοριάς 2α, 41335
2410-579876-7
larisa@imegsevee.gr

Ιωάννινα

Σταύρου Ντάρχου 94, 45500
26510-44727
ioannina@imegsevee.gr

Το παρόν ερευνητικό κείμενο εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Υποέργου 1: "Μηχανισμός μελέτης και ανάλυσης οικονομικού περιβάλλοντος λειτουργίας μικρομεσαίων επιχειρήσεων" της Πράξης "Παρεμβάσεις της ΓΣΕΒΕΕ για τη συστηματική παρακολούθηση και πρόγνωση αλλαγών του παραγωγικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων" με κωδικό ΟΠΣ 5003864, του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία (ΕΠΑΝΕΚ)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΕΙΔΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΠΙΧ. & Τ.Ε.
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΑΝΕΚ

ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης